

X 622.11
M58

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Матеріали науково-практичної конференції,
30 листопада 2004 р.

10751

Видавництво ХарПІ НАДУ
«Магістр»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

код екземпляра

242528

Міжбюджетні відносини та податкова політика в Україні

**Матеріали науково-практичної конференції,
30 листопада 2004 р.**

Харків
Видавництво *ХарРІ НАДУ*
“Магістр”
2005

Редакційна колегія: канд. екон. наук, проф., чл.-кор. АЕН України *Г.І. Мостовий* (відп. редактор); д-р екон. наук, проф. *О.Ю. Амосов* (заст. відп. редактора); канд. екон. наук, проф. *Г.О. Андрусенко*; д-р екон. наук, проф. *Л.М. Анічин*; канд. екон. наук, доц. *А.О. Дегтяр* (відп. секретар); д-р держ. упр., проф., засл. діяч науки і техніки, акад. АЕН України *М.Х. Корецький*; д-р філос. наук, проф. *В.В. Корженко*; канд. філос. наук, доц. *В.С. Лебець*; д-р фіз.-мат. наук, проф. *Ю.Г. Машикаров*; канд. фіз.-мат. наук, проф. *О.Ф. Мельников*; канд. екон. наук, доц. *Н.М. Мельтюхова*; д-р екон. наук, проф., акад. АЕН України *Г.С. Одінцова*; д-р екон. наук., проф. *А.І. Яковлев*

Рецензент д-р екон. наук, проф., декан факультету управління бізнесом, зав. кафедри економічної кібернетики та маркетингового менеджменту НТУ "ХПІ" *В.Я. Заруба*

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського регіонального інституту Національної академії державного управління при Президентові України, протокол № 1/89 від 1 лютого 2005 р.

Відповідальний за випуск канд. екон. наук, доц. *А.О. Дегтяр*

М58 Міжбюджетні відносини та податкова політика в Україні:

Матеріали наук.-практ. конференції, 30 листопада 2004 р. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2005. – 128 с.

ISBN 966-7798-92-5.

У збірнику вміщено наукові статті з питань використання фінансових, бюджетних та податкових інструментів у державному управлінні, підготовленні за результатами наукових досліджень за темою "Основні напрямки підвищення ефективності діяльності органів державної влади щодо соціально-економічного розвитку регіону".

ISBN 966-7798-92-5

УДК 351

ББК 67

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 336.07

Г.І. МОСТОВИЙ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Вивчення світового досвіду в галузі розробки стандартів, які регламентують здійснення фінансово-господарських операцій, ведення фінансового обліку, складання достовірної фінансової звітності, що надає користувачу повну інформацію, необхідну для прийняття того чи іншого рішення, а також стандартів, котрі встановлюють правила, принципи і процедури проведення контрольно-ревізійних заходів, дозволить досить швидко вирішити багато проблем у галузі стандартизації фінансового контролю. Використання міжнародних стандартів фінансової звітності та аудита, а також стандартів міжнародних організацій вищих контрольних органів, природно з урахуванням української дійсності і наших національних особливостей під час роботи над створенням єдиної кодифікованої системи стандартів фінансового контролю в Україні дозволить максимально наблизити вимоги вітчизняних стандартів контрольної діяльності до міжнародних.

Значущість стандартизації державного фінансового контролю настільки велика, що Міжнародна неурядова організація вищих контрольних органів – ІНТОСАІ – розробила цілу низку стандартів контрольно-ревізійної діяльності, які були рекомендовані до застосування органами контролю різних країн у тому ступені, в якому вони сумісні з національним законодавством.

Стандарти ІНТОСАІ, насамперед, спрямовані на уніфікацію діяльності органів державного фінансового контролю в різних країнах з метою підвищення ефективності міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією, фінансовим шахрайством, розкраданням державних коштів. Однак стандарти ІНТОСАІ не слід розглядати як щось статичне, встановлене раз і назавжди. З виникненням нових реалій в системах державного

фінансового контролю окремих країн члени ІНТОСАІ визнали необхідним оновлювати і переглядати ці стандарти з тим, щоб підтримувати їхню корисність і високу якість.

Міжнародні стандарти мають рекомендаційний характер, і країни самостійно приймають рішення про їхнє використання. Але оскільки міжнародні стандарти є узагальненим результатом функціонування найбільш розвинутих облікових і контрольних систем світу (американської і європейської), то зовсім очевидно, що їхнє сліпе копіювання може негативно позначитися на національній практиці. Однак це не означає, що нашій країні через її специфічні особливості не слід використовувати міжнародний досвід. Навпаки, його використання диктується необхідністю якнайшвидшої розробки власних правил, які б оптимально поєднували міжнародні вимоги і національні особливості.

Міжнародні стандарти фінансової звітності розроблені, враховуючи суспільні інтереси, і за умови їхнього правильного застосування забезпечують відповідальність, представляючи фінансову звітність, її прозорість, зрозумілість і порівняність.

У даний час розроблений і рекомендований до застосування 41 міжнародний стандарт фінансової звітності (діє тільки 34 стандарти). При цьому кожен стандарт регулює визначену ділянку формування підсумкової фінансової інформації, що необхідна для зовнішніх користувачів. Наприклад, метою міжнародного стандарту "Представлення фінансової звітності" (IAS 1) є забезпечення основи для представлення фінансової звітності загального призначення для того, щоб досягти її порівняність. Даний стандарт установлює загальні правила для представлення фінансової звітності, рекомендації за її структурою, мінімальні вимоги по її змісту тощо [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності закладають основу для фінансового обліку, звітності і розкриття інформації, на базі якої повинна формуватися національна система фінансового обліку і звітності.

Національна система фінансового обліку і звітності будь-якої країни являє собою комплекс норм і правил, що регулюють взаємини, нюанси яких визначаються законодавством і культурою відповідної держави. Стандарти фінансової звітності розкривають суть цієї системи: вони визначають методи підготовки фінансової звітності і розкриття інформації, виходячи з принципів відповідальності під час підготовки фінансової звітності і її прозорості. При цьому дуже важливо для забезпечення відповідної незалежності чітко визначити, причому на законодавчому рівні, взаємини між розробниками

стандартів і їх користувачами. Тільки відкрита система фінансового контролю може наочно показати, наскільки ефективні для суспільства системи фінансового обліку і звітності, що використовуються.

В останні роки в Україні проведена значна робота з визначення й аналізу істотних розбіжностей у вітчизняних правилах фінансового обліку і звітності господарських суб'єктів і кредитних організацій порівняно з міжнародними стандартами фінансової звітності. Це дозволило визначити на законодавчому рівні основні принципи бухгалтерського обліку, що зафіксовані в міжнародних стандартах фінансової звітності, затвердити низку документів, що регламентують порядок формування і складання фінансової звітності в нових умовах, установити відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності перелік обов'язкових звітів, що підлягають складанню за підсумками роботи за рік.

У результаті цієї роботи на основі вітчизняних правил складання фінансової звітності українська нормативна база з використанням методу трансформації була трохи наближена до міжнародних стандартів фінансової звітності.

Світова практика засвідчує, що головна увага вищих органів державного фінансового контролю повинна бути приділена контролю діяльності органів внутрішнього державного фінансового контролю, оцінці показників, покладених в основу прийняття владних рішень. З огляду на те, що в міжнародних стандартах фінансової звітності наведено кращий світовий досвід і кращі тенденції розвитку фінансового обліку, було б доцільним використовувати положення даних стандартів під час розробки вітчизняних стандартів оцінки діяльності органів внутрішнього контролю, наприклад у рамках аудита ефективності. Можливо і пряме застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в контрольно-ревізійній діяльності органів зовнішнього контролю у процесі:

- перевірки ефективності діяльності місцевої адміністрації відповідно до обґрунтованих принципів, практики управління, а також ефективності використання трудових, фінансових та інших ресурсів, включаючи перевірку інформаційних систем, результатів виробничої діяльності, стану внутрішньовідомчого контролю, методів і процесу усунення об'єктом, що перевіряється, виявлених недоліків і порушень чинного законодавства;

- перевірки щорічного виконання державного бюджету або місцевого бюджету за минулий рік для формування пропозицій щодо оптимізації облікових операцій, що проводяться Міністерством фінансів України (чи

відповідними фінансовими органами) на підставі внутрішніх наказів;

– використання в якості логічної структури інформаційних баз даних.

Крім міжнародних стандартів фінансової звітності, в міжнародній практиці активно використовуються міжнародні стандарти фінансової звітності для державних коштів (або як їх ще називають – стандарти для суспільного сектора), що за задумом їхніх розробників переслідують такі цілі:

– забезпечення прозорості фінансових потоків;

– стандартизація прийомів калькуляції витрат;

– стандартизація підходів до профіцитів (дефіцитів) бюджетів;

– забезпечення загальних підходів до обліку державних капітальних вкладень і власності;

– забезпечення тотожності для зручності професійних користувачів базових облікових принципів міжнародних стандартів фінансової звітності і міжнародних стандартів фінансової звітності для державних коштів [2].

Їх застосування дозволяє спростити законодавчу базу обліку і припинити нескінченний потік поточних інструкцій, листів, указівок, що нерідко суперечать одна одній. Вони розробляються для підвищення відповідальності органів державної влади й удосконалення управління фінансовою діяльністю в державному секторі всіх країн.

Виходячи з вищевикладеного, можна з упевненістю стверджувати, що кодифікована стандартизація фінансового контролю в нашій країні – це нагальна потреба, а не данина моді. Результати контрольних заходів, здійснених з використанням методів і критеріїв, визначених міжнародними стандартами фінансової звітності, міжнародними стандартами аудита, ревізійними стандартами ІНТОСАІ та ін., дадуть можливість, по-перше, зіставити результати використання бюджетних коштів з результатами, досягнутими при аналогічних чи досить близьких ситуаціях у закордонних країнах, і, по-друге, для закордонних і вітчизняних інвесторів вони слугуватимуть свого роду “державною гарантією” ефективної роботи суб’єктів господарювання та органів державної влади, що перевіряються.

Література:

1. Международные стандарты финансовой отчетности. – М.: Аскери, 1999. – С. 63 – 104.

2. Кодекс этики Международной федерации бухгалтеров и Международные стандарты аудита, 2001 год. – М.: МЦРСБУ, 2002.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

XX ст. стало відправною точкою для розвитку нової економіки – економіки, що базується на знаннях. Знання виступають як засіб освоєння соціального простору, регулятора економічних процесів та фактора, через який соціальна система отримує необхідний поштовх до розвитку. У цьому процесі інноваційні технології розглядаються як інтелектуальний ресурс, використання якого призводить до появи нової якості.

Проблемам інновацій присвячено велику кількість наукових досліджень. Зокрема, про розгляд інновацій в економіці йдеться в роботах Й. Шумпетера, П. Друкера, Б. Санто, Р. Форстера, М. Портера та ін., управління змінами вивчали Д. Тідд, Д. Бессант, Павітт, Е. Куклінські та ін., економіку з точки зору теорії систем аналізували Г. Менш, Кляйнкнехт, Р. Кумбс, К. Фрімен, Дж. Кларк, Л. Суїте та ін. Серед українських дослідників, які займаються проблемами інновацій, варто відзначити роботи О. Лапко, А. Гальчинського, В. Семиноженка, Л. Антонюка, І. Буднікевич та ін. У наявних наукових публікаціях розглядаються питання виникнення і впровадження інновацій, визначається їх роль та місце в економічному та соціальному просторі, пропонуються підходи щодо вибору стратегії розвитку для окремих країн, вивчаються алгоритми щодо розповсюдження (дифузії) прибуткових ідей, а також пропонуються методи, механізми та засоби організації інноваційної діяльності.

Метою даної публікації є постановка проблеми щодо ролі і місця інноваційних технологій в процесі державного регулювання соціально-економічного розвитку. Дослідження сукупності питань такої спрямованості дозволить вирішити такі завдання: по-перше, розглянути інновацію як інструмент державного регулювання; по-друге, визначити місце інноваційних технологій у механізмі управління соціально-економічним розвитком; по-третє, обґрунтувати необхідність використання інноваційних технологій у процесі державного регулювання.

Спочатку визначимося з самим поняттям інноваційної технології державного регулювання та розглянемо її сутнісні ознаки. Під технологією розуміють сукупність прийомів, способів та методів отримання, обробки чи

переробки будь-чого з метою досягнення певного результату. Серед численних видів технологій (виробничих, військових, промислових, інформаційних та ін.) технологію управління відрізняє її соціальна складова. На думку В. Іванова, сутність соціальних технологій полягає в інноваційній системі методів вияву і використання прихованих потенціалів соціальних систем, отримання суспільно-корисного результату за умов найменших витрат ресурсів [3, с. 5]. Тобто соціальна технологія – це прихований потенціал суспільства, який дозволяє вирішити протиріччя розвитку з максимальною ефективністю, а її інноваційність полягає лише у методах вияву і використанні цього потенціалу. Така позиція дуже близька до ідей Д. Тідда, Д. Бессанта, та К. Павітта, які розуміють під інновацією процес перетворення можливостей у нові ідеї, які широко впроваджуються в практику [1, с. 14]. Виходячи з цього, інноваційну технологію можна представити як засіб здійснення певної діяльності, яка направлена на винахід прихованих можливостей суспільства з метою ефективного використання наявних ресурсів.

Розглядаючи процес державного управління як практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, необхідно виділити функцію регулювання та визначити її функціональну спрямованість. Якщо дати загальне визначення окремої функції управління, ми повинні визначити її як властивість, яка в динаміці і взаємозв'язку з іншими властивостями спрямована на реалізацію цілей системи. Існує багато підходів щодо визначення окремих функцій управління. Серед найбільш класичних є класифікація А. Файоля (прогнозування, організація, розпорядництво, координація, контроль), Л. Гьюліка (планування, організація, робота з персоналом, оперативне керівництво, координація, контроль та звітність, складання бюджету), Г. Кунца і С. О'Доннела (планування, організація, комплектування штатів, керівництво і лідерство, контроль), Р. Флаймера (планування, організація, виконання, контролювання) [6, с. 104 – 106]. Однак найбільш визнаною є така: планування, організація, контроль, регулювання і координування. За цим підходом регулюванню відведена роль ліквідації неузгодженості між новим станом об'єкта управління і встановленим.

Надалі детально розглянемо процес державного регулювання соціально-економічного розвитку, виявимо його витoki та організаційно-структурну побудову.

У наукових дослідженнях досить часто ототожнюють поняття державне управління і державне регулювання, що, на нашу думку, є не досить коректно.

Багато дослідників вважає, що під державним регулюванням територіального розвитку слід розуміти спрямовану дію держави, ціль якої є вибірковий вплив на соціально-економічний, політичний, екологічний розвиток окремих територій [5, с. 9]. Але за таким підходом дуже важко відрізнити, чим же відрізняється процес регулювання від процесу управління.

За Л. Дідківською, державне регулювання економіки – це вплив держави на соціально-економічний розвиток країни [2, с. 14]. Таке визначення є дуже загальним, і регулювання економіки не завжди має таку форму прояву, як вплив держави на соціально-економічний розвиток країни.

Більш переконливою вдається позиція тих авторів, які вважають, що державне управління за своєю правовою суттю є регулятивною діяльністю і характеризують регулювання як невід’ємний елемент управлінської діяльності, одну із загальноуправлінських функцій. Суть регулювання, на їх думку, полягає в упорядкуванні, спрямуванні руху і розвитку, підпорядкуванні процесів і явищ певному порядку, в установленні певної взаємодії елементів, у створенні умов для нормальної діяльності [4, с. 108].

На наш погляд, слід чітко розрізняти такі поняття, як територіальний (чи регіональний) та соціально-економічний розвиток. Розвиток це завжди вирішення протиріччя, і якщо територіальний розвиток вирішує протиріччя між параметрами окремих адміністративно-територіальних одиниць, то соціально-економічний розвиток – це вирішення протиріччя між існуючим та бажаним соціально-економічним станом об’єкта управління.

Висновками даного дослідження можна вважати таке:

- державне регулювання соціально-економічного розвитку є складовою процесу державного управління (однією із функцій) і спрямоване на ліквідацію неузгодженості між існуючим та бажаним соціально-економічним станом об’єкта управління;

- соціальну технологію можна розглядати як прихований потенціал суспільного розвитку;

- інноваційні технології виступають рушійною силою в процесі соціально-економічного розвитку;

- інноваційна технологія завжди налаштована на ефективне використання потенціалу системи;

- соціальна інновація як своєрідна технологія повинна бути вчасно виявлена та впроваджена в діяльність органу державного управління.

Подальшою перспективою досліджень в цьому напрямку слід вважати вдосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіону.

Література:

1. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Моногр. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – 209 с.
3. Иванов В.Н., Патрушев В.И. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления. – М.: ЗАО Изд-во “Экономика”, 2001. – 327 с.
4. Керецман В.Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 188 с.
5. Кузнецова О.В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 304 с.
6. Радченко А.И. Основы государственного и муниципального управления: системный подход. – Ростов-н/Д.: АООТ “Ростовское книжное издательство”, 1997. – 446 с.

УДК 332.025.12:330.101.541

В.С. ВОРОТИН, В.Л. ЛАЗАР, С.С. ГРИГОРУК

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Накопичений досвід світової господарської практики та державного управління в умовах глибоких ринкових трансформацій показує, що надати прискорення процесу економічного зростання національної економіки та витримати весь тягар фінансування інвестиційного прогресу і розповсюдження новітніх технологій може тільки високонцентрований (корпоративний) капітал. Але сьогодні спроби концентрації та об'єднання капіталів піддаються доволі значній критиці. Одні бачать у таких інтеграційних процесах загрозу ринковим перетворенням, а інші стверджують, що це відродження монополізму. Але слід враховувати, що з 2001 р. в Україні обсяги торгів цінними паперами постійно зростають. Нині власниками іменних цінних паперів в Україні є практично 14 млн фізичних осіб [1]. У цьому контексті слід звернути на три такі моменти.

1. Сучасний процес удосконалення всесвітнього корпоративного управління. Початок ХХІ ст. в Україні проходить під впливом перерозподілу

вчасності та глибокої трансформаційної кризи, в яких усе частіше звинувачують недосконале корпоративне управління. Активне формування потужного недержавного сектора, який представлений в основному акціонерними товариствами, викликало необхідність створення принципово нової системи управління, з якою вітчизняним менеджерам не доводилося раніше мати справу – управління корпоративними структурами суттєво відрізняється від управління державними підприємствами. Як свідчить практика, сьогодні багато управлінців перенесли методи і прийоми управління державними підприємствами на акціонерні товариства, що призводить до негативних результатів у діяльності таких підприємств. Незаперечним фактом є нестача сучасних фахівців з корпоративного управління.

Водночас слід зауважити, що серед фахівців і практиків немає єдиних підходів до суті корпоративного управління, зокрема корпоративних фінансів. Досить часто під корпоративним управлінням розуміють загальний менеджмент, стратегічне управління організацією, корпоративними фінансами та ін. Тому дослідження сутності та практики здійснення корпоративного управління в економічному секторі України є дуже актуальною, важливою та практично значущою темою.

Зазначимо, що у 2003-2004 рр. лідери країн “великої сімки” продовжують реформу корпоративного управління, яка розпочалася в 1999 р. Організацією економічного співробітництва та розвитку був розроблений новий комплекс міжнародних стандартів корпоративного управління [3]. Країни “великої сімки” також доручили МВФ і Світовому банку оцінити, наскільки різні країни відповідають цим стандартам. У вдосконаленні методів корпоративного управління вони вбачають умову процвітання та збільшення кількості робочих місць у результаті підвищення спроможності корпорацій змагатись за міжнародний капітал. Як наслідок нині швидкі зміни в корпоративному управлінні стали реальністю світової економіки.

2. Державне регулювання та корпоративне управління. Корпоративне управління цілком залежить від тісного співробітництва між державним, приватним і корпоративним секторами з метою досягнення таких цілей, як створення конкурентноспроможної ринкової системи та розвиток демократичного суспільства на основі чинного закону (терміново потрібен новий закон про АТ). Ключові аспекти корпоративного управління зводяться до простої моделі: акціонери обирають директорів, котрі представляють їх; директори голосують щодо ключових питань і приймають рішення більшістю голосів; політика і практична діяльність компанії мають узгоджуватися з чинним державним та місцевим законодавством.

Корпоративне управління походить від низки інституцій (закони,

регулятивні акти, угоди та норми), котрі створюють механізм самоуправління компаній як центральну складову конкурентноспроможної ринкової економіки. Ключовим моментом цього визначення є те, що державний і приватний сектори повинні співпрацювати заради вироблення комплексу правил, які все поєднують та зв'язують, а водночас установлюють методи внутрішнього управління компаніями.

3. Глобалізація і корпоративні фінанси. Колишній перший віце-прем'єр-міністр України Ю. Єхануров під час "круглого столу", що був присвячений проблемам корпоративного управління, зазначив, що ми дуже мало знаємо про діяльність наших акціонерних товариств. "Ви знаєте, якщо спочатку в мене й були якісь ілюзії, то тепер їх немає. Я добре розумію, що багато хто з голів правлінь просто не зацікавлений, м'яко кажучи, в оприлюдненні результатів своєї роботи..." [2]. Але сьогодні в Україні через дивіденди від корпоративних паперів перерозподіляється 5 млрд грн. В умовах постійного зменшення державного сектора економіки це призводить до змін напрямку економічних реформ та формування іншого ставлення держави до багатьох речей, зокрема й до корпоративного управління і фінансів.

Література:

1. *Воротін В.Є.* Макроекономічне регулювання в умовах глобальних ринкових трансформацій. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 395 с.

2. *Єхануров Ю.І.* Корпоративне управління як шлях до підвищення ефективності бізнесу, залучення інвестицій і захисту інтересів акціонерів // Матер. "круглого столу" Українського незалежного центру політичних досліджень, 30 жовтня 2000 р. – К., 2000. – С. 6 – 10.

3. Розвиток економіки та банківської системи України // Інформ.-аналіт. матер. НБУ. – 2004. – 64 с.

УДК 379.8.033

В.Ф. ДАНИЛЬЧУК, Г.Я. БОВСУНОВСЬКА, Г.О. КРАПІВІНА

МОДЕЛЬ ПРИЙНЯТТЯ РЕГІОНАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування формально-

логічного підходу щодо прийняття рішень органами державного управління рекреаційною діяльністю показав можливість та ефективність вживання моделей прийняття регіональними органами державного управління рішень у цій галузі. Метою цієї роботи є демонстрація розробленої авторами оригінальної математичної моделі прийняття регіональними органами державного управління рішень. Регіональне управління рекреаційною діяльністю має намір пошуку раціональних співвідношень між засвоєнням природних ресурсів, збереженням їх якості та відповідності потребам людини у відпочинку. Прийняття на регіональному рівні таких важливих та актуальних рішень зводиться до виявлення та оцінки якісних і кількісних характеристик, що дозволяють з наукової точки зору обґрунтовувати придатність територій для рекреаційних цілей.

В основу покладено дослідження, які дозволяють оцінювати ступінь підготовки закладів відпочинку до прийняття туристів за наявними в їх розпорядженні ресурсами та рівнем наданих послуг [3, с. 277]. Наявність оцінок їх елементів, розроблених у “Методології оцінки рекреаційних територій” [1, с. 87] дозволила створити систему математичних моделей D_1 та D_2 прийняття регіональними органами державного управління рішень щодо вибору рекреаційних зон для розвитку та прогнозу наслідків реалізації таких рішень. Загальна форма моделі D_1 “Структура задачі” має вигляд:

$$D_1 = \{Q = \{q^i\} = \{q_{ij}\}, T = \{t_1; t_2; t_3\}, R = \{r_1; r_2; r_3\}, A = U_{ij} a_{ij};$$

$$a_{ij} = \frac{\sum_k (\alpha_{ij}^k)^{-1}}{\sum_k (\alpha_{ij}^k)^{-1}}; \langle Q, T, R, A \rangle = \langle \{q; t; r; a\} \rangle \quad (1)$$

де $Q = \{q^i\} = \{q_{ij}\}$ – множинність характеристик елементів; $T = \{t_1; t_2; t_3\}$ – множинність лінгвістичних оцінок характеристик; $R = \{r_1; r_2; r_3\}$ – множинність кількісних оцінок характеристик; a_{ij} – вагові коефіцієнти. У моделі D_2 “Рекреаційна цінність” на підставі результатів використання моделі D_1 оцінюється підготовленість закладів відпочинку до прийому туристів та визначаються пріоритетні щодо розвитку рекреаційної території та об’єкти (докладніше – у роботі [2]).

Для наочного зображення результатів використання моделей D_1 та D_2 застосовано дані 331 закладу відпочинку. Так, фактично необхідне утворення на Азовському узбережжі нової мережі харчування; стосовно урізу морського узбережжя можуть виникнути проблеми у 109 закладах.

Подальший розвиток моделі передбачає включення до системи моделей “Ступінь наближення до “ідеального” об’єкта” та “Відповідність до інвестиційних потреб”.

Література:

1. Данильчук В. Ф., Алейникова Г. М., Бовсуновская А. Я. и др. Методология оценки рекреационных территорий. – Донецк: ДИТБ, 2003. – 197 с.

2. Данильчук В. Ф., Бовсуновская А. Я., Кративина Г. А. Математическая модель определения приоритетных для восстановления рекреационных возможностей территорий и объектов // Вестник ДИТБ. – 2004. – № 8 – С. 32 – 39.

3. Кузьменко А. В., Данильчук В. Ф. Состав и структура дестинаций на побережье Азовского моря Донецкой области // Вестник ДИТБ. – 2002. – № 6. – С. 277 – 285.

УДК 331.105

О. В. ЖАДАН

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку України є істотне посилення соціальної спрямованості курсу реформ, перетворення соціального чинника у важливий інструмент прискореного економічного зростання; досягнення в суспільстві взаєморозуміння та злагоди.

Успішна реалізація соціального потенціалу реформ неможлива без трансформації соціальних відносин, особливе місце серед яких займають соціально-трудові відносини. Система соціально-трудових відносин є процесом їх взаємодії та взаємозалежності між суб’єктами, що реалізуються в трудовій діяльності.

Важливе значення в системі соціально-трудових відносин мають відносини соціального партнерства. Це обумовлено тим, що цивілізований розвиток ринкових відносин у світі відбувався переважно завдяки зміні взаємостосунків між власниками (роботодавцями) та найманими працівниками. Постійний пошук вирішення суперечностей між суб’єктами соціально-трудових відносин, можливого взаємного компромісу та соціальної злагоди сторін у соціально-трудових відносинах, заперечення й відхід від

силового вирішення трудових конфліктів призвів до виникнення соціального партнерства.

Соціальне партнерство – це динамічний процес, що існує в демократичному суспільстві за певних соціально-політичних та економічних умов і є результатом копіткої співпраці, відносин зацікавлених сторін. Значний вплив на його зміст, структуру та ефективність функціонування мають умови ринкової або соціальної ринкової економіки, економічні кризи, глобалізація світової економіки, структурні зміни в господарстві, перехідні процеси тощо [1, с. 8].

З формальної точки зору в Україні існує система соціального партнерства: є законодавство про працю; наявна колективно-договірна система; існують інститути соціального партнерства. Кількість укладених колективних договорів та охоплених ними працівників останні чотири роки мають позитивну динаміку, однак ці показники значно диференційовані за видами економічної діяльності. Майже кожен четвертий працівник підприємств та кожен третій, зайнятий у торгівлі, неохоплений системою колективного трудового права. Водночас у галузі машинобудування рівень охоплення договірним регулюванням коливається у межах 98 – 100 % [2]. Крім того, недостатнім є рівень консолідації інтересів окремих учасників колективно-договірного процесу. Це стосується, насамперед, об'єднань роботодавців і професійних спілок. Але найголовніша проблема полягає в тому, що соціальне партнерство носить здебільшого формальний характер, оскільки носії господарсько-трудоових інтересів (в основному це стосується найманих працівників) займають пасивно-наглядацьку позицію, не ототожнюючи себе з колективними об'єднаннями, які формально є виразниками їх інтересів.

Причин, чому соціальне партнерство в Україні досі остаточно не сформовано як дієвий механізм, чимало. Серед головних можна виділити такі [2]:

- недосконалість законодавчої, нормативно-правової бази;
- низька мотивація роботодавців до участі в соціальному діалозі;
- формальний характер угод, договорів, які діяли і діють тепер за всіма рівнями економіки України;
- невизначеність ролі держави в інституті соціального партнерства;
- низька інформованість широких мас суспільства про соціальне партнерство.

Розвиток соціального партнерства слід спрямувати на подолання зазначених недоліків. Необхідно сформувати систему законодавства про

соціальне партнерство, центральною ланкою якої повинен стати Закон України “Про соціальне партнерство”, проект якого розглядається вже кілька років. Елементами цієї системи повинні стати: Трудовий кодекс України, в проект якого доцільно включити розділ “Соціальне партнерство”, нові редакції заків України “Про колективні договори та угоди”, “Про зайнятість населення”. Потребує подальшого вдосконалення і механізм соціального партнерства. Необхідно чітко визначити повноваження і відповідальність учасників переговорів, особливо це стосується органів державної влади та місцевого самоврядування, а також зміст договорів та угод на всіх рівнях.

Література:

1. Жуков В. Скуратіський В. Соціальне партнерство в Україні: Навч. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 200 с.

2. Поплавська О. Розвиток соціального партнерства в Україні як чинник економічного зростання // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 1. – С. 42 – 48.

УДК 336.14

П.О. ІВАЩЕНКО, С.П. МИНКО, П.Є. МИНКО

РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ КОРОТКОТЕРМІНОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СТАТИСТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ

Проблема короткотермінового прогнозування за допомогою статистичних моделей (наприклад, на добу вперед) складається зі з’ясування можливості використання статистичних підходів у доборі однієї або декількох статистичних моделей, отриманні оцінок параметрів, складників моделі, перевірки якості оцінок моделі в цілому і, нарешті, побудові прогнозу з подальшим його аналізом.

Актуальність проблеми короткотермінового прогнозування курсів валют обумовлена природним прагненням банків та інших фінансових установ забезпечити ефективність короткотермінових операцій з валютою.

Ця проблема досліджується безперервно. Їй присвячено багато наукових розробок. Наприклад, у роботі К. Гренджера та О. Моргенштерна [4] досліджено динаміку курсів акцій та наведено бібліографію з даної проблеми.

Адаптивні моделі короткотермінового прогнозування курсів валют досліджені Ю.П. Лукашиним [2; 3]. У 11-му виданні фундаментального посібника з фінансового менеджменту Дж. Ван Хорн та Дж.М. Вахович [1] детально аналізують механізми руху цінних паперів на ринку капіталу.

Об'єкт дослідження: тимчасові послідовні щоденні дані (спостереження) щодо курсів євро, долара та рубля у співвідношенні до гривні.

Завдання: виявлення найбільш оптимальної моделі для короткотермінового прогнозування (на наступний день) курсів валют, а отже, й залежність i -го спостереження від попередніх, на основі чого й зробити прогноз на $i+1$ момент. Статистична база: дані про курси євро, долара й рубля за термін з 01.01.2003 до 31.12.2003. Тривалість часового ряду: 187 щоденних (банківських) спостережень. Для порівняння у цьому дослідженні було розглянуто дві моделі: наївна та адаптивна.

Адаптивна модель завжди знаходиться у русі, обробляє нову інформацію й на основі помилок прогнозу на попередньому кроці корегує свої параметри, підстроюється до механізму, що функціонує на ринку курсів валют. Отримуючи прибуток від валютних операцій, необов'язково володіти знаннями з розміру зміни курсів, звичайна річ, достатньо вірогідно спрогнозувати знак приросту. Тому початковий ряд доцільніше було перетворити на знаковий, що складається з додатних та від'ємних значень одиниці, де більше значення курсу валюти порівняно з попереднім $+1$, а менше, відповідно, -1 .

Умовно прогнозування за адаптивною моделлю можна розділити на п'ять етапів:

1) побудова знакового ряду k_j ;

2) при кроці рівному 20 точок, $S_0 = \sum_{i=1}^{20} k_i$;

3) експоненціальне згладжування за найбільш сприятливе α ;

4) прогноз m на момент $t+1$;

5) прогноз знака приросту курсу $\text{sig } \hat{n} = \text{sign}(m_{t+1}, k_t)$.

Під час прогнозування за наївною моделлю припускається два її варіанта:

1) приріст курсу в наступний момент буде таким же за знаком, як і в поточний;

2) припускається, що в наступний момент знак приросту зміниться.

Оскільки досліджуваним даним притаманні сильні стохастичні коливання, в основі критеріїв оцінки результатів візьмемо середній виграш (програш) від операцій з валютою за день у розрахунку на сто євро (доларів,

рублів).

Результати прогнозування наведені у таблиці.

Таблиця

Виграш/програш від операцій з валютою у розрахунку на сто євро
(доларів, рублів)

Критерій	Євро		Долар		Рубль	
	Адаптивна	Наївна	Адаптивна	Наївна	Адаптивна	Наївна
Кількість виграшів, L	90	99	125	52	144	138
Кількість програвів, M	76	68	42	115	23	29
% виграшів, PL	54,22	59,28	69,81	31,14	100	82,63
% програвів, PM	45,78	40,72	30,19	68,86	0	17,37
Сума виграшів, SPR	260,27	251,68	25,65	14,35	0,33	0,27
Сума програвів, SLOS	173,09	183,24	11,09	22,39	0	0,06
Сальдо, SPR-SLOS	87,18	68,44	14,56	-8,04	0,33	0,21
R=SPR/SLOS	1,5	1,37	2,31	0,64	0	4,5
Середній виграш за день, PERDAY	1,57	1,52	0,15	0,09	0,002	0,001
% реалізованих можливостей, REL	60,06	57,87	69,81	39,06	100	81,82
Відносний прибуток за день	0,26	0,25	0,03	0,02	0,11	0,07
Норма прибутку за рік, %	96,04	91,74	7,77	4,27	34,45	38,64

Як можна побачити з даної таблиці, по усім валютам було отримано прибуток, а також відсоток реалізованих можливостей значно більше 50 %. За оцінкою норми прибутку було отримано найкращий результат по євро, у той час долар залишається валютою з найбільшим рівнем ризику.

Література:

1. Ван Хорн Дж. К., Вахович Дж. М. Основы финансового менеджмента. – 11-е изд. – М.: Изд. дом “Вильямс”, 2003. – 992 с.
2. Лукашин Ю. П. О возможности краткосрочного прогнозирования курсов валют с помощью простейших статистических моделей // Вестник МГУ. – 1990. – Сер. 6 “Экономика”. – № 1. – С. 75 – 84.
3. Лукашин Ю. П. Адаптивные модели краткосрочного прогнозирования временных рядов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 416 с.
4. Granger Clive W.J., Morgenstern Oscar. Predictability of stock market prices. – Massachusetts, 1970.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТРУКТУРИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Діяльність органів місцевого самоврядування та державного управління, перш за все, спрямована на задоволення соціальних потреб громадян на територіальному (село, селище, місто – територіальні громади), регіональному (район, область) і загальнодержавному (країна) рівнях.

Ефективність діяльності цих органів визначається кількісними та якісними показниками рівня задоволеності соціальних потреб населення (створення інституційних умов для забезпечення робочих місць, розвитку торгівлі, транспорту, зв'язку, комунальних послуг, освіти, науки, культури тощо).

Безпосередніми споживачами результатів діяльності органів місцевого самоврядування та державного управління виступають люди, що утворюють відповідні територіальні громади і живуть в них. Вони ж водночас є й безпосередніми оцінювачами ефективності діяльності цих органів.

Для підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування та державного управління необхідно налагодити дієвий вплив громадян на ці органи. Це можна здійснити за умов, коли і прямі, і зворотні зв'язки між цими органами управління і громадянами здійснюватимуться за одним лінійним алгоритмом. У чому суть такого алгоритму?

1. Даний алгоритм має поєднувати прямі і зворотні зв'язки між громадянами, органами місцевого самоврядування та державного управління в єдину соціальну систему "суспільство-держава".

2. Процес формування органів місцевого самоврядування та державного управління слід розглядати як прямий вплив (зв'язок) суспільства на державу.

3. Процес реалізації органами місцевого самоврядування та державного управління своїх повноважень характеризує зворотний вплив (зв'язок) держави на суспільство.

Як наслідок такої логіки формування та розвитку соціальної системи "суспільство-держава" утворюється і відповідний алгоритм формування органів самоорганізації населення, місцевого самоврядування та державного

управління, який віддзеркалює алгоритм структуризації суспільства для оцінювання ефективності діяльності цих органів.

Первинним, природно зумовленим рівнем формування суспільних відносин є сім'я – соціальна клітина, що функціонує на засадах самоорганізації.

Другим природно зумовленим рівнем соціальної самоорганізації суспільства є територіальна громада, що, з одного боку, формується на засадах міжсім'яної самоорганізації суспільної життєдіяльності членів різних сімей, а з іншого – на засадах утворення органу самоорганізації населення та делегування до нього представників різних сімей.

Розширення масштабів територіальної громади веде до формування самоврядних мікрорайонів у середині територіальної громади зі своїми органами самоорганізації населення. Для вирішення соціальних проблем, що виникають на міжмікрорайонному рівні, органи самоорганізації населення утворюють орган місцевого самоврядування, який переймається соціальними проблемами, що однаковою мірою стосуються усіх сімей даної територіальної громади.

Розвиток суспільних відносин між членами різних сімей різних територіальних громад породжує низку соціальних проблем, для вирішення яких органами місцевого самоврядування цих громад утворюються регіональні органи управління суспільною життєдіяльністю громадян на міжтериторіальному рівні. Рівнів регіонального управління може бути декілька.

Соціальні проблеми, що виникають на міжрегіональному рівні, вирішуються загальнодержавними органами управління, які утворюються регіональними органами управління.

Така логіка формування знизу вгору демократичних органів управління на всіх рівнях структуризації суспільства передбачає відповідну (знизу вгору) логіку здійснення контролю за ефективністю діяльності органів самоорганізації населення, місцевого самоврядування та державного управління. Чинне законодавство такої логіки не забезпечує і по суті є парадоксальним [1; 2].

Література:

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. // ВВР України. – 1997. – № 24.
2. Закон України “Про органи самоорганізації населення” від 11 липня 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 32.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ПОЛЕМІКА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Тіньова економіка дедалі стає більш невід'ємною частиною нашого життя. А чи завжди ми чітко розуміємо, що саме являє собою тіньова економіка? Вивчення низки публікацій за означеною проблематикою дозволило виявити певну неузгодженість авторів у трактуванні поняття "тіньова економіка". Така ситуація вводить в оману пересічних громадян та ускладнює роботу науковців, оскільки необхідно докласти додаткових зусиль на з'ясування предмета досліджень кожного з авторів таких публікацій. Отже, існує необхідність уточнити визначення поняття "тіньова економіка".

Уперше на офіційному рівні про тіньову економіку заговорили в 1972 р., коли комісія Міжнародної організації праці виявила в Кенії наявність великого контингенту трудящої бідноти, яка працює в дуже важких умовах, виробляє товари та послуги, але не визнається і не реєструється державними органами влади. Саме це явище дістало назву "неформальний сектор економіки". Л. Ткаченко "неформальний сектор економіки" визначає як економічну діяльність, що здійснюється поза інституціональними економічними структурами [4, с. 33].

У процесі вивчення різних аспектів і структурних складових тіньової економіки вчені почали застосовувати різні терміни ("неофіційна економіка", "нелегальна економіка", "чорний ринок" тощо), які підкреслювали внутрішню якісну складність цього суспільного явища.

Велику роботу по систематизації визначень "тіньової економіки", які було запозичено із західної літератури, провів В.О. Мандибура. Так, зокрема, він зазначав, що термін "прихована економіка" використовується для характеристики "неоголошеної", але законної за своїм характером діяльності, яка йде вкупі з нелегальним підприємництвом. Терміни "неформальна" або "неорганізована", "нерегламентована" економіка застосовуються для характеристики економічних процесів та відносин, що відбуваються за досить слабого втручання в них офіційних економічних структур держави або взагалі поза межами будь-якого державного обліку і контролю [2, с. 201].

А. Бова під тінізацією суспільних відносин вбачав виникнення і поширення нелегітимних та нелегальних інститутів, антицінностей, конфлікт

різних нормативних систем (наприклад, цілей культури і інституціональних засобів їх досягнення, незбіг офіційних ідеологічних гасел і реальності), соціально-негативних явищ, зокрема девіантної поведінки, тіньової економіки, конфіденційної юриспруденції, закулісних механізмів вирішення політичних завдань тощо [1, с. 510].

Підсумовуючи все вищесказане, зазначимо, Л. Ткаченко і В. Мандибура запропонували вузьке, а А. Бова – широке розуміння поняття терміна “тіньова економіка”. Саме тому наведені визначення потребують доопрацювання.

Більш вдалим, на наш погляд, є визначення групи вчених, які під тіньовою економікою вбачають економічні процеси, що не афішуються, приховуються їхніми учасниками, не контролюються державою та суспільством, не мають фіксації в офіційній державній статистиці [3, с. 341]. О. Турчинов вважає за необхідне доповнити останнє визначення, оскільки результати тіньової діяльності не включаються у ВВП [5, с. 11-12, 22-23].

Л. Ткаченко також наголошує на відсутності в системі національних рахунків поняття “тіньова економіка”, замість якого вживаються більш конкретні терміни:

- незаконне виробництво, яке може бути двох видів: виробництво товарів чи послуг, продаж, розподіл і володіння якими заборонено законом; виробничі види діяльності, які самі по собі є законними, але стають незаконними, коли здійснюються неуповноваженими на це виробниками;

- приховане виробництво і підпільна економіка – види діяльності, які є продуктивними з економічної точки зору і цілком легальними (відповідають певним нормам та положенням). Але вони навмисно приховуються від державних органів з метою ухилення від сплати податків і внесків по соціальному забезпеченню та уникнення використання деяких правових норм (мінімальна заробітна плата, максимальна кількість годин роботи, норми безпеки, гігієни тощо) або через небажання виконувати деякі адміністративні процедури (наприклад, заповнення статистичних анкет чи інших адміністративних бланків) [4, с. 37-38].

Оскільки така розкиданість понять не досить зручна, то багато дослідників використовують більш однозначний підхід, побудований на правовому критерії, згідно з яким економіка ділиться на дві частини: легальну (“білу”) і приховану (“тіньову”). Остання, в свою чергу, включає напівлегальну (“сіру”), нелегальну і кримінальну (“чорну”) економіки. Отже, за таким підходом вони суттєво звужують зону “тіньової економіки”, що визначається проявами протизаконності суб’єктів економічних відносин у виробничій та комерційній діяльності [2, с. 202].

Розмаїття пропонованих визначень обумовлене не лише багатоглибкістю феномена тіньової економіки, а й відмінностями поглядів її дослідників.

Вивчення та аналіз особливостей тіньової економіки дозволили нам з'ясувати сутність цього суспільного явища. Таким чином, під тіньовою економікою, на наш погляд, слід розуміти економічні процеси, які набули поширення через неспроможність держави забезпечити ефективну та справедливую діяльність економічних суб'єктів, мають певну міру протиправності (напівлегальні, нелегальні, кримінальні), через що приховуються її учасниками і тому не знаходять свого відображення в офіційній статистиці.

Вважаємо, що використання чіткого визначення поняття "тіньова економіка" дозволить більш аргументовано формувати державну політику детінізації економіки.

Література:

1. Бова А.А. Тінізація суспільних відносин: механізм, передумови, тенденції / Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. Міжвідомчий науковий збірник / За ред. А.І. Комарової, М.О. Потєбенька, В.П. Пустовойтенка та ін. – К., 2001. – Т. 25. – С. 510 – 542.

2. Мандибура В.О. Шляхи подолання економічної злочинності і корупції в Україні // Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. Міжвідомчий науковий збірник / За ред. А.І. Комарової, М.О. Потєбенька, В.П. Пустовойтенка та ін. – К., 2001. – Т. 25. – С. 198 – 261.

3. Райсберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., исправ. – М., 1999. – 479 с.

4. Ткаченко Л. Неформальний сектор економіки: підходи до визначення поняття // Економіка України. – 1999. – № 4. – С. 33 – 39.

5. Турчинов О.В. Тіньова економіка: закономірності, механізми функціонування, методи оцінки. – К., 1996.

УДК 330.341:62

М.Б. БОРИСЕНКО, М.Е. ТЕРНЮК, Ю.В. КОПІЙЧЕНКО

УПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСУ ІННОВАЦІЙ ЯК ГОЛОВНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДВИГУНОБУДУВАННЯ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Наявний в Харківському регіоні двигунобудівний макротехнологічний

комплекс не забезпечує сільськогосподарське машинобудування базовими моделями двигунів у потрібних обсягах. Головні проблеми – низький технічний рівень і якість продукції, невідповідність існуючої виробничої системи потребам ринку, недоліки в організації робіт.

Заходи, що вживалися на різних рівнях управління і носили локальний характер, не дали позитивних наслідків. Навпаки, внаслідок відсутності платоспроможного попиту, виробництво двигунів у 2004 р. на двигунобудівних підприємствах ВАТ “Серп і молот” та ВАТ “ХЗТД” майже припинилося.

Вирішити завдання насиченості внутрішнього ринку України якісними двигунами за рахунок нового будівництва не вдається внаслідок її значної капіталомісткості.

Цим проблемам були присвячені певні нормативні акти Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, публікації окремих фахівців у цій галузі. Проте запропоновані шляхи базуються частіше на консервативних підходах щодо державного регулювання окремими галузями виробництва, які не вирішують повною мірою використання інвестиційно-інноваційних підходів до розвитку промисловості регіону.

Метою статті є виявлення такого шляху розвитку двигунобудування в Харківському регіоні, який би базувався на реальних інвестиційних можливостях, дозволив би в максимальних обсягах задіяти наявний потенціал, забезпечував стійку конкурентоздатність продукції та ефективність виробництва. Як наслідок, пропонується стратегія, в основі якої – впровадження комплексу інновацій для модернізації продукції та виробництва [2].

Методологічною основою стратегії є системно-процесний підхід, який у сукупності з інноваціями дає можливість комплексного вирішення проблеми з досягненням позитивних результатів при суттєво менших інвестиціях. Відповідно з цим, під час аналізу було сформовано і вивчено всі можливі рішення, з яких багатокритеріальною оптимізацією був виділений придатний для опрацювання варіант.

Комплексність забезпечена тим, що змінюється структура і стан, характеристики всіх об'єктів, задіяних у двигунобудуванні. Інновації відносяться для всіх складових інноваційно-інвестиційної системи, а саме: макроструктури комплексу, структури управління і організації виробничого процесу; технології виробництва; конструктивних особливостей продукції; схеми взаємодії з ринком.

Потреба у зміні макроструктури комплексу обумовлена не тільки завданнями з проведення реструктуризації підприємств для приведення їх

потужностей відповідно з наявним ринковим попитом, а ще і необхідністю виконання двох додаткових умов:

- забезпечення інноваційно-інвестиційного характеру розвитку;
- досягнення гнучкості комплексу для своєчасного та ефективного реагування на потреби ринку.

Основними інноваціями в цьому напрямку є:

- застосування нових форм взаємодії галузевих і регіональних органів управління та підприємств;

– інтеграція на базі нових форм кооперації та єдиної стратегії розвитку наявних в регіоні наукових, конструкторських, технічних, промислових, виробничих, збутових підприємств і установ у повнофункціональний інтегровано-технологічний галузевоутворюючий комплекс;

- зміна структури підприємств для приведення їх у відповідність з потребами ринку;

– перерозподіл функцій між новими та традиційними ланками інноваційно-інвестиційного циклу.

За умов інтеграції наявних в регіонах складових науково-виробничого та інвестиційного потенціалу вирішується завдання формування цілісного комплексу із залученням в нього не тільки галузевих, але і вузівських колективів, підприємницьких структур.

Зміна структури підприємств проводиться з урахуванням можливості забезпечення виготовлення двигунів у потрібних обсягах і одночасно досягнення енергозбереження та мінімізації виробничих витрат. У межах задіяних ланок інноваційно-інвестиційного циклу перерозподіл проводиться із збереженням їх спеціалізації та доповненням до потрібної потужності тих з них, які є критичними.

Перехід від масового в регіонах виробництва до серійного мономенклатурного виробництва з одночасним зменшенням обсягів виробництва в десятки разів зумовлює трансформацію коопераційних зв'язків. Кількість деталей, які тепер будуть поставлятися від підприємств-суміжників на складальні дільниці, зросте у 15 разів.

Як підприємства суміжників визначені спеціалізовані підприємства та нові малі підприємства з гнучкими виробничими потужностями і достатнім потенціалом для поставки якісної продукції у визначених обсягах.

Одночасно з цим зміниться організація виробничого процесу. Процес стане нестационарним, дискретно-безперервним замість стаціонарно-безперервного. Це буде стосуватися не тільки основних, але і забезпечуючих функцій, у першу чергу, – енергопостачання.

Існуюча технологія виробництва двигунів є жорсткою і ресурсовитратною. У зв'язку з цим знайдені рішення щодо забезпечення гнучкості і зменшення ресурсовитратності на всіх етапах виробничого процесу, у тому числі у ливарному виробництві.

Перевага віддана сучасним високим технологіям, які дають високу якість з одночасним зменшенням собівартості виробництва.

Особливо важливим є те, що Харківський регіональний комплекс має наробки, які дозволять підтримувати за рахунок модернізації необхідні показники наявних моделей двигунів та створювати нові двигуни з показниками, що відповідають світовому рівню.

Розроблені методи безрозбірного управління ресурсом техніки на базі нанотехнологій, засоби швидкісної механічної обробки основних деталей, принципово нова конструкція паливної апаратури, повітряних нагнітачів, силових передач та багатьох інших складових двигунів. Сутність цих інновацій дозволяє гарантувати високий рівень конкурентоздатності продукції.

Розробка, упровадження та сертифікація системи менеджмента якістю (ISO 9000:2000) на двигунобудівних підприємствах забезпечить конкурентоздатність продукції не тільки на внутрішньому, але і на зовнішньому ринках.

Передбачені новачії і в збуті та сервісному обслуговуванні двигунів: застосування ефективної схеми лізингу та механізмів пільгових продаж, які позитивно себе зарекомендували на ринку складної сільськогосподарської техніки.

Реалізація вказаного комплексу інновацій здійснюється на основі програмно-цільового методу, застосування систем програм. При цьому передбачена посилена державна і регіональна підтримка двигунобудівного комплексу на перших етапах його становлення.

Це зумовило необхідність прийняття розпорядчих документів на різних рівнях управління. Зокрема, державна підтримка передбачена Державною Програмою розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки [1]. Регіональна підтримка визначена рішенням IX сесії XXIV скликання Харківської обласної ради, яка затвердила "Програму виробництва сільськогосподарської техніки і забезпечення нею агропромислового комплексу області на період 2003 – 2005 років".

Забезпечення тракторних, комбайнових та автомобільних заводів якісними двигунами Харківського виробництва передбачено з початку 2005 р.

Інновації, поєднані в комплекс інноваційно-інвестиційним циклом,

дозволяють вирішити питання розвитку двигунобудування в Харківському регіоні з мінімальними капіталовкладеннями, додаючи нової якості і високої економічної ефективності рішенням [3].

Інвестування перетворень у двигунобудівному комплексі є змішаним. Основне джерело капіталовкладень у реструктуризацію і технічне переоснащення виробництва – власні кошти підприємств і кредити. При цьому значні кошти планується отримати від продажу надлишкового майна підприємств за умов зменшення виробничих потужностей і реструктуризації, забезпечуючих підрозділів. Аналіз показав, що досягнення таких результатів в інших регіонах вимагало б збільшити інвестиції у 4 – 9 разів. Держава дослідно-конструкторські роботи і частково фінансує реконструкцію і технічне переоснащення виробництва.

Крім цього доцільно додатково розглядати використання потенціалу системи недержавного пенсійного забезпечення (недержавні пенсійні фонди, банківські установи, страхові компанії) та інші джерела додаткового інвестування підприємств.

Таким чином, вважаємо вжиття вказаних заходів як спроможне забезпечити відродження двигунобудування в Харківському регіоні, для чого необхідно врахувати їх під час формування державної програми розвитку машинобудування для агропромислового комплексу.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Державна Програма розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки на 2004 – 2006 роки” від 17 серпня 2004 р. № 906.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах та ін. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
3. Шайбакова Л. Региональное регулирование инновационных процессов // Экономист. – 1996. – № 9. – С. 59 – 64.

УДК 336.226.322

І.О. СОЛОДОВНИК

ПРО ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податки – дуже складна фінансова категорія, яка оказує вплив на всі

економічні процеси та явища.

Податкова система України потребує постійного вдосконалення і перш за все це стосується податку на додану вартість (ПДВ). Це непрямий податок, об'єктом якого є не дохід, а витрата. Величина цього податку не пов'язана з доходами платника. Тому непрямі податки вважаються найсправедливішими, фіскальними. Коли в 1997 р. було впроваджено закон про ПДВ, мало хто з простих громадян України здогадувався, що за допомогою держави фактично створено новий унікальний супертраст для примусового поголовного відбору у громадян України 20 % усіх їх життєво необхідних доходів, які для більшості населення були в межах прожиткового мінімуму.

Розглядаючи чинний закон про ПДВ, можна виділити багато недоліків. Наведемо деякі з них:

- дискримінація більшості громадян та підприємств України за видами діяльності, вартість продукції якої складається переважно із заробітної плати цих громадян. Так, громадяни чи підприємства, які надають послуги і виконують роботи, повинні сплачувати 20 % ПДВ з обігу (вартості купленого товару, наданої послуги чи виконаної роботи); торгово-посередницькі підприємства – сплачують 20 % ПДВ від різниці між вартостями купленого і проданого товару; а підприємства із зовнішньоекономічною діяльністю або діяльністю з продажу незаконно списаної чи взагалі неіснуючої продукції (товару), навпаки, отримують з держбюджету відшкодування 20 % ПДВ вартості цієї продукції (товару);

- стягнення 20 % ПДВ з інших податків, наприклад, з єдиного податку за ставкою 6 %, збільшуючи його таким чином до 7,2 %;

- стимулювання бартерних розрахунків, при яких можливі різноманітні зловживання, котрі різко зменшують ринкову ціну виробленого товару порівняно із заводською ціною. ПДВ, в такому разі, “продавцем” взагалі не сплачується, тому що податкова накладна видається і погашається зустрічною податковою накладною “покупця” в результаті виданого товару, наприклад, за надані послуги;

- уключення ПДВ, який сплачено, наприклад, за комплектуючі товари до ціни кінцевої продукції, що виготовляється. Це спричиняє після обкладання виготовленої кінцевої продукції 20 %-им ПДВ на всю її вартість, до дискримінаційного подвійного оподаткування рядових громадян України або підприємств, які купують цю продукцію;

- стягнення 20 % податку не тільки з доданої вартості до ціни раніше купленого товару, але й з усієї вартості продукції, що вперше майже повністю

створена з фізичних або інтелектуальних витрат (праці, енергії), які в жодній частині не підлягають відшкодуванню з бюджету, бо за них не видають податкових накладних.

Усе це привело до того, що останнім часом спостерігається тенденція до зниження ефективності справляння податку на додану вартість. Росла заборгованість зі сплати цього податку та заборгованість Державного бюджету України з відшкодуванням сум податку. Значно збільшилась кількість випадків ухилення від сплати на додану вартість, зокрема шляхом здійснення псевдоекспортних операцій, завищення митної вартості товарів (робіт, послуг), які експортуються, що призводить до штучного утворення або завищення сум податкового кредиту і, як наслідок, до незаконного одержання з Державного бюджету України відшкодування сум податку.

Президентом України був виданий Указ "Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності справляння податку на додану вартість" від 23 червня 2004 р. № 671/2004. Зокрема, у ньому було зосереджено увагу Кабінету Міністрів України на необхідності розробки нової редакції Закону України "Про податок на додану вартість", передбачивши, зокрема:

- зменшення ставки податку на додану вартість до 15 %;
- скорочення переліку пільг зі сплати податку та запровадження мораторію на надання нових пільг;
- удосконалення механізму справляння податку шляхом спрощення та забезпечення прозорості відповідних процедур;
- запровадження тимчасової реєстрації платників податку, діяльність яких не має постійного характеру;
- удосконалення механізму забезпечення законності виплат бюджетного відшкодування сум податку, в тому числі шляхом унеможливлення одержання бюджетного відшкодування в разі штучного заниження (завищення) ціни, здійснення фіктивних операцій з продажу товарів (робіт, послуг);
- запровадження спеціальної системи звітності новостворених підприємств протягом першого року їх діяльності для запобігання використанню цих підприємств для ухилення від сплати податку на додану вартість та приховування прибутків;
- обмеження застосування податкових векселів під час ввезення (пересилання) в Україну товарів (робіт, послуг).

Але вживання цих заходів, на перший погляд, може реалізувати чинний закон про ПДВ. Його необхідно скасувати і розробити повністю новий механізм справляння податку.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реформування правової системи є складовою демократичних перетворень українського суспільства з моменту проголошення незалежності України. Прийнята в 1996 р. Конституція України заклала інституційні засади для формування правової системи, яка могла б забезпечити захист і умови реалізації громадянами своїх прав і свобод [1, с. 9 – 27]. Усі інші розділи Конституції спрямовані на забезпечення правових умов для реалізації людиною своїх прав, свобод і обов'язків.

Практичний досвід державного будівництва в Україні в умовах чинної Конституції засвідчує відсутність системного підходу до створення в країні демократичного правового поля, здатного забезпечувати громадянам можливість реалізувати свої конституційні права і свободи. Відсутність, з одного боку, законів, які б регламентували діяльність Президента України, його адміністрації, Кабінету Міністрів, а з іншого – наявність малоефективного Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [2] і ще менш ефективного Закону України “Про органи самоорганізації населення” [3] перетворює правове поле країни у безсистемно діючі інституційні механізми. Надання їм системності вимагає здійснення логічного поєднання державного управління, місцевого самоврядування і самоорганізації населення у цілісний і узгоджено діючий механізм.

Нагальною проблемою в умовах системного реформування українського суспільства є проблема узгодження економічного і юридичного розуміння методів державного управління у сфері економіки. В умовах формування ринкової економіки зросла потреба якісно нового наукового забезпечення щодо розв'язання проблем економіки перехідного періоду з боку економічної та правової науки. І в економічній науці, і в науці адміністративного права домінує думка, що всі методи державного управління у сфері економіки можна поділити на адміністративні та економічні. Адміністративний метод, як правило, пов'язують з адміністративно-правовою формою діяльності, коли суб'єкт управління впливає на його об'єкт через режим владно-розпорядчих

вказівок. Основний інструмент цього методу – адміністративні акти, які мають обов'язковий характер. В основу економічних методів покладено використання таких економічних важелів, як ціна, кредит, прибуток, державне замовлення податки, видатки тощо.

Наукові праці з адміністративного права досі обмежуються описуванням законодавства. Відставання розвитку науки адміністративного права від економічної науки є перешкодою як для розвитку державного управління в економічній сфері, так і для розвитку механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування і органів державного управління.

Права людини у системному реформуванні українського суспільства є не лише центральною проблемою, а й найголовнішою метою. Незважаючи на те, що у правовому забезпеченні вирішення цієї проблеми вирішальна роль належить саме адміністративному праву, не можна не сказати про недостатній рівень дослідження проблематики ролі громадських (неурядових) організацій у житті держави і суспільства в цілому. Майже відсутнє правове поле діяльності цих організацій в плані здійснення громадських ініціатив щодо участі громадян у державному управлінні. Системний характер реформування адміністративного права вимагає перегляду цілої низки проблем, пов'язаних з делегуванням повноважень, хто, що й кому делегує: органи місцевого самоврядування державним органам чи навпаки. Це питання залишається відкритим і потребує глибшого теоретичного осмислення.

Таким чином, для досягнення українським суспільством конституційно визначеної мети – побудови демократичної, соціальної, правової держави, в якій організація влади спрямовується, насамперед, на забезпечення інтересів громадян та створення механізмів захисту їхніх інтересів, необхідно здійснити системні інституційні зміни щодо вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування і органів державного управління.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. // ВВР України. – 1997. – № 24.
3. Закон України “Про органи самоорганізації населення” від 11 липня 2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 32.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СТРАХОВОГО РИНКУ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Страховий ринок в Україні бурхливо розвивається. Раніше, в умовах державної монополії на здійснення страхування, коли на страховому ринку були тільки дві установи – Держстрах та Індержстрах – не було потреби в загальному законі про страхування. Достатньо було затвердити умови окремих видів страхування.

Зараз, в умовах розвитку страхового ринку, де з'являється багато страховиків, які конкурують між собою потрібне раціональне державне регулювання страхової діяльності.

Процес становлення страхового ринку в Україні відбувається нерівномірно. Поряд зі становленням і зміцненням одних страхових компаній можна спостерігати і розпад, банкрутство чи відкликання ліцензії інших. Є багато негативних чинників об'єктивного характеру, що впливають на здійснення страхової діяльності. Це слабка законодавча база страхування, неузгодженість між собою багатьох актів законодавства, низькі фінансові вимоги до статутного фонду для ліцензування нової страхової компанії, жорсткий податковий прес для страхових організацій, низька платоспроможність потенційних страховальників [2].

Найбільш загальні принципи страхування (в основному відносно державного страхування) викладені в Цивільному кодексі України.

Але, не припиняючи значення норм Цивільного кодексу, все ж треба підкреслити, що основу страхового законодавства України зараз складає Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. № 47-93 та Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР [2].

Страховий ринок України на кінець 2002 р. налічував 224 страховика, які звітувались перед Укрстрахнаглядом. Ними отримано 408401 тис. грн страхових платежів по добровільних та обов'язкових видах страхування, в т.ч. по добровільних видах страхування 319515 тис. грн, що складає 78 % від загальної суми страхових платежів, та по обов'язкових видах страхування – 88886 тис. грн, або 22 % від загальної суми надходжень. Надходження страхових платежів по особистому страхуванню в 2002 р. складають 74 % від надходжень 2001 р., в тому числі, по страхуванню життя – 55 %.

Страховики, які звітувалися перед Укрстрахнаглядом за 2002 р. по регіонах України, підрозділяються таким чином.

Західний регіон (Вінницька, Хмельницька, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська, Волинська, Рівненська області – 29 страхових організацій (12,9 % від загальної кількості);

Східний регіон (Сумська, Харківська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Полтавська області – 58 страхових організацій (25,9 % від загальної кількості);

Південний регіон (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області, АР Крим та м. Севастополь) – 47 страхових організацій (21,0 % від загальної кількості);

Центральний регіон (Житомирська, Кіровоградська, Черкаська, Чернігівська, Київська області та м. Київ) – 90 страхових організацій (40,2 % від загальної кількості) [1].

Крім багатьох позитивних моментів на страховому ринку існують серйозні проблеми, серед них:

- інвестиційні можливості страховиків використовуються недостатньо;
- питома вага страхування життя на страховому ринку постійно знижується;
- упровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів зіткнулося з перепонами на законодавчому рівні;
- мають місце окремі випадки невиклат страховиками страхових сум та страхового відшкодування, неправомірні відмови в їх виплаті та порушення страхового законодавства.

Серед негативних тенденцій, котрі впливають на розвиток страхового ринку України, слід визначити [1]:

1. Відсутність чітко розпланованої та професійно розробленої програми будівництва страхового ринку, прийнятої на державному рівні.

2. Низький рівень освіти на всіх рівнях державного управління керівників підприємств та організацій. Наслідком цього нерозуміння ролі страхування як фінансового інструменту у забезпеченні ринкової економіки перехідного періоду.

3. Відсутність належної законодавчої та нормативної бази для досконалого виконання страхових операцій.

4. Відсутність інституту страхових брокерів як невід'ємної частини страхового ринку для поліпшення якості страхових послуг та професійного захисту інтересів страхувальників і страховиків.

5. Відсутність законодавчої бази для проведення страхової посередницької діяльності.

Для виправлення становища можуть сприяти такі заходи:

- розширення переліку майна і видів відповідальності платежів, страхування яких може бути направленим на виробничі витрати. Розповсюдити таке право і на платежі за страхування майна виробничого призначення, яке страхується у зв'язку з передачею під заставу;

- більш активне освоєння страхування ризиків підприємств добувної промисловості, водного і лісового господарства;

- налагодити страхування життя, здоров'я і пенсій громадян, передбачивши відповідні державні гарантії компаніям або страхувальникам на випадок різкої зміни платоспроможності національної валюти;

- удосконалення страхування фінансових і кредитних ризиків комерційних структур.

Удосконалення системи правового забезпечення страхування повинно охопити внесення необхідних змін і доповнень до законодавчих і нормативних актів різних рівнів, починаючи від Конституції України. Зараз у ній немає жодних посилань на страховий захист матеріальних інтересів юридичних і фізичних осіб [1].

Удосконалення регіонального управління розвитком страхового ринку необхідно спрямувати на:

- посилення якості виконання органами державної виконавчої влади функцій щодо нагляду за страховою діяльністю в напрямках запобігання: банкрутства страховиків, грубого порушення ними зобов'язань перед страхувальниками, здійснення псевдострахування з метою відмивання грошових коштів, виплати керівникам та іншим відповідальним особам підприємств, особливо державного сектора, незаконних комісійних винагород;

- підвищення статусу Укрстрахнагляду до Державного комітету у справах нагляду за страховою діяльністю;

- уточнення Укрстрахнаглядом разом з Палатою аудиторів України вимог щодо здійснення обов'язкового щорічного аудиту страхових компаній і визначення переліку аудиторських фірм, яким, виходячи із забезпечення необхідними фахівцями, можна доручати здійснення аудиту страхових компаній. Опрацювати приблизні розцінки оплати за аудит. Такий захід дасть змогу підвищити якість і відповідальність за достовірність висновків за наслідками аудиту, зменшити кількість перевірок страховиків з розрізнених питань їх діяльності;

– посилити кадровий потенціал контролюючих органів за рахунок залучення до роботи в них працівників, що мають достатній теоретичний рівень і практичний досвід страхової діяльності. Вирішити питання мотивації кращої праці службовців Укрстрахнагляду, що дасть змогу уникнути плінності кадрів і підвищити професійні вимоги до них; враховуючи досвід західних країн, передбачити щорічні відрахування страховиками частини прибутку (0,2 % отриманих страхових премій) на спеціальний рахунок Укрстрахнагляду з цільовим використанням цих коштів на формування інформаційно-методичної бази, фінансування науково-пошукових робіт із страхування.

Отже, страхування має величезні можливості сприяти економічному та соціальному розвитку країни, вирішувати проблеми кожного асоційованого чи індивідуального власника.

Література:

1. Мазур А.Г. Проблематика та зміст регіонального управління в перехідний до ринку період // 36. наук. праць Вінницького державного аграрного ун-ту. – Вінниця: ВДАУ. – 2002. – Вип. 10. – С. 142 – 155.

2. Страхування: Підруч. / Керівник авт. кол. і наук. ред. д-р екон. наук, проф. С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 1998. – 528 с.

УДК 36:351.711

В.В. Д'ЯЧЕНКО

ФУНКЦІЇ, РОЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

За різними оцінками, сьогодні в Україні налічується понад 27 тис. громадських та благодійних організацій. Проте ця цифра не повинна вводити в оману своєю значущістю, оскільки в Республіці Польщі та Чеській Республіці їхня кількість є на порядок вищою.

Щоб створити підтримуюче середовище для розвитку неприбуткових організацій, держава, насамперед, повинна чітко і привселюдно заявити, що добровільність є важливою цінністю демократичної країни і що неприбуткові організації відіграють велику роль.

У розпорядженні неприбуткових організацій повинні бути відповідні їм

правові структури – асоціації, фонди, трасти, спеціальні поручителі тільки для неприбуткових організацій, кооперативи, товариства взаємного страхування. Неприбутковим організаціям повинно бути дозволено в процесі їхньої діяльності створювати допоміжні структури, а також вступати до федерацій або вливатися в іншу організацію – у тому випадку, якщо їх партнери також є неприбутковими організаціями [3].

Держава на всіх рівнях повинна враховувати, що неприбутковими організаціями накопичений унікальний досвід і експертні знання в самих різних сферах щодо всіляких соціальних проблем; це досвід і знання неоціненні для ведення державної політики, для планування та виконання державних програм у відповідних галузях.

Для того щоб компетентність неприбуткових організацій використовувалась якнайкраще, повинні бути розроблені умови і механізми комунікації та консультації між неприбутковими організаціями і урядом.

Державні органи у рамках процедур і умов надання грантів або контрактів неприбутковим організаціям ні в якому разі не повинні підривати єдність або незалежність неприбуткових організацій, спотворювати їхню сутність, мету або діяльність [1]. Ці процедури та умови також не повинні сприяти роздробленості або дискримінації неприбуткових організацій.

Ефективність діяльності неприбуткових організацій залежить від прозорості. Неприбуткові організації повинні чітко і відкрито заявляти, хто вони і чим займаються, через інформування громадськості повідомляти про свою мету і політику, про свою місію та про методи своєї роботи, розповідати про свою діяльність і досягнення, повідомляти про результати роботи організації [2]. Неприбуткові організації повинні відкрито сформулювати свої дії щодо правил членства, інформувати про своїх партнерів та свою організаційну структуру і філії, особливо про те, як управляється і контролюється організація. Обов'язково варто прояснити, як фінансується організація і як використовуються засоби.

Ефективність роботи неприбуткових організацій оцінюється в прямій залежності від її діяльності. Але поняття “діяльність” включає в себе мету, процес, засоби, технологію, результат, і кожен з цих компонентів може стати “каменем спотикання” для реформованого суб'єкта діяльності, якими і є неприбуткові організації [4]. Для визначення критеріїв ефективності неприбуткових організацій пропонуємо зосередитися на двох аспектах діяльності: стартовому ресурсі та результаті.

Стартовий ресурс складається з технічного та людського. Під технічним ресурсом розуміємо наявність офісу (громадського приміщення) телефонної

лінії, офісного обладнання (комп'ютер, копір), електронної поштової скриньки, доступу до електронних інформаційних мереж.

Людський ресурс – це люди, носії проблеми, для вирішення якої створюються неприбуткові організації. Саме тому переважну кількість зареєстрованих неприбуткових організацій в Україні становлять організації ветеранів, афганців, інвалідів, чорнобильців. Людський ресурс повинен мати таку структуру:

1. Носії проблеми неприбуткових організацій (адвокати теми).
2. Аналітики, науковці.
3. Активісти.
4. Лобісти.

Роль носіїв проблеми для діяльності неприбуткових організацій зрозуміла. Пояснимо інші позиції. Аналітики, науковці (політологи, соціологи, юристи і таке інше) можуть постійно працювати або періодично залучатися до роботи, але це повинні бути “свої люди” для неприбуткових організацій, а не найманці – заробітчани. Бо саме вони прогнозують напрямки діяльності, готують проекти, працюють з інформацією, розширюють нішу діяльності і таке інше. Не менш важливим для ефективності неприбуткових організацій є так звані “активісти”. Це люди, які мають вільний час і масу енергії, яку можна використати в мирних, громадських цілях. Саме відсутність у людському ресурсі неприбуткових організацій такого соціотипу і спричиняє їхній слабкий розвиток. Найсерйознішою проблемою для діяльності неприбуткових організацій є не слабкість інформаційно-аналітичної роботи і малочисленість справжніх активістів. Найсерйознішим дефіцитом є відсутність лобістів. Інституціоналізація процесу лобіювання рішень в Україні відбувається в тій самій “тіні”, де живуть і розмножуються капітали, які надихають бривування економічних і юридичних факультетів в усіх містах, де збирається десяток-другий студентів. Тому про наявність лобістів у людському резерві неприбуткових організацій говорити дуже складно, але зафіксувати цю позицію необхідно.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Юрінком, 1996. – 76 с.
2. Закон України “Про кредитні спілки” // ВВР України. – 2002. – № 15. – С. 101.
3. Вінніков О. Специфіка неприбуткових організацій // Український регіональний вісн. – 2001. – № 10. – С. 7-8.

УДК 331:504

В.О. МАРТИНЕНКО

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Антропогенні навантаження на природне середовище, що зростають, потребують розробки ефективних систем екологічного менеджменту на регіональному (муніципальному) рівні на основі нормативної регламентації природокористування з урахуванням місцевих природно-господарських умов.

Органи місцевого самоврядування як розпорядники природних ресурсів є не просто повноцінними учасниками ринкових відносин, але й інструментом проведення ринкових реформ у природоохоронній діяльності.

На жаль, органи місцевого самоврядування не використовують у повній мірі важелі адміністративного регулювання, надані чинним законодавством у сфері реалізації природоохоронної діяльності.

Зміни в системі управління економікою сприяли зростанню самостійності місцевих органів влади у прийнятті рішень екологічного спрямування.

Разом з тим відповідно до “Основних напрямків державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” [1] потрібне підвищення відповідальності місцевих органів самоврядування у вирішенні екологічних програм, в тому числі за рахунок розробки та реалізації місцевих екологічних програм і проектів.

Зазначимо, що сучасні економічні механізми та супровідні економічні інструменти не забезпечують на достатньому рівні фінансування природоохоронних заходів для запобігання забруднення довкілля.

Для забезпечення збалансованого природокористування необхідно, щоб у компетенцію місцевих органів влади входило управління виробничою, територіальною та соціальною структурами народногосподарського комплексу, який склався в даному регіоні, що дозволить зв’язати господарські

інтереси з екологічними. Відповідно до цього децентралізація вирішення питань охорони навколишнього середовища та передача основних повноважень і відповідальності за стан справ у цій галузі місцевим радам дозволить намітити, організувати і здійснити найважливіші для кожного конкретного регіону природоохоронні заходи на основі становлення нових асоціативних форм спільної діяльності підприємств, розвитку позавідомчих структур і ринкових методів управління [2].

У напрямку підвищення ролі місцевого самоврядування в галузі охорони довкілля та посилення адміністративного регулювання в частині реалізації природозберігаючих технологій потребує вивчення та впровадження зарубіжного досвіду щодо укладання угод між місцевими органами влади і природокористувачами про попередження забруднення довкілля. Така практика дозволяє істотно заповнити пробіли в законодавчих актах, враховувати конкретні природно-географічні та соціально-економічні особливості території, а також підсилити важелі адміністративного регулювання шляхом включення положень про необхідність реалізації природозберігаючих технологій.

Література:

1. Постанова Верховної Ради України "Основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки" від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР // ВВР України. – 1998. – № 38. – С. 39.

2. Чумаченко Н. Проблеми регіональної політики в Україні // Людина і політика. – 1999. – № 3. – С. 50 – 56.

УДК 35.072

В.М. МОРОЗ

РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ

Останнім часом економіка України демонструє значні темпи зростання. Так, приріст валового внутрішнього продукту у 2003 р. склав 9,3 %, а темпи зростання промислового виробництва більше як у два рази перевищили

показники попереднього року [2]. Це стало результатом вжиття урядом цілого комплексу заходів, спрямованих на досягнення макроекономічної стабілізації, поглиблення ринкових перетворень, упровадження інвестиційної моделі розвитку [1].

Безумовно, одним з найважливіших чинників економічного поживлення виступає конкуренція. Проведення ефективної конкурентної політики в тісному взаємозв'язку з іншими складовими економічної політики передбачає отримання органами виконавчої влади своєчасної та об'єктивної інформації стосовно рівня конкурентоспроможності національного ринкового середовища. Отримати таку інформацію уряд може, використовуючи результати досліджень провідних наукових шкіл світу.

Рейтинг конкурентоспроможності країн, що складається у рамках Всесвітнього економічного форуму (WEF), вважається найбільш професійним та об'єктивним. Особливістю розбудови рейтингу WEF є його поділ на дві складові частини. Перша частина передбачає визначення індексу спроможності до зростання (GCI), друга – наводить результати розрахунків за індексом економічної спроможності (BCI).

Україна за індексом GCI у 2004 р. посіла 86 позицію серед 104 країн (сусідами України по рейтингу є Венесуела та Малаві з 85 та 87 позиціями відповідно). Стратегічні партнери України, Польща та Росія, посідають 60 та 70 місця відповідно. У попередньому році у рейтингу брали участь 102 країни і Україна серед них посідала 84 місце, Польща та Росія займали 45 та 70 місця відповідно. Як бачимо, рейтинг України та Росії значно не змінився, у той час як положення Польщі у рейтингу GCI значно погіршилося. Погіршення позиції України на два пункти обумовлено зростанням показників Гватемали та Замбії, які покращили своє становище з 89 та 88 позиції у 2003 р., на 80 та 83 позицію у 2004 р. відповідно. Крім цього, суттєво вплинуло включення до рейтингу GCI 2004 р. порівняно з рейтингом 2003 р., Грузії, ОАЕ, Бахрейну, Кіпру, Боснії та Герцеговини з 94, 16, 28, 38 та 81 позиціями відповідно. До рейтингу GCI 2004 р. не увійшли Гаїті, Камерун та Сенегал з 102, 91 та 79 позиціями у 2003 р. відповідно. Таким чином, якби ті ж самі 102 країни були представлені в огляді цього року, то рейтинг України зріс би до 83 позиції. Подібне порівняння між рейтингами 2002 та 2003 рр. дозволяло Україні покращити своє положення на 14 позицій, тобто у випадку, якщо б ті ж самі 80 країн були представлені в огляді 2003 р., то рейтинг України зріс би до 70 позиції.

Своєрідне уповільнення темпів зростання індексу GCI характеризує, що показник суспільної користі від економічних досягнень, обрахований через

індекси технологічності виробництва, ефективності роботи суспільних інституцій та макроекономічного оточення національної економіки, досяг майже максимального значення для економічного циклу, що триває.

Щодо індексу BCI, то Україна посідає 69 місце серед 103 країн світу (сусідами України по рейтингу є Шрі-Ланка та Філіппіни 68 та 70 позиції відповідно). Польща та Росія посідають 57 та 61 місця. Серед 95-ти країн, що були досліджені у минулому році, позиція України відповідала 71 місцю, Польща і Росія займали 47 та 65 позиції відповідно. Як і у випадку з індексом GCI, індекс BCI для України та Росії значно не змінився, у той час, як рейтинг Польщі значно погіршився. Покращання позицій України у рейтингу 2004 р. на два пункти обумовлено зміною показників Хорватії та Філіппін, які погіршили своє становище з 62 та 64 позиції у 2003 р. на 72 та 70 позицію у 2004 р. відповідно. Крім цього на позиціювання країн у рейтингу BCI 2004 р. порівняно з 2003 р., вплинуло включення Грузії, ОАЕ, Бахрейну, Кіпру, Боснії та Герцеговини, Малі, Гамбії, Уганди, Гану та Македонії з 92, 28, 40, 45, 93, 91, 67, 71, 64 та 83 позиціями відповідно. До рейтингу BCI 2004 р. не увійшли Гаїті та Сенегал з 94 та 82 позиціями у 2003 р. відповідно. Отже, якщо ті ж самі 95 країн були представлені в огляді цього року, то рейтинг України зріс би до 64 позиції.

Зростання індексу ділової активності України (BCI) свідчить про досить ефективну та послідовну діяльність уряду, відповідність мікроекономічного рівня розвитку економіки макроекономічним досягненням у державі.

Сьогодні Україна належить до країн з високим науковим потенціалом, що являє собою одну з найпотужніших конкурентних переваг на глобальному рівні [3]. Тому серед першочергових кроків уряду мають стати:

- створення умов для відтворення висококваліфікованої робочої сили у поєднанні з розвитком виробничої та соціальної інфраструктури;
- розвиток потужного внутрішнього ринку з заохоченням внутрішньої конкуренції;
- визначення пріоритетних та підтримуючих галузей виробництва;
- розробка стратегії та структури конкурентної політики у поєднанні з дієвим механізмом особистої мотивації до труда та підвищення професійних навичок.

Безперечно, наведені шляхи підвищення конкурентоспроможності країни можуть бути ефективними лише за умови дотримання заходів, передбачених державною науково-технічною та інноваційною політикою [1] та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України [2] за відповідним напрямом роботи.

Література:

1. Послідовність. Ефективність. Відповідальність: Програма діяльності Кабінету Міністрів України. – К., 2004. – 58 с.
2. *Струк В.* Через конкуренцію – до прискореного економічного зростання / Вісн. Антимонопольного комітету України. – 2004. – № 2. – С. 33 – 37.
3. *Porter, Michael E.* The Competitive Advantage of Nations // Harvard Business Review 68. – 1990. – № 2. – P. 73 – 93.

УДК 658.567

Н.Я. МИХАЛІЦЬКА

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ОЗДОРОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Безліч проблем в управлінні державою, підприємствами, установами й організаціями самого різного масштабу та спеціалізації виникають через те, що за декларацією цілей нерідко пропонується набір дій та заходів, що мають до цих цілей дуже віддалене відношення. У масштабах держави це виявляється, наприклад, у тому, що прийняті закони не працюють, у масштабах підприємства – у тому, що розпорядження керівництва призводять до результатів, що прямо протилежні очікуваним. Причина в тому, що мало прийняти закон або розпорядження – необхідно передбачити механізми їхньої реалізації [1].

Механізм характеризується як система, устрій, що визначає порядок якогось виду діяльності. Сучасна теорія менеджменту вивчає механізми управління організаційними системами. Під організаційною системою розуміють: 1) внутрішню упорядкованість, узгодженість взаємодії більш-менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлену його будовою; 2) об'єднання людей, що спільно реалізують деяку програму або ціль та діють на основі визначених процедур і правил [2]. Стосовно організаційних систем механізм функціонування – сукупність правил, законів і процедур, що регламентують взаємодію учасників організаційної системи; механізм управління – сукупність процедур прийняття управлінських рішень. Державні механізми функціонування і управління визначають, як поведуться державні органи і як вони приймають рішення.

Для того щоб державний орган обрав ту або іншу процедуру прийняття

рішень (той або інший механізм управління, тобто залежність своїх дій від дій суб'єктів управління), він повинен уміти передбачати поведінку суб'єктів – їхню реакцію на ті або інші акти державного управління та впливу. Експериментувати на практиці, застосовуючи різноманітні види управління і вивчаючи реакцію підлеглих, практично неможливо, тому застосовують методи моделювання. Маючи адекватну модель, можна з її допомогою проаналізувати реакції керованої системи (етап аналізу), а потім вибрати і використати на практиці (етап синтезу) необхідний керівний вплив. Підставою системи класифікації механізмів управління організаційною системою (процедурами прийняття управлінських рішень) може бути предмет управління – змінювана в процесі і результаті управління компонента організаційної системи [3].

Однією з актуальних проблем є підвищена частка збиткових підприємств (37 % у 2003 р.) та велика кількість підприємств-банкрутів, у тому числі з державною часткою майна. Наприклад, за повідомленням Держкоммайна України, станом на 01.04.2004 р. у процесі банкрутства знаходилося 93 підприємства, пакети державних акцій яких становлять більше 50 %.

З цього випливає, що державна політика у сфері оздоровлення господарського середовища з метою зменшення частки збиткових підприємств та підприємств-боржників повинна спрямовуватися на створення таких системних елементів державного управління: механізмів державного регулювання корпоративних відносин; механізмів нормативно-правового забезпечення розвитку корпоративного управління, правозастосування у галузі корпоративного управління; методів управління державними корпоративними правами; системи управління процесами фінансової санації, банкрутства та ліквідації неперспективних державних підприємств, які не можуть бути оздоровлені, зокрема через процедури банкрутства; механізмів спеціального оподаткування підприємств на стадіях санації та банкрутства.

Вирішення проблеми оздоровлення господарського середовища потребує також застосування таких механізмів функціонування державного сектора: контролю за ефективністю використання державного майна та результативністю управління державними корпоративними правами; системного контролю за складанням, затвердженням та виконанням фінансових планів державних підприємств та господарських товариств, створених за участю держави; делегування функцій з управління підприємствами від центральних органів виконавчої влади, за якими залишаються функції з реалізації державної політики у відповідних секторах промисловості, уповноваженим в установленому порядку юридичним і

Література:

1. Бурков В.Н., Новиков Д.А. Как управлять организациями. – М.: Синтег, 2003.
2. Воронин А.А., Мишин С.П. Оптимальные иерархические структуры. – М.: ИПУ РАН, 2003.
3. Новиков Д.А. Институциональное управление организационными системами. – М.: ИПУ РАН, 2003.

УДК 352.075

О.В. РЕШЕВЕЦЬ

ОСНОВНІ ФУНКЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування є одним із наріжних каменів громадянського суспільства. Для його ефективності необхідний досвід особистої участі громадян у вирішенні життєво важливих для них проблем, досвід співробітництва з різними організаціями і владою, внаслідок чого у людей з'являється впевненість у своїх силах і почуття соціальної відповідальності.

Місцеве самоврядування на практиці є місцевою владою, що формується мешканцями населеного пункту шляхом періодичних, справедливих та демократичних виборів і яка має достатньо повноважень та фінансових ресурсів, аби в кожному населеному пункті вирішувати основну частину місцевих справ та надавати необхідні для мешканців послуги. Ця влада є незалежною від влади державної в межах, визначених законом, і може здійснюватися мешканцями окремих населених пунктів безпосередньо, а також місцевими радами, що складаються з депутатів, які обираються і діють в інтересах усього населення.

У Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" зазначається, що місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів декількох сіл, селищ, міст самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [1, ст. 2].

До основних завдань місцевого самоврядування можна віднести:

- зміцнення засад конституційного ладу;
- забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина;
- створення умов для забезпечення життєво важливих потреб та законних інтересів населення;
- розвиток місцевої демократії.

Відповідно до цих завдань визначаються і функції місцевого самоврядування, під якими розуміють основні напрями діяльності територіальних громад, органів місцевого самоврядування.

Основним функціями є:

- залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення;
- управління комунальною власністю;
- забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку відповідної території;
- надання соціальних послуг населенню;
- забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- соціальний захист населення, захист прав місцевого самоврядування [2, с. 52].

Література:

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня № 280/97-ВР // ВВР України. 1997. – № 24. – Ст. 170.
2. Пухтинський М.О., Павлечик П.Т., Князев В.М. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: стан проблеми перспективи. – К., 2002. – 300 с.

УДК 351.85

Н.С. ФЕСЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НОВОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Необхідність розробки нової кадрової політики, кадрового забезпечення впливає зі змісту тих радикальних завдань, які стоять перед Україною на шляху становлення нової української державності. До проблеми кадрового

забезпечення та роботи з персоналом привернуто увагу як іноземних, так і вітчизняних науковців: М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі, І. Ансоффа, Г. Райта, Б. Гурне, Г. Атаманчука, В. Авер'янова, В. Малиновського, Н. Нижник, Г. Одінцової та ін. На даному етапі, як ніколи гостро, стоїть проблема підготовки високопрофесійних посадовців, а бажання України вступити до Євросоюзу вимагає зміни стандартів, яким повинен відповідати державний службовець.

У програмі Європейського вибору уряд України проголосив намір про досягнення критеріїв членства в Європейському Союзі до 2011 р. Частина критеріїв стосовно членства в ЄС пов'язана з адміністративними ресурсами – в цьому аспекті стандарти встановлені і у сфері державної служби. Указ Президента від 24 грудня 2002 р. передбачає розробку Концепції з адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу Головним управлінням державної служби України. За підтримки Світового банку та Міністерства у справах міжнародного розвитку Великобританії, воно вирішило провести пілотне оцінювання державної служби за показниками з огляду на використання його як інструменту для проведення регулярної оцінки прогресу в розвитку державної служби.

Процес оцінки проходив за тією моделлю, що використовувалася під час проведення першої оцінки у країнах-кандидатах на вступ до ЄС у 1999 р. Серед шести показників, за якими робився огляд стану державної служби в Україні, фігурував показник “Професійності та стабільності державних службовців”. У висновках експертів підкреслюється, що необхідність підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців визнається як у Голодержслужбі, так і в міністерствах. Згідно зі “Звітом про проведення оцінки: система державної служби в Україні”, в державі наявна налагоджена система навчальних закладів, у тому числі чіткі та добре складені навчальні програми Національної академії державного управління при Президенті України. Потрібно створити більше можливостей для навчання, особливо на регіональному рівні. Дерек Бок, президент Гарвардського університету, висловив дуже дотепну думку: “Якщо ви вважаєте, що освіта дуже дорога, спробуйте, почому неосвіченість” [1, с. 175]. З підтвердженням актуальності цього вислову ми стикаємося кожного дня. Як і в медицині, некомпетентність працівника органу влади завдає шкоди, але не здоров'ю громадянина, а іміджу влади та держави.

Під час проведення тематичних семінарів та короткочасних курсів підвищення кваліфікації на факультеті перепідготовки та підвищення кваліфікації Харківського регіонального інституту державного управління

НАДУ при Президентові України здійснюється вхідне та вихідне тестування слухачів, а також у рамках науково-дослідних робіт проводиться анкетування з метою оцінки потреб у професійному навчанні осіб органів виконавчої влади. Так, при вхідному тестуванні слухачів семінару “Розвиток духовності, культури та патріотичного виховання населення” з 25 чоловік тільки 9 правильно визначили, що відноситься до головних цілей реформи культурно-мистецької сфери в Україні. Але ж на семінар приїхали заступники начальників управлінь культури облдержадміністрацій, начальники відділів культури райміськвиконкомів, а Концепція державної культурної політики України – це документ, який визначає подальші шляхи розвитку культурно-мистецької сфери нашої країни і який мав би стати “настільною книгою” разом із “Основами законодавства України про культуру”!

Дуже часто, обробляючи анкети, можна зіткнутися з тим, що опитувані завищують особисту оцінку своїх вмінь та навичок. Це прослідковується через порівняння відповідей, як особисто оцінюється рівень володіння навичками та вміннями і знаннями з наукових дисциплін. Наприклад, вміння керувати людьми, відчувати їхні настрої, а також планувати роботу підрозділу слухач оцінює на 5 (володію повною мірою), а свої знання з конфліктології, психології та управління персоналом прирівнює до категорії “зовсім або радше не володію”. “Каменем спотикання” для 97 % слухачів факультету стає вміння працювати з комп’ютером на рівні користувача. Вони чесно пишуть – “радше не володію”, але більшість з тих же опитуваних підкреслює, що їхні навички використання останніх досягнень у галузі сучасних інформаційних технологій заслуговує оцінки 4 або 5.

Зараз в інформаційно-аналітичному відділі Інституту готується підсумковий звіт за результатами проведеного анкетування з метою визначення потреб у професійному навчанні посадових осіб органів влади. За матеріалами цієї науково-дослідної роботи необхідно розробити більш досконалі програми вхідного та вихідного тестування слухачів факультету передпідготовки та підвищення кваліфікації, які б дали змогу реально оцінити професійні знання та компетентність протестованого, виявити слабкі сторони в його підготовці. І вже на основі цих даних розробляти предметну направленість лекцій та практичних занять. Аналізуючи результати дослідження потреб у навчанні працівників управлінь й відділів культури місцевих державних адміністрацій та міськвиконкомів Луганської, Полтавської, Сумської і Харківської областей, треба визначити доцільність їх навчання на короткострокових курсах чи курсах підвищення кваліфікації за такими темами: загальні проблеми здійснення державної культурної

політики; організація ділового спілкування з громадянами в органах влади; використання соціологічних методів збору та аналізу інформації; конфлікти у владних установах та засоби їх подолання; роль сучасної кадрової політики у встановленні української державності; соціально-психологічні аспекти ефективного управління персоналом у владних установах; планування та організація роботи підрозділу; підвищення рівня користування комп'ютером; використання інформаційних технологій.

Ці заходи допоможуть створити на місцях стабільну, професійну службу, яка ефективно працюватиме та надаватиме населенню гарантовані державою послуги високої якості у сфері культури.

Література:

1. Оцінка системи державної служби за показниками. Висновки та основні рекомендації // Звіт про проведення оцінки: система державної служби в Україні: Кінцевий проект / Голодержслужба України, Світовий банк та Міністерство у справах міжнародного розвитку Великобританії. – С. 1 – 5.

2. *Грейсон Дж., О'Делли К.* Американський менеджмент на порозі ХХІ века: Пер. с англ. – М.: Дело, 1991. – 320 с.

УДК 35.077.6

О.О. БУДКО

МЕТОДИКА РАЦІОНАЛЬНИХ РІШЕНЬ “STEP BY STEP”

Методика раціональних рішень “Step by step” в умовах підвищення результативності державно-управлінських рішень (ДУПР) має низку суттєвих переваг, а саме: зручна у використанні, не має вікових та статевих обмежень, не передбачає наявності значного інтуїтивного досвіду у прийнятті державно-управлінських рішень, носить практично-дорадчий характер та відкриває простір для творчої діяльності колективу однодумців, що очолює менеджер на кожному етапі реалізації ДУПР.

Перш за все з'ясуємо підходи до використання даної методики в умовах ДУПР:

- визначення стратегії розвитку (сфери, галузі, системи, установ);
- “обличчя” країни, бо іноземні інвестори судять саме з огляду на результати прийнятих рішень;

- можливість залучення трьох “і”: ідей, інвестицій, інновацій;
- нова справа для підприємця – все від початку до кінця повинно бути враховано, визначено, виважено і сплановано.

Саме з огляду на специфіку ДУПР та проблему їх результативності пропонуємо методику раціональних рішень, що базується на ґрунтовному аналізі проблеми та крок за кроком досягненні очікуваного результату завдяки використанню певного алгоритму дій [1]. В.Д. Бакуменко та А.О. Дегтяр у своїх наукових розробках звертають особливу увагу на етапи підготовки, планування, контролю та оцінки отриманих результатів для ДУПР, а саме:

- ситуація на сьогодні та тенденції її розвитку в часі в рамках держави;
- масштабність та значущість впливу на суб’єкт [1];
- альтернативи, фактори, що сприяють розв’язанню проблеми або заважають;
- умови, в яких приймається рішення (визначеності, неповної визначеності, повної невизначеності);
- урахування міжнародного досвіду вирішення з даного питання (вчимося не на власних помилках, а на чужих) та конкурентна спроможність ДУПР;
- коло впливу проблеми, довідка про інновації в даній сфері ДУПР;
- отримання достовірної інформації та фактів на всіх етапах реалізації ДУПР [2];
- фахівці, науковці з даного питання та механізм їх залучення на всіх етапах ДУПР;
- системний підхід до вибору альтернативи, аналіз ідей та перспектив, позитивні зрушення та узгодження даного ДУПР з державними пріоритетами та соціально-економічною стратегією держави.

Етап планування ДУПР пов’язаний із врахуванням таких складових плану.

Виробничий план: шляхи, технології, методи та прийоми запровадження ДУПР, повний перелік операцій та процедур під час реалізації ДУПР; перелік операцій, що будуть доручені для виконання та перелік повноважень, що будуть делеговані до початку виконання ДУПР; механізм залучення ідей, інвестицій та інновацій на різних етапах ДУПР; матеріально-технічне забезпечення виконання рішення з урахуванням меж наявних та доступних ресурсів.

Маркетинговий план (нагадує карту для туристів – дає відповіді на запитання: де ми знаходимося? куди треба йти? і як це зробити?): дає відповіді на питання: що це дасть?, а не скільки це буде коштувати?; реклама ДУПР (якщо є стратегічна необхідність), прогнозування, показники успіху, що забезпечують країні порівняно швидкі та стійкі досягнення або визнання.

Організаційний план: форми та спосіб оформлення ДУПР (нормативно-правовий акт, програмно-цільовий документ, організаційно-розпорядче рішення); аналіз відомостей про потенційні можливості та бажання широкого кола виконавців; юридичне оформлення прав, обов'язків та відповідальності виконавців, оскільки ДУПР є обов'язковим до виконання (ніяких заяв на кшталт: відповідаєш головою! Вся відповідальність чітко регламентована); встановлення точки відліку, точки виконання ДУПР; система заохочень та матеріальне стимулювання виконавців; визначення чітких критеріїв оцінювання в ході реалізації ДУПР.

Значну увагу слід приділити оцінці ризику, виявлення слабких сторін рішення та діям у кризових ситуаціях, бо всі ризики зводяться до ризику втрати майна, ризику втрати часу та ризику невиконання обов'язків. У зв'язку з цим і розробляються програми захисту від ризику [3].

Фінансовий план: планування та аналіз витрат, співставлення з очікуваними результатами; фінансування окремих операцій плану за умов повної ясності та прозорості у фінансових підрахунках.

На етапі здійснення контролю за виконанням ДУПР необхідно чітко визначитися з видом та формою проведення контролю, їх виконавцем, формою узагальнення результатів.

Оцінюючи та аналізуючи отримані результати слід керуватись: співставленням отриманих не лише кількісних, а й якісних результатів із запланованими, аналізом помилок стратегії чи реалізації ДУПР, рівнем ефективності програми усунення недоліків та її виконання, відповідальністю згідно з зобов'язаннями та алгоритмом усунення виявлених недоліків [4].

З огляду на все вищезазначене, вважаємо за доцільне використання даної методики раціональних рішень з метою підвищення результативності науково обґрунтованих ДУПР та їх успішного процесу реалізації.

Література:

1. Бакуменко В.Д. Теоретико-методологічні засади формування державно-управлінських рішень. – К.: ХАДХ, 2001. – 35 с.

2. Дегтяр А.О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. – 224 с.

3. Основы менеджмента / Под ред. В.С. Верлоки, Й.Д. Михайлова. – Х.: Основа, 1996. – С. 227 – 238.

4. Менеджмент: теоретичні основи та практикум: Навч. посіб. / О.М. Гіряк, П.П. Лазановський. – Львів: Новий світ – 2000; К.: Магнолія плюс, 2003. – С. 187-188.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ АПК

Сильна та дієздатна влада є щонайпершою умовою успішних перетворень. Без неї неможливо створити передумови економічного розвитку.

Нашому суспільству необхідна сильна державна влада та результативна й ефективна система державного управління.

В оцінці ефективності діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування лежать певні критерії оцінки кожного управлінського рішення, позитивності його впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

Проблема ефективності стосується усіх сфер, видів, форм, методів організації життя забезпечення суспільства.

Критерії ефективності – це ознаки, сторони, прояви управління, аналізуючи які можна визначити рівень і якість управління, його відповідність проблемам та інтересам суспільства [1].

Отже, наведемо реальний приклад визначення ефективності спільної діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у Гребінківському районі Полтавської області.

Співпраця районної державної адміністрації та районної ради відбувається у сфері виконання державної програми “Цукор Полтавщини 2001 – 2004”. Метою даної програми є виведення галузі буряківництва із кризового стану, забезпечення сталого виробництва цукросировини, зростання добробуту народу, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Програмою намічені організаційні, технологічні, екологічні аспекти вирішення поставлених перед товаровиробниками завдань. Визначені також шляхи інтенсифікації виробництва. Програмою передбачено впровадження новітніх енерго- і ресурсозберігаючих технологій без затрат ручної праці.

Органи місцевої влади виконують координуючу роль у процесі виробництва. Так, виходячи із завдань вищезгаданої програми, кожен з органів влади виконує свою функціональну роль. Райдержадміністрація виконує такі функції:

– технологічного забезпечення виробництва (проводяться наради, семінари, науково-практичні конференції для набуття передового досвіду

вітчизняних і закордонних товаровиробників);

– підготовки фахівців для галузі буряківництва.

Окремі громадяни, фермери, колективні сільськогосподарські підприємства мають певні площі землі, мають бажання займатися вирощуванням цукрового буряку, але в них відсутні кошти для придбання необхідної кількості матеріально-технічних засобів.

Районна рада доручила сільським радам надавати допомогу під час укладання договорів між виробниками сировини і її переробником (Оржицьким цукровим заводом) з метою отримання селянами товарного кредиту. Завдяки чому виробники отримують необхідні для посіву районовані сорти та гібриди насіння, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали та технічні послуги, пов'язані з обробітком ґрунту, збиранням та транспортуванням буряку.

Простежуючи процес виконання державної програми “Цукор Полтавщини 2001 – 2004”, у Гребінківському районі помітні такі позитивні тенденції:

- щорічне зростання інвестицій у галузі буряківництва;
- поступове розширення посівних площ;
- щорічне збільшення середньої врожайності цукрового буряку;
- збільшення валового збору цукросировини (таблиця).

Таблиця

Рік	Залучено інвестицій на суму, млн грн	Площа посіву, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, т
2000	0,76	1100	173	19030
2001	1,13	1300	177	23010
2002	1,84	1500	189	28350
2003	2,61	1800	196	35280
2004	2,93	2000	237	47400

Оцінюючи вищевикладені факти, можемо упевнено стверджувати, що спільна діяльність райдержадміністрації і районної ради у Гребінківському районі сприяє підвищенню ефективності виробництва цукрового буряку, тим самим забезпечуючи виконання завдань і функцій держави. Завдяки плідній взаємодії місцевих органів влади з суб'єктами виробничої діяльності в економіці району відбулися позитивні зрушення.

У майбутньому для підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері сільськогосподарського виробництва необхідний такий же гнучкий методичний підхід до виконання державних програм з вирощування інших сільськогосподарських культур, як і у випадку з прийняттям нетрадиційних,

але виважених і вірних рішень з боку органів місцевої влади у вирішенні програми "Цукор Полтавщини 2001 – 2004".

Література:

1. Державне управління: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Расіна, Л.Ю. Гордієнко; За ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.

УДК 35.08

В.О. КУЗУБ

ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАСЛІДКІВ ЇХНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Державне рішення є центральною ланкою будь-якого процесу державного управління, в тому числі й державного. На думку вчених В. Глушенко та І. Глушенко, управлінське рішення – розгорнутий у часі логіко-розумовий, організаційно-правовий і соціальний процес, що здійснюється в межах компетенції суб'єкта управління, результатом якого є певним чином зафіксований проект будь-яких змін в організації [1].

Конституція України та інші чинні закони України не запропонували синоніма поняттю державно-управлінські рішення, практично не йде мова про механізм взаємодії органів влади. Але система розділу влади виходить із того, що кожна гілка державної влади керує діяльністю підлеглих їй суб'єктів.

Назвемо головні структури українського суспільства: влада – органи державної влади і місцевого самоврядування, установи і організації, сформовані відповідно до існуючих законів; бізнес – система господарських товариств, підприємств, які реалізують свою діяльність на основі державного регулювання і пов'язані з отриманням доходів; громадськість – створення за ініціативою творців організації, у тому числі незалежно від органів влади, але не націлених на здобуття прибутку. Стає дуже помітним протиріччя інтересів усіх структур. Для управління названими структурами держава створює систему регуляторів (за допомогою нормативних актів), які направлені на задоволення інтересів самих громадян.

Влада в державі єдина. Хоча багатоаспектність державного управління зумовлює відповідну типологію елементів розподілення державних структур влади на законодавчу, виконавчу, судову. Коли владні структури починають

діяти самостійно, незалежно одна від одної, то результатом будь-якої події стане не реалізація державної доктрини, а криза, яка веде до розрухи влади, хаосу або анархії.

Найважливіший принцип розподілу влади пов'язаний з присутністю у кожного громадянина права на здійснення влади (ст. 21 Конституції України), також управління державою не може і не повинне покладатись лише на благі наміри владних правителів, оскільки змога в необмеженій владі спроможна перетворити любого управлінця, навіть мудрого, в тирана з порушенням балансу у співвідношенні влади і суспільства, що приведе до зруйнування цілісності політичної системи.

На різних етапах підготовки і прийняття політичних рішень беруть участь різні соціальні об'єкти. Вони привносять разом із демократизмом популістські рішення [1]. Негативним наслідком такої організації процесу може стати відхід від розуміння суті наміченого управлінського рішення. Для державного управління такий симбіоз раціональності (організованої взаємодії структур влади) і ірраціональності (значного суб'єктивізму управляючих) не може бути прийнятною.

Виходячи з викладеного, в сучасній українській політиці необхідно йти управлінськими правилами: враховувати значущість державно-управлінських рішень, що приймаються в умовах складного перехідного періоду, який характеризується нестабільністю; передбачати вірогідну конфліктогенність державно-управлінського рішення; прогнозувати можливі негативні результати від управлінського рішення; проаналізувати ефективність управлінських рішень, розуміти, наскільки вони співпадають з потребами поточної ситуації.

Література:

1. Глущенко В.В., Глущенко И.И. Разработка управленческого решения. Прогнозирование – планирование. – М.: НПЦ "Крылья", 1997.

УДК 342.25

О.Ф. МІНАКОВ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Найважливішою організаційно-правовою формою реординаційної

взаємодії місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування є взаємне інформування. Крім цієї форми реординаційні взаємозв'язки виражаються в конкретних діях даних органів. В управлінській літературі всі дії органів державного управління та їх посадовців називають актами управління в широкому значенні цього слова. Вважається, що це теоретичне положення розповсюджується і на дії органів місцевого самоврядування. Пріоритетне значення мають правові акти, які обумовлюють юридичні наслідки у вигляді встановлення, зміни, відміни правових норм або встановлення, зміни, припинення конкретних правовідносин. У результаті реординаційної взаємодії приймаються правові акти, які носять нормативний, директивний або індивідуальний характер. На відміну від сумісних актів, що приймаються в ході координаційної взаємодії, суб'єктом ухвалення даних документів є один орган (самоуправлінський або державний). Їх відмінною особливістю є те, що вони враховують не тільки власні, але і "чужі" (державні або місцеві) інтереси. Крім того, відображають думки, ініціативні пропозиції депутатів, представників органів місцевого самоврядування, посадовців територіальних громад, висловлені на засіданнях відповідних місцевих державних адміністрацій (ч. 1, 2 ст. 35 Закону України "Про місцеві державні адміністрації"), а також подібні пропозиції та ініціативи голів обласних і районних державних адміністрацій, що забезпечується правом їх дорадчого голосу на засіданнях відповідно обласних і районних рад (ч. 5 ст. 34 Закону України "Про місцеві державні адміністрації").

Таким чином, законодавчо закріплена система організаційно-правових форм взаємодії місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування є достатньо широкою і різноманітною. На жаль, практика здійснення цих форм не відрізняється різноманітністю або взагалі відсутня. Вважається, що деякою мірою подібна ситуація пов'язана з недостатньо повною нормативною регламентацією процесуально-процедурного порядку їх вживання. Крім того, представляється доцільним законодавчо закріпити деякі додаткові форми (право обласних і районних рад виражати осуд голові відповідної державної адміністрації за неефективне, неналежне здійснення повноважень, делегованих цими радами; взаємне право місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування скасовувати, в передбачених випадках, акти, що приймаються з питань, віднесених до делегованої сфери компетенції; право місцевих державних адміністрацій вносити у відповідні ради пропозиції про дострокове припинення повноважень їх виконавських органів у разі невиконання (неналежного виконання) делегованих повноважень виконавчої влади та ін.), які сприяли б

удосконаленню і поліпшенню взаємодії місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

УДК 35.08

С.А. РАТОВ

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Таким чином, ефективність діяльності виконавчої влади буде виражатися в тих результатах, які позначаються на розвитку суспільства позитивно: задоволення інтересів, потреб людей, поліпшення їх добробуту і багато чого іншого. Ефективність також буде виражатися у співвідношенні між витраченими ресурсами й отриманим результатом, у тривалості процесу діяльності в часі.

У цілому, ефективність діяльності виконавчої влади відповідає таким критеріям:

- співвідношення кількісної та якісної результативності;
- збалансованість, тобто баланс результату, витрачених ресурсів і часу;
- комплексність.

Ступінь впливу діяльності виконавчої влади на суспільство може бути й повинна бути обмежена самим суспільством. Оскільки суспільству необхідний позитивний соціальний результат, воно повинне визначати як, якою мірою і яким способом йому впливати на себе. Механізмом цього впливу і є державний апарат, що постійно шукає нові шляхи й підходи до рішення різних проблем суспільства, тим самим удосконалюючи свою діяльність, роблячи її більше ефективною.

На сучасному етапі розвитку держави та її апарату для збільшення ефективності виконавчої влади необхідно:

- 1) вирішуючи завдання, виходити із цілей, які ставляться, вони повинні бути досяжні, пріоритетні, необхідні, конкретні, науково обґрунтовані, своєчасні;
- 2) удосконалити механізми реалізації проєктів;
- 3) знизити рівень бюрократизму в державному апараті;
- 4) мотивувати державних службовців на досягнення ефективних результатів [1];

- 5) підвищити професіоналізм кадрів органів виконавчої влади;
- 6) використати наукові методи й підходи в діяльності державного апарату;
- 7) правильно подавати результати своєї діяльності, за необхідності вести роз'яснювальну роботу серед громадян для формування позитивного відношення суспільства до органів влади;
- 8) дати більшу волю регіональним органам влади в прийнятті рішень, делегувати їм у більшому обсязі ті повноваження, використовуючи які на місцях, можна домогтися більше ефективних результатів;
- 9) удосконалити систему державного управління [2];
- 10) розробити діючу систему відповідальності за прийняті рішення й виконані зобов'язання державними службовцями;
- 11) забезпечити діючою й оперативною інформаційною базою державні структури влади.

Таким чином, ефективність діяльності виконавчої влади не може бути підвищена відразу й у всіх галузях. У кожному конкретному випадку на результат впливають у сукупності багато факторів. Вирішуючи проблеми виконавчої влади шляхом введення нових удосконалених механізмів і методів діяльності, держава може підвищити ефективність свого функціонування, збільшуючи тим самим віддачу суспільству. А добробут суспільства й треба розглядати як результат діяльності виконавчої влади.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів “Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності органів державної виконавчої служби” від 29 липня 2002 р. № 1087.
2. Програма діяльності Кабінету Міністрів України “Послідовність. Ефективність. Відповідальність” від 12 березня 2004. – К., 2004.

УДК 331.101.3

В.М. ЩЕГОРЦОВА

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

У сучасних умовах працівники виступають основним фактором

підвищення ефективності роботи будь-якої організації. Тому тема є актуальною, оскільки управління персоналом та його мотивація набувають великого значення в побудові системи ефективного менеджменту. У працях таких вчених, як А. Маслоу, А. Меекон, Дж.К. Грейсон, Г. Колот, В. Сладкевич знайшли глибоке обґрунтування шляхів ефективного управління персоналом та його мотивація, розкриті чинники, що сприяють або перешкоджають підвищенню роботи працівників.

У статті розглянуто систему мотивації працівників як один з факторів підвищення діяльності органів державного управління.

Керівник будь-якої організації повинен розуміти, що навіть докладно розроблені плани і найдосконаліша структура організації не функціонуватимуть успішно, якщо члени організації виконують свою роботу без ентузіазму, творчого підходу, без прагнення зробити свою роботу якнайкраще. Саме функція мотивації бере на себе завдання вирішити проблеми низьких результатів роботи працівників.

Мотивація з точки зору функції менеджменту – це процес спонукання окремого працівника чи групи працівників до діяльності, спрямованої на досягнення цілей організації, на продуктивне виконання прийнятих рішень або зазначених дій [2].

На поведінку людини в процесі трудової діяльності впливає комплекс факторів – мотиваторів, що спонукають до діяльності: зовнішні – преміальне положення, правила внутрішнього трудового розпорядку, накази та розпорядження керівництва і внутрішні – складових структури самої особистості працівника (потреби, інтереси, цінності людини) [1].

Неможливо розмежувати вплив тільки зовнішніх чи тільки внутрішніх мотивів. В одних випадках дії людини можуть бути породжені переважно внутрішньою мотивацією, а в інших – переважно зовнішньою. Саме тому керівник повинен підходити до процесу мотивації дуже детально, для кожного робітника повинна бути розроблена індивідуальна система мотивації, враховуючи саме його потреби, бажання, інтереси. Аналіз проведених тестувань показав, що на державній службі працюють люди переважно зі статусними та трудовими мотивами, тобто це означає, що для них важливо – статус в суспільстві, володіти інформацією про реальний стан в суспільстві, державі, регіоні, місті, де вони живуть, обсяг та характер роботи. Будуючи системи мотивації, керівник повинен звернути особливу увагу на задоволення саме цих потреб.

Система мотивації побудована на методах мотивації, для кожної організації вони розробляються індивідуально, враховуючи економічні та

організаційні можливості. В органах держаного управління існують такі методи мотивації:

– економічні: заробітна плата з урахуванням надбавок та доплат за ранги, а також за вислугу років, пенсійне забезпечення, оплачувані щорічні і додаткові відпустки, безвідсоткові кредити на житло;

– неекономічні: державні нагороди, присвоєння почесних звань, почесні грамоти – місцевого, регіонального та державного рівня, кар'єрне зростання.

З огляду на вищевикладене, зробимо висновок, що мотивація працівників є одним з ключових факторів ефективного функціонування органів державного управління. Під час побудови ефективної системи мотивації потрібно враховувати як особливості організації, так і індивідуальні особливості її працівників.

Література:

1. *Егоршин А.П.* Управление персоналом. – Новгород.: НИМБ, 1999.
2. *Калот А.М.* Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Підруч. – К.: КНЕУ, 1998.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

УДК 336.14

В.О. ЄВДОКИМОВ, І.В. ПЛАТОНОВА

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української держави, управління нею неможливо без створення національної фінансової системи, яка б відповідала сучасним європейським нормам. Важливим елементом цього процесу є впровадження принципової реформи розподілу фінансових коштів для забезпечення виконання покладених на виконавчу владу і органи місцевого самоврядування завдань згідно з Конституції та законами України.

Наслідки переходу України від адміністративно-командної системи до створення інституту місцевого самоврядування обумовило необхідність невідкладного практичного розв'язання проблем становлення місцевих фінансів, організації фінансової системи держави на принципово нових засадах. Основні положення формування місцевих бюджетів і їхніх взаємовідносин із державним бюджетом містяться в Законі України "Про місцеве самоврядування" [1] та в Бюджетному кодексі України [2].

Дослідження сучасної системи міжбюджетних відносин різних рівнів дозволило виділити такі проблеми: нестабільність дохідних надходжень, використання вільних бюджетних коштів, недостатнє фінансування з державного бюджету.

Поточне положення обтяжується централізованим розподілом коштів до місцевих бюджетів, що ставить у повну залежність виконання повноважень органами місцевого самоврядування від об'єму фінансування з боку Державного бюджету. Крім того, регіони України дуже різняться за рівнем життя, промислового виробництва, розвитку підприємництва. Доцільно виробити чіткі правила розподілу коштів з Державного бюджету до суб'єктів самоврядування, які сьогодні характеризуються непропорційністю і нерівномірністю.

Певні проблеми існують у наповненні дохідної частини місцевих бюджетів. Відповідно до Бюджетного Кодексу України, податки та збори поділяються на доходи, які враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів (ст. 64) та які не враховуються (ст. 69) [2]. Зазначений розподіл викликає сум з точки зору її практичної реалізації. Податки, в яких місцева влада зацікавлена більше, збираються набагато ефективніше, тому доцільно сформулювати єдиний підхід до класифікації обов'язкових платежів, враховуючи державні та місцеві інтереси. Будь-які податки мають бути направлені до дохідної частини місцевих і державного бюджетів, нормативи пропорційного розподілу необхідно формувати науково обґрунтовано з урахуванням специфіки обов'язкового платежу. Це забезпечить рівномірність наповнення бюджетів різних рівнів.

Досвід останніх років засвідчив загострення проблеми деформації відносин у бюджетній вертикалі муніципального рівня. Ст. 68 Бюджетного кодексу України регулює формування бюджетів районів у містах, яке визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам [2]. Практика показує, що втілення цього положення дає змогу поставити забезпечення фінансовими ресурсами і розвиток району в місті під суб'єктивну думку відповідної ради. Обсяг дохідної частини районного в місті бюджету на даний час визначається із розрахунку суми фактичних надходжень коштів минулого року. Це ставить у суворі фінансові рамки місцеві органи влади в залежність від рівня розвитку підприємництва та промислового виробництва в районі міста, не дозволяє зосередитись на поліпшенні соціальної інфраструктури за рахунок використання понадбюджетних коштів. Проведений аналіз показує суттєві недоліки існуючої системи формування бюджету району в місті, приводить до такого висновку. Доцільно у формулу розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів між державним та місцевими бюджетами під час планування бюджету наступного року включити рівень районного в місті бюджету, тобто розрахунок також проводити, виходячи із середнього значення суми надходжень в бюджет за три попередні роки. Кошти зібрані понад обсягів, врахованих під час затвердження бюджету, залишати у власність відповідних органів. Втілення наведеної методики дасть змогу фінансовим управлінням району заздалегідь мати уяву про бюджетний план наступного періоду, а районним виконавчим комітетам – розробляти ефективні плани соціально-економічного розвитку відповідного району на наступні періоди з урахуванням фінансового потенціалу, а також направляти кошти на розвиток соціальної бази, у тому числі навчальним закладам, медичним установам,

житлово-комунальне господарство.

Втілення наведених пропозицій дасть змогу органам місцевого самоврядування суттєво поліпшити фінансову основу їх діяльності, акумулювати фінансові кошти для розвитку відповідної території.

Література:

1. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 24. – С. 170.
2. Бюджетний Кодекс України // ВВР України. – 2001. – № 37-38. – С. 189.

УДК 336.14.009(477)

Т.В. КАЛАШІНІКОВА, О.М. КАЛАШНИКОВ

УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Система міжбюджетних відносин, що склалася в Україні, характеризується поступовим перерозподілом джерел доходів на користь центру. Аналізуючи динаміку розвитку міжбюджетних відносин за роки незалежності держави, слід зазначити, що надходження місцевих податків і зборів до зведеного бюджету країни постійно зростають: з 287,7 млн грн у 1996 р. до 632,4 млн грн у 2003 р., а головний показник фінансової самостійності регіонів – співвідношення доходів місцевих бюджетів до ВВП держави скорочується з 8,4 % у 2000 р. до 5,8 % у 2004 р. За оцінками Світового банку, частка власних доходів місцевих бюджетів в Україні у 2000 р. становила лише 3 %, що значно нижче, ніж у інших постсоціалістичних країнах [2]. Отже, місцеві бюджети безпосередньо залежать від різного роду трансфертів та субсидій з державного бюджету.

Найбільшою проблемою, що заважає розвитку місцевих бюджетів, є недостатній обсяг фінансування. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що держава не дала визначення гарантованого мінімального рівня фінансування місцевих бюджетів. Маневрування податковими ставками, джерелами доходів, нормативами розподілу податків не призвело до позитивних зрушень у вирішенні проблеми фінансування місцевих бюджетів. Уся реформа міжбюджетних відносин в кінці кінців була зведена до закріплення за місцевими бюджетами прибуткового податку з громадян та плати за землю. Вважаємо, що для реальної допомоги регіонам слід дозволити їм залишати

у себе частину надходжень від ПДВ та податку на прибуток, як це було раніше. Для цього слід провести докорінну реформу адміністративно-територіального устрою країни з відповідним розширенням кола повноважень і відповідальності місцевих органів влади та їх керівників.

Недосконалою є і методика визначення доходів, що передаються з державного бюджету в місцеві. Її застосування призводить до того, що економічно розвинені та депресивні території отримують дотації вирівнювання невідповідно їх внеску до державного бюджету країни (табл.).

Таблиця

Надходження коштів з місцевих бюджетів до Державного бюджету та дотації вирівнювання з Державного бюджету місцевим бюджетам, млн грн [1]

Регіон, область	Надходження з місцевих бюджетів до Державного бюджету		Дотації вирівнювання з Державного бюджету місцевим бюджетам	
	2003 р.	2004 р. (план)	2003 р.	2004 р. (план)
Київська	26,5	19,5	206,6	291,7
Сумська	25,6	17,5	166,4	215,4
Чернігівська	14,0	9,9	192,2	265,8
Харківська	115,8	85,8	189,2	257,2
Полтавська	88,4	63,9	181,4	249,6
Луганська	23,7	10,9	234,1	360,22
Донецька	299,1	200,5	190,2	278,1
Дніпропетровська	272,1	194,5	155,4	214,5
Кіровоградська	4,1	3,0	121,7	162,1
Запорізька	202	162,9	185,7	252,0
Херсонська	0,6	0	193,0	258,0
АР Крим	50,9	23,3	258,8	343,7
Миколаївська	53,0	41,6	149,2	190,2
Одеська	159,2	115,0	220,7	305,8
Черкаська	19,0	10,9	215,4	277,7
Вінницька	11,8	5,3	309,8	407,81
Чернівецька	7,7	0,2	183,5	227,0
Івано-Франківська	6,7	0,2	274,8	343,8
Хмельницька	5,4	4,4	277,3	357,4
Закарпатська	15,0	9,1	264,5	336,0
Львівська	61,7	41,4	374,0	504,0
Тернопільська	0	0	233,7	287,3
Волинська	0	0	214,7	288,7
Рівненська	8,6	7,2	239,1	313,8
Житомирська	0	0	276,3	357,5

Для вирішення проблеми розвитку регіонів, у першу чергу, їх потрібно диференціювати за особливостями економічного та соціального розвитку з урахуванням відмінностей структури їх економіки, що дозволить підтримати і стимулювати території з низькими економічними показниками та ознаками депресивності економіки. Окрім цього слід направити додаткові фінансові ресурси держбюджету на реалізацію регіональних інвестиційних проектів; покращити систему планування міжбюджетних трансфертів; упровадити практику середньострокового фінансового планування, у т.ч. на регіональному рівні; укріпити бюджети розвитку територій як за рахунок наповнення дохідної бази, так і за рахунок державних трансфертів; підвищити ефективність системи казначейського обслуговування місцевих бюджетів.

Література:

1. Матвеев В. Украинская система межбюджетных отношений не стимулирует развитие бизнеса в регионах // Бизнес. – 2004. – № 44. – С. 32 – 37.
2. Романенко О.Р. Фінанси. – К.: ЦУЛ, 2003. – 204 с.

УДК 351.823.1

М.А. ЛАТИНІН

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

За роки незалежності України на селі здійснено глибокі структурні реформи, докорінно перебудовано земельні і майнові відносини, створені організаційно-правові структури ринкового типу на основі приватної власності на землю і майно індивідуальної, сімейної і колективної форм організації праці. Однак ці надзвичайно важливі процеси вимагають постійної державної підтримки і стимулювання [3, с. 181]. При цьому стратегічним завданням агропродовольчої політики держави є насамперед формування ефективного конкурентоздатного агропромислового виробництва [2, с. 4].

У цьому плані досить актуальним представляється вивчення й оцінка ефективності фінансово-економічних важелів впливу держави на розвиток аграрних підприємств.

Сьогодні рівень відповідної державної фінансової підтримки в Україні зростає, але залишається ще недостатнім, що ускладнює конкуренцію

вітчизняних товаровиробників із зарубіжними за український споживчий попит (рисунк).

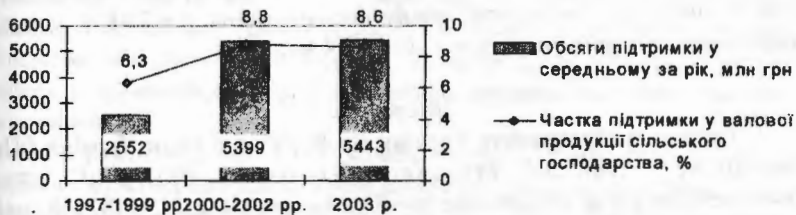

Рисунок. Динаміка державної фінансової підтримки сільського господарства [1]

До недавнього часу мало що вказувало на те, що підхід держави до підтримки сільського господарства в Україні значно змінився від радянських часів. Тому сьогоднішні інструменти підтримуючого впливу на виробників все ще вкрай неефективні. Головними інструментами підтримки є безвідсоткові бюджетні позички для сільськогосподарських виробників, податкові канікули, списання та реструктуризація боргів, поставка сільськогосподарських машин і обладнання через Державний лізинговий фонд та під гарантії уряду, а також прямі субсидії з бюджету та позабюджетних фондів.

Аналіз обсягів доходів сільськогосподарських підприємств порівняно з обсягом виробництва свідчить, що державна підтримка аграрного сектора має несистемний характер і не гарантує доходність виробництва сільськогосподарської продукції. Так, Законом України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 – 2004 років" від 18 січня 2001 р. № 2238 (із змінами і доповненнями) було встановлено, що частка видатків Державного бюджету України на фінансування розвитку сільського господарства має бути не меншою 5 % видатків бюджету. Але в Законі України "Про Державний бюджет України на 2001 рік" державна підтримка сільськогосподарського виробництва була передбачена лише в сумі 918,9 млн грн, або 2,2 % до видатків державного бюджету, у 2003 р. – 2 млрд 39,8 млн грн, або 4,7 %, у 2004 р. – 2 млрд 904 млн грн, або 4,6 %.

Таким чином, система заходів, що передбачала переведення аграрного сектора економіки на принципово нові засади розвитку, виявилася неефективною, оскільки значні витрати бюджетних коштів очікуваного результату не дали. Так, за 2000-2003 рр. середня рентабельність галузі

знизилась з 9 % до 1,6 %, чистий прибуток – з 1,4 млрд грн до 215 млн грн, а питома вага прибуткових підприємств в галузі зменшилась з 65,5 % до 51,8 % [1]. Такі результати отримані незважаючи на те, що для аграрних підприємств було встановлено спеціальний режим оподаткування, а в 2000 р. списано заборгованість перед бюджетом в обсязі 6,4 млрд грн.

Література:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році” <http://www.president.gov.ua/officdocuments/officmessages/blanks2/242183649.html>
2. Стратегічні напрями розвитку агропромислового комплексу України / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ІАЕ, 2002. – 60 с.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015) “Шляхом Європейської інтеграції” / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

УДК 336.153.2

Н.І. БАЛДИЧ

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ВИБОРУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ

Зі зростанням розбіжностей у соціально-економічному становищі територій, яке має місце в Україні, надзвичайно важливим завданням державної політики стає конструювання дієвого механізму фінансового вирівнювання, що справляв би комплексну дію на різні види фіскальних дисбалансів. Останніми десятиліттями ХХ ст. в багатьох країнах відбулася переорієнтація державної політики стосовно регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Кардинально змінилося призначення фінансового вирівнювання: бути не просто фінансовою підтримкою проблемних регіонів, а сприяти їх соціально-економічному розвитку, гармонічно узгоджуючись з іншими заходами держави в цій сфері.

У різних країнах віддається перевага використанню тих чи інших інструментів вирівнювання – різних видів міжбюджетних трансфертів.

Вітчизняні фахівці в галузі державних фінансів В.М. Асадчев, І.О. Луніна, В.В. Рибак, С.В. Слухай [1 – 4] та ін. аналізують системи інструментів фінансового вирівнювання, що сформувалися у країнах із розвинутою ринковою економікою. Наявність достатньо розмаїтого набору інструментів фінансового вирівнювання потребує, на нашу думку, розробки критеріїв вибору інструментів для вирішення завдань державної політики фінансового вирівнювання.

На практиці різні види міжбюджетних трансфертів можуть використовуватись одночасно. Вибір конкретних інструментів зумовлюється, в першу чергу, видами фіскальних дисбалансів, що потребують вирівнюючого впливу. Подальший вибір доцільно здійснювати за такими критеріями: 1 – стабільність; 2 – видатки на адміністрування; 3 – гнучкість; 4 – автономність субнаціональних органів управління у витраті коштів; 5 – ефективність використання коштів; 6 – узгодженість із загальнодержавними інтересами; 7 – стимулювання субнаціональних органів управління збільшувати бюджетні надходження. Співставлення критеріїв між собою доводить, що деякі з них є доповнюючими (наприклад, видатки на адміністрування та ефективність використання коштів), деякі суперечать один одному (стабільність та гнучкість, автономність субнаціональних органів управління у витраті коштів та узгодженість із загальнодержавними інтересами). Тому доцільно встановити пріоритетність одних критеріїв перед іншими та закріпити це у відповідних програмних документах (у Концепції реформування міжбюджетних відносин).

Наприкінці зазначимо, що під час вибору конкретних інструментів вирівнювання поряд з іншими критеріями необхідно брати до уваги їх здатність забезпечити фінансування основних суспільних послуг на мінімальному гарантованому рівні та узгоджене досягнення цілей економічної ефективності та соціальної справедливості. У цьому аспекті в подальших дослідженнях перспективно проаналізувати дієвість системи міжбюджетних трансфертів у розв'язанні проблем фіскальних дисбалансів, оцінити її ефективність, виявити позитивний і негативний впливи на динаміку бюджетної забезпеченості регіонів України та виробити рекомендації стосовно вдосконалення механізму фінансового вирівнювання.

Література:

1. Асадчев В.М. Трансфери в системі міжбюджетних відносин: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – 20 с.
2. Луніна І.О. Державні фінанси України у перехідний період. – Х.: Форт,

2000. – 296 с.

3. Рыбак В.В. Рыночная трансформация системы доходов местного самоуправления: теория и практика. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2000. – 280 с.

4. Слухай С. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій: Моногр. – К.: АртЕк, 2002г– 288 с.

УДК 35.078.3

Ю.В. БОКОВИКОВА

ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ в ГАЛУЗІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Діяльність підприємств, що здійснюють господарську діяльність у галузі надрокористування, пов'язана зі значними порушеннями законодавства України, а саме: незаконна розробка надр, здійснення безліцензійної діяльності (ст. 16 Кодексу України про надра); порушення правил охорони надр (ст. 240 Кримінального кодексу України); незаконне виділення земельних ділянок (ст. 18 Кодексу України про надра). У даному випадку контроль здійснюється як перевірка чи спостереження з метою перевірки або нагляду, в тому числі відносно виконання окремих наказів та здійснення правових приписів. Про збільшення порушень у галузі надрокористування свідчить статистика (таблиця) [1 – 4].

Таблиця

Державний контроль в Україні за охороною надр

Зміст контролю роки	1999	2000	2001	2002
Проведено перевірок	11250	10173	11171	10909
Притягнуто до адміністративної відповідальності, осіб	2303	2401	2841	3289
Накладено штрафів, тис. грн	224,8	228,7	275,9	318,2
Накладено позовів за збитки, тис. грн	2452,8	1517,4	3330,8	2149,8
Призупинено виробничу діяльність об'єктів, випадків	91	135	222	109

Оскільки фактів незаконного видобування корисних копалин з року в рік стає все більше, природно підтверджується думка про недосконалість державного контролю у сфері надрокористування та необхідність більш ефективного впливу на цей процес. Актуалізують зазначені питання також

Розпорядження Президента України та Постанови Уряду, що останнім часом (2003-2004 рр.) приділяють значну увагу сфері надрокористування.

Якщо умовно поділити контроль у сфері надрокористування на складові, то можна виділити його види: геологічний – здійснює Комітет природних ресурсів; технічний – гірничий технічний нагляд; земельний – Державний комітет по земельних ресурсах; екологічний – Міністерство охорони навколишнього природного середовища; наглядових органів – природоохоронна прокуратура.

За виконанням природоохоронного законодавства підприємствами надрокористувачами до недавнього часу контроль здійснювався управлінням екології та природних ресурсів в Харківській області, оскільки при використанні мінерально-сировинних ресурсів здійснюється значний комплексний негативний вплив на земельні, водні, атмосферні ресурси, ландшафту – екологічна складова надрокористування. Спеціалізовані підрозділи (відділи обласних управлінь) на містах, що здійснювали контроль дотримання вимог природоохоронного законодавства підприємствами надрокористувачами, розглядали матеріали щодо здійснення узгодження для отримання ліцензій (надання екологічних карток), а також координували роботу державних інспекторів в районах. Після створення Комітету природних ресурсів у 2004 р. відділи контролю за надрами при управліннях реорганізовані. Функції контролю передані комітету, що за своїм положенням контролює лише геологічну складову надрокористування. Метою передачі питань надрокористування до окремого комітету було усвідомлення необхідності впорядкування процесу використання надр, прагнення уряду до становлення більш чіткого, прозорого механізму відносин між державою та підприємствами-користувачами.

Таким чином, необхідно визначитися з тим, чи передати контроль за екологічною складовою надрокористування до Комітету природних ресурсів, або уточнити повноваження міністерства з зазначеного питання.

Кожен вид контролю – це здійснення безпосередньої контролюючої діяльності – перевірок. На наш погляд, лише узгоджена робота контролюючих органів дасть змогу: уникнути незаконної діяльності в надрокористуванні, зменшити кількість перевірок та підвищити їх якість, отримувати органам влади достовірну та об'єктивну інформацію щодо надрокористування як на державному, так і на регіональному рівні.

Література:

1. Статистичний щорічник України за 1999 рік / За ред. О.Г. Осауленка. –

К.: Техніка, 2000. – С. 564.

2. Статистичний щорічник України за 2000 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001. – С. 529.

3. Статистичний щорічник України за 2001 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2002. – С. 553.

4. Статистичний щорічник України за 2002 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2003. – С. 587.

УДК 336.01

М.В. ГОНЧАРЕНКО

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ

У загальноприйнятому визначенні програмно-цільового методу в бюджетному процесі – це система планування та управління бюджетними коштами в середньостроковій перспективі, що спрямована на розробку та виконання бюджетних програм і підпрограм, орієнтованих на кінцевий результат [2].

Програмно-цільовий метод можна порівняти з бізнес-планом, підготовка якого є обов'язковим кроком у процесі залучення інвестицій (в даному випадку коштів з бюджету). Інвестори перш ніж вкладати кошти намагаються зрозуміти, на що вони витратимуться та якого результату буде досягнуто. Це очевидно для бізнесу, але коли йдеться про державні ресурси, державні органи поводяться з коштами не як із власними, а як із “нічийними”, використовуючи їх безсистемно і неефективно. Від цього страждає не тільки держава у конкуренції з іншими державами, але й громадяни держави, які є платниками податків і носіями влади у державі.

Розробка бюджету за програмно-цільовим методом завжди починається із визначення головної мети діяльності та структури розпорядника коштів.

Головна мета діяльності бюджетної установи – це стисле визначення основних функцій бюджетної установи та напрямків її діяльності у майбутньому [1].

Ціль бюджетної програми – це загальне визначення результатів, яких має досягти установа внаслідок реалізації зазначеної програми. Ціль програми повинна узгоджуватися з головною метою діяльності

установи.

Завдання бюджетної програми – це конкретні напрямки та заходи, які будуть здійснені протягом певного періоду часу та які можна оцінити і виміряти. Завдання мають забезпечувати досягнення цілей і передбачають конкретні дії.

Показники виконання (результативності) програми – це статистичний індикатор, який містить інформацію про результати виконання програм [2]. Показники виконання програм пропонуються самими бюджетними установами – виконавцями програм та підпрограм у процесі їх формування.

Показники виконання програм повинні:

- будуватися на цілях та завданнях програми;
- вимірювати один і той самий об'єкт за певний проміжок часу;
- використовувати дані, що є доступними для учасників бюджетного процесу.

У програмі обов'язково має бути зазначена така інформація:

- характеристика послуг, що надаються за програмою та підпрограмою;
- опис цілей і завдань програми та підпрограм, їх відповідність стратегічному розвитку держави чи територіальної громади;
- визначення обсягу видатків на виконання програми та підпрограм за рахунок бюджетних коштів;
- показники оцінки виконання програми та підпрограм;
- план видатків на середньострокову перспективу.

Особливо слід відзначити, що при програмно-цільовому методі планування здійснюється на середньострокову перспективу, що дає можливість реалізувати стратегію розвитку держави чи адміністративно-територіальної одиниці.

Нині в Україні певною мірою розроблено та впроваджено у процес бюджетного планування деякі принципи програмно-цільового методу. Однак необхідне вдосконалення науково-теоретичних положень та методологічних основ зазначеного методу з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Література:

1. *Левицька С. О.* Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів // *Фінанси України.* – 2004. – № 6. – С. 33 – 37.
2. *Що таке програмно-цільовий бюджет і як він допоможе центральній і місцевій владі досягти політичних цілей* // www.sefr.kiev.ua

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ЯК ОДНЕ З ДжЕРЕЛ ПІДВИЩЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ

Управління державною власністю, державним сектором економіки України переслідує сьогодні декілька цілей, серед них можна відокремити такі, що пов'язані з зобов'язаннями держави виконувати свої головні та спеціальні функції. Але управління державною власністю передбачає також отримання певного доходу від господарчої діяльності підприємств державного сектора економіки та від передачі об'єктів державної власності, що тимчасово не використовуються у забезпеченні державою своїх функцій, до управління або оренду суб'єктам господарчої діяльності в Україні, що повинно складати одно з джерел наповнення державного бюджету.

Сьогодні державний сектор економіки в Україні за даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції складає більш 22 % без урахування бюджетних установ та банків. Необхідно зазначити, що з урахуванням об'єктів комунальної власності в державному управлінні знаходиться більш ніж 65 % власності в Україні. Але з точки зору ефективності управління воно не завжди знаходиться на високому рівні. Надходження коштів до бюджету від підприємств державного сектора економіки, насамперед, залежить від ефективності їх функціонування: у вигляді податків та зборів від господарчої діяльності та від дивідендів, що може отримувати держава. Ще одним критерієм, що можна віднести до отримання додаткових бюджетних коштів у майбутньому, є підвищення капіталізації корпоративних прав держави, що сприяє збільшенню приватизаційних надходжень. Сьогодні існують декілька методичних підходів щодо відслідкування динаміки основних економічних показників роботи стратегічно важливих підприємств і підприємств-монополістів на основі застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектора економіки [1 – 3], але вони здебільшого носять рекомендаційний характер. У цих рекомендаціях використовуються методики, що відслідковують кількісні та якісні показники діяльності підприємств. Необхідно зазначити, що головною

особливістю вищезначених методичних підходів є те, що вони не стимулюють менеджмент підприємств державного сектора економіки в підвищенні показників своєї діяльності, а лише наголошують на необхідності дотримання визначених критеріїв. Таким чином, ці методики хоч і носять комплексний характер, але їх застосування не передбачає системного підходу до винагородження керуючих цими суб'єктами господарювання, що не сприяє підвищенню ефективності їх функціонування. Створення інституту професійних керівників підприємств державного сектора економіки, системи стимулювання в підвищенні ефективності їх діяльності є інструментами, що спрямовані на розвиток державного сектора економіки, підвищення капіталізації корпоративних прав держави і, як слідство, збільшення надходжень до бюджету. Тому, відповідно до оцінки ефективності функціонування державного сектора економіки України потрібен диференційний підхід до окремих груп підприємств відносно їх комерційної спрямованості з використанням сучасних методів. На наш погляд, найбільш придатним є підхід на основі збалансованої системи показників, що зараз є визначальним у світовій науковій економічній думці з урахуванням особливостей окремих галузей державного сектора економіки. На основі цих критеріїв у координатах дохід – прибуток – капіталізація потрібна розробка системи стимулювання управлінців державного сектора економіки за результатами їх діяльності, що спрямована на забезпечення розвитку суб'єктів господарювання державного сектора економіки як у поточному періоді, так і на стратегічну перспективу.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо відслідкування динаміки основних економічних показників роботи стратегічно важливих підприємств і підприємств-монополістів (на основі індивідуального моніторингу підприємств) // <http://www.me.kmu.gov.ua>
2. Методичні рекомендації щодо застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки // <http://www.me.kmu.gov.ua>
3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про визначення критеріїв віднесення підприємств (організацій) до таких, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави” від 15 травня 2003 р. № 695 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 21. – С. 356.
4. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: Консультант, 2004. – 663 с.

БЮДЖЕТНА ОСІНЬ 2004 РОКУ: ДОСЯГНЕННЯ ТА НЕДОЛІКИ

Проаналізувавши виконання місцевих бюджетів у 2004 р., виявлені такі їх слабкі сторони:

— нереальне планування доходів місцевих бюджетів, що враховується під час обрахування міжбюджетних трансфертів. З 689 місцевих бюджетів, котрі являються суб'єктами трансфертних відносин, у третини рівень надходжень менше середнього значення, що безпосередньо впливає на реальність обрахування дотації. Засоби масової інформації констатують факт виконання запланованих показників місцевих бюджетів за 1 півріччя 2004 р., хоча 62 райони і міста обласного значення не досягли планових показників [1];

— ресурсне забезпечення бюджету виконання делегованих місцевому самоврядуванню повноважень. Кошти, передані з державного бюджету місцевим, забезпечують переважно виплату заробітної плати працівникам бюджетної сфери та розрахунки за енергоносії. Нормою стало надавати місцевим органам влади доручення відносно рішень загальнодержавного значення за рахунок місцевих бюджетів. Поза увагою Міністерства фінансів залишаються потреби відносно функціонування бюджетних установ, капітального ремонту тощо. Не передбачається поліпшення у наступному році стану фінансування установ культури та спорту і органів місцевого самоврядування [2].

Трансфертна політика держави має зрівнювальний характер. Міста з високими доходами не отримують дотацій, а, навпаки, є донорами державного бюджету. В Європі розроблений критерій збалансованої трансфертної політики, сутність якого полягає в тому, що бюджетні можливості відрізняються не більше ніж на 40 %, але і не менше ніж на 20 %. Якщо показник виходить за ці рамки, то в першому випадку виникає диспропорція в розвитку територій, у другому – зникає зацікавленість місцевої влади в результатах своєї діяльності, направленої на покращання бюджетних показників.

В Україні такої “золотої середини” можна досягти при гарантії мінімального бюджету по витратам. Але і в частині доходів необхідно стимулювати адміністративні одиниці з високим індексом податкової спроможності. Так, найвищий індекс податкоспроможності (більше трьох) в Іллічевську, у Києві –

2,6, у сільських районах цей показник рідко перебільшує 0,5 [1].

На жаль, бюджет 2004 р. порушує принцип збалансованої бюджетної політики. Згідно зі ст. 68 Закону України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" 50 % перевиконаного обсягу бюджетних доходів підлягають примусовому вилученню та перерозподілу серед збиткових областей, що фактично блокує економічний розвиток регіонів, порушуючи принцип самостійності місцевих бюджетів.

На сьогодні вбачається за необхідне створення партнерських відносин державної і місцевої влади, особливо у вирішенні бюджетних питань: недостатній обсяг фінансових ресурсів місцевих бюджетів, недоліки формули обрахунку міжбюджетних трансфертів, підтримка розвитку села, інвестиційна діяльність, реформування житлово-комунального господарства.

Література:

1. Ганущак Ю. Станет ли норматив стимулирующим фактором и другие неотложные вопросы усовершенствования межбюджетных отношений // Зеркало недели. – 2004. – С. 2-3.

2. Тихонов В. Наш общий успех – в диалоге... // Наша газета. – 2004. – (7 сентября). – С. 1-2.

УДК 32.122.62

Д. Ф. САРБЕЙ

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ КРИМУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Рекреаційна діяльність займає особливе місце в економічному, соціальному і політичному житті суспільства. Підвищення інтенсивності виробництва, поліпшення добробуту суспільства, збільшення доходів і частки вільного часу сприяють зростанню попиту на санаторно-курортні та туристські послуги.

Сучасна індустрія туризму є однією з найбільш високоприбуткових і динамічних галузей світового господарства. На долю туризму припадає близько 10 % світового валового національного продукту, 7 % світових інвестицій, кожне 16-те робоче місце і 11 % світових споживчих витрат, 5 % всіх податкових надходжень. За прогнозами фахівців, високі стійкі темпи

зростання економічних показників у сфері туризму збережуться, і до 2010 р. кількість міжнародних туристичних поїздок складе біля одного мільярда, а надходження від туризму досягнуть 1,1 трлн дол. США [2; 3].

Майбутнє Криму і рівень життя його населення в найближчі роки буде значною мірою залежати від ефективності управління рекреаційною галуззю Криму. Велике значення має прийнята державна програма розвитку Криму як міжнародного, курортно-рекреаційного і туристського центру, що працює цілий рік [1].

Національно-етнічні, соціально-культурні, господарсько-економічні та екологічні характеристики Криму будуть визначатися рівнем функціонування і розвитку саме цієї галузі, тому необхідно направити всі зусилля на розробку оптимальної стратегії розвитку і тактичних методів її досягнення в умовах динамічних змін ринкового середовища та посилення конкуренції.

Санаторно-курортна галузь являє собою один з найрозвинутіших секторів економіки регіону. Займаючи близько 4,5 % площі, Кримський півострів концентрує 29,6 % всіх рекреаційних ресурсів, 10 % від обсягу готельного фонду, 40 % від обсягу здравниць України. У міжрайонному територіальному поділі праці автономія виділяється насамперед пропозицією оздоровчих і лікувальних послуг (70 % та 11 % від усіх цілей відвідування організованих рекреантів).

Після розвалу Радянського Союзу підприємства рекреаційної галузі, як і в інших регіонах України, змушені працювати в зовсім інших умовах. Це обумовлено:

- посиленням конкурентної боротьби як на внутрішньому, так на зовнішньому ринках;
- послабленням впливу держави в регулюванні виробництва і вирівнювання умов роботи для рекреаційних підприємств державної і недержавної форми власності;
- виникненням об'єктивної необхідності впровадження нових технологій і підходів, що забезпечують рівноправний туристичний обмін з іншими країнами.

У зв'язку з цим потрібно перебудувати систему управління рекреаційною галуззю Криму, застосовувати сучасні технології лікування та обслуговування рекреантів, шукати нові ефективні рішення з надання широкого спектра рекреаційних і туристичних послуг.

Важливим є вибір вірних тактичних дій на найближчі роки. При цьому потрібно виходити з об'єктивного аналізу реальної економічної ситуації, оцінки сучасних тенденцій і прогнозів можливих змін у соціально-

економічному положенні країни [4]. З огляду на це пріоритетними напрямками практичних дій можна вважати:

- забезпечення внутрішньої конвертованості туристичних послуг шляхом підвищення якості та асортименту;
- подальша приватизація туристичних підприємств та обслуговуючих служб;
- забезпечення сприятливих правових та податкових умов для ефективної роботи туристичних підприємств;
- будівництво нових і реконструкція діючих об'єктів;
- залучення вільних коштів підприємницьких структур;
- залучення прямих інвестицій, у тому числі іноземних, для розвитку матеріально-технічної бази туризму;
- організація приморських зон відпочинку на короткий час;
- вирішення проблеми сезонного функціонування туристичної галузі за рахунок проведення альтернативних видів міжсезонного туризму;
- організація сприятливих умов і залучення приватного сектора для розвитку “зеленого”, етнічного, конгресного, ділового, екзотичного видів туризму;
- пошук ефективних методів залучення іноземного споживача;
- рішення екологічних проблем на території Криму з метою притягнення до туристської системи регіонів, що відчувають надмірну промислову напругу та вибули на даний момент із рекреаційного використання;
- створення сучасної інформаційно-маркетингової служби туризму;
- проведення науково-дослідних робіт.

Таким чином, туризм буде впливати на економіку регіону. Необхідно відзначити, що кримські здравниці в даний момент майже на 90 % заповнюють російські туристи. Частка зарубіжжя, на яке сьогодні прагнуть орієнтуватися органи управління, не складає і 2 %. Це свідчить про те, що потрібно працювати над виводом Криму на світовий ринок туристичних послуг, що потребує значних капітальних вкладень.

Література:

1. Государственная программа развития Крыма как круглогодичного и междугороднего курортно-рекреационного и туристического центра. Утверждена постановлением Кабинета Министров Украины от 29 января 2003 г. № 133 // Вестник физиотерапии и курортологии. – К., 2003.

2. Сбор статистических данных по туристическим расходам: Техническое пособие. – Мадрид: ВТО, 1995. – 103 с.

УДК 336.143

І.М. СРЕМЕНКО

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Прийняття Бюджетного кодексу в Україні повинно забезпечити процес складання і виконання бюджету чіткими законодавчими нормами. З введенням його в дію розпочався новий, поглиблений процес бюджетного реформування.

Розподіл доходів місцевих бюджетів на власні і закріплені значною мірою має стимулювати збільшення їх надходжень та ефективного використання коштів.

У Бюджетному кодексі України здійснене розмежування видатків між бюджетами, виходячи із принципу субсидіарності, який вимагає забезпечити максимально можливе наближення надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача.

І головне надбання місцевих органів, що закріпив Бюджетний кодекс – це новий механізм розрахунку обсягів видатків місцевих бюджетів відповідно до нормативів бюджетної забезпеченості на душу населення, споживача послуг, а також формульний підхід до розрахунку трансфертів.

Однак окремі глобальні проблеми як в бюджетній політиці, так і в упровадженні її в життя є. Для їх усунення необхідне подальше вдосконалення низки положень Бюджетного кодексу, прийняття податкового кодексу, внесення змін до цілого ряду законів і підзаконних актів, урегулювання багатьох правових питань.

Найважливішим проблемним питанням місцевих органів влади було формування показників доходів, що враховуються Міністерством фінансів України під час обрахунку трансфертів, завищення їх розрахункових сум і, як наслідок, обсягу коштів, що підлягає передачі до Державного бюджету України та зниження обсягів дотацій.

У Бюджетному кодексі України закріплене право місцевих органів влади на управління частиною фінансових ресурсів, які спрямовуються на

фінансування делегованих державою повноважень (тих, що враховуються Міністерством фінансів під час обрахунку трансфертів).

Це дає змогу зосереджувати зусилля на збільшенні цих доходів за рахунок вжиття заходів по розвитку виробництва, підприємництва, малого та середнього бізнесу.

Актуальним є питання вирівнювання фінансово-економічних можливостей регіонів. Так, ст. 68 Закону України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" зазначає, що 50 % доходів, одержаних місцевими бюджетами понад затверджений план, врахованих Міністерством фінансів доходів, перераховуються до Державного бюджету України. Тобто винагороджується тільки половина зусиль по перевиконанню закріплених доходів і втрачається зацікавленість в їх перевиконанні [2].

Урахування цих зауважень дасть змогу покращити бюджетний процес, забезпечити можливість удосконалення процесу формування місцевих бюджетів на сучасному етапі розвитку держави через його об'єктивність, оскільки на місцевому рівні є найбільш сприятливі умови для ефективного та раціонального використання коштів, особливо на соціальні цілі [1].

Література:

1. Розробка державної політики, аналітичні записки УАДУ. – К.: К.І.С., 2002. – С. 75
2. Розробка державної політики, аналітичні записки УАДУ. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – С. 33-34, 78.

УКД 330.342.146

Я.М. КАЗЮК

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Фінансування витрат, передбачених ст. 91 Бюджетного кодексу України, які мають обов'язковий характер та соціальну спрямованість (позашкільна освіта, місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, експлуатації дорожньої системи місцевого значення та ін.), не забезпечено коштами надходжень податків і зборів. Необхідно в законодавчому порядку внести зміни до ст. 66 та 69 Бюджетного

кодексу України, виключивши зі складу доходів, які враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, на обласному та районному рівні плату за землю в розмірі 25 і 15 % відповідно та включити її до доходів, що не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів [1].

Негативно позначиться на подальшому розвитку матеріальної бази освіти, охорони здоров'я, культури та інших галузей, які фінансуються з місцевих бюджетів, і розпорошеність передбачених коштів, що випливають із положень Бюджетного кодексу. Концентрація фінансових ресурсів у минулому на обласному рівні допомогла в окремих містах та районах набудувати школи, лікарні, газифікувати частину сел. Однак тепер значна частина коштів від реалізації земельних ділянок і з інших джерел, що спрямовуються на будівництво, осідає в бюджетах рад базового рівня, але споруджувати самостійно навіть невеликий об'єкт вони будуть роками, а правил для їхньої кооперації, які б передбачали порядок організації роботи й акумулювання коштів на цю мет, – не розроблено. Тому, на мою думку, ці кошти повинні бути акумульовані на рівні бюджету району, міста обласного значення й кожна з цих рад повинна затверджувати порядок акумулювання і використання коштів, непередбачених на капітальні вкладення.

Міністерством охорони здоров'я України на всі районні лікарні покладені функції районного відділу охорони здоров'я. Але згідно з Бюджетним кодексом України районні лікарні не є головними розпорядниками бюджетних коштів. Необхідно внести зміни до ст. 22 Бюджетного кодексу України та включити до переліку головних розпорядників коштів районні лікарні [2].

Існує зауваження до Методики визначення обсягу міжбюджетних трансфертів між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ. Введення в 2003 р. коефіцієнту відносної вартості витрат на надання медичних послуг залежно від вікової структури населення призвело до нерівномірності зростання видатків на охорону здоров'я у розрізі міст і районів області. З метою збереження діючих лікувальних закладів та забезпечення якісного надання медичних послуг пропонуємо ввести корегуючий коефіцієнт, який би забезпечував зростання видатків на рівні середньообласного.

Існує пряма залежність витрат по установах культури і мистецтва від кількості працівників та відсутність штатних нормативів за зазначеними установами. Пропонуємо розрахунок здійснення на населення із застосуванням корегуючих коефіцієнтів на нормативну численність працівників установ культури. При цьому необхідно законодавчо затвердити нормативну штатну численність установ культури.

Виходячи з того, що значна кількість сільських, селищних бюджетів є не тільки не самодостатніми, а їх виконання на 70 % залежить від дотації вирівнювання з бюджету вищого рівня, пропонуємо внести доповнення до Кодексу та установити, що в такому випадку необхідно провести укрупнення таких населених пунктів або видатки на утримання установ, що підпорядковані цим радам, проводити з районного чи міського (міста обласного значення) бюджету [3].

Література:

1. Бюджетний кодекс України. – К.: Парламентське вид-во, 2001. – 231 с.
2. Бюджетний процес в Україні: 36. нормативно-інструктивних матер. / Упоряд. С.І. Мельник, З.М. Луценко, І.Ф. Щербина. – К.: Міленіум, 2002. – С. 81 – 85.
3. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар / За ред. О.В. Турчинова і Ц.Г. Огня. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – С. 157 – 163.

УДК 330.354: 330.356

В.О. КУДІНА

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Україна, перебуваючи на стадії формування ринкового середовища, прагне і має якнайшвидше увійти до міжнародного економічного простору на засадах рівноправного партнера. Утвердження в розвинутих країнах світу “нової економіки”, яка базується на знаннях, інноваціях та використанні інформаційних технологій, вимагає перегляду джерел і чинників економічного зростання держави в цілому і регіонів та підприємств зокрема [3].

Невикористаним резервом для ефективного довгострокового розвитку України “на випередження” є існуючий “вітчизняний” людський капітал, інвестиції в який та використання якого як інструменту для запровадження сучасних методів і підходів до розвитку регіонів, їхніх бюджетів як базових вплинуть і на загальний стан і економіку держави, і на її бюджетну частину.

Повну оцінку людського капіталу як “найціннішого” дав А. Маршалл [2]. Засновники теорії людського капіталу Г. Беккер, Г. Шульц, Я. Мінсер пропонували розглядати людський капітал як різновид капіталу підприємства

і нації взагалі [3]. Найближче підійшла до проблеми О. Грішнова [1], авторка першого в Україні монографічного видання, присвяченого дослідженню людського капіталу.

З аналізу наукових джерел відомо, що економічні мотивації (у т.ч. індивідів), які інвестують в освіту, виражаються в можливості окупили витрати (вкладений капітал) можливими прибутками у вигляді зарплати, надходженнями до бюджетів різних рівнів та ін. [3]. Формування такої мотивації у роботодавців за умов перехідної економіки; економічний ефект від оптимального використання наявного людського капіталу потребують додаткового вивчення, як і проблема запобігання збитків держави, зменшенню її економічного потенціалу за рахунок відтоку людського капіталу і створення на вітчизняному капіталі додаткових країн-конкуренток.

Приклад: щорічна інтелектуальна еміграція в Україні становить 95,4 тис. фахівців; емігрує кожний 25-26-й спеціаліст з вищою освітою. За останні роки Україну залишило 5 – 5,5 тис. вчених, що відповідає втраті 4 – 4,5 млрд дол. [3]).

Запровадження у практику менеджменту підприємств нового підходу до оцінки інвестування у підготовку кадрів сприятиме прийняттю оптимальних управлінських рішень стосовно залучення інвестицій у розвиток людського капіталу, а також може стати важливою передумовою досягнення конкурентних переваг підприємств на ринку, сприятиме розбудові і оживленню регіонів (особливо сільських), збереженню їх соціальної інфраструктури сприятиме запобігання відтоку кваліфікованих вітчизняних кадрів – тобто втрачання капіталу у грошовому вираженні, збереженню коштів вже затрачених на формування соціального капіталу і отримання від них додаткових надходжень до бюджетів всіх рівнів.

Вирішальні чинники мотивації формуватимуться по мірі створення конкурентного середовища, запровадження стимулювання цих заходів державою, проведення реального формування податкової політики, оплати праці та отримання доходів, усілякого заохочення інноваційної діяльності.

Література:

1. Богиня Д., Новиков В. Рецензія на монографію О.А. Грішнкової "Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки" // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 1. – С. 51.

2. Панієв М. Світовий досвід застосування соціальних стандартів // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 4 – 9.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Міжбюджетні відносини, які є невід'ємною частиною бюджетного процесу, представляють собою відносини між ланками бюджетної системи відповідно до повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами [3, с. 39]. Для збалансованості бюджетів різних рівнів, навіть при чіткому і раціональному розподілу повноважень між ними, необхідно враховувати особливості та специфіку соціально-економічного розвитку регіонів України, без чого не може бути створена ефективна система забезпечення місцевих бюджетів згідно з їх реальними потребами. Також умови формування бюджету та необхідне їх фінансове забезпечення більш знайомі органам місцевого самоврядування, у зв'язку з чим необхідно поступово здійснювати передачу більшої частини повноважень щодо прийняття рішень у сфері формування та виконання бюджетів на регіональному рівні управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїй праці В. Корчинський з'ясовує реалізацію принципів економічної ефективності та вирівнювання при організації міжбюджетних відносин після прийняття Бюджетного кодексу України, досліджує механізми розмежування доходів між рівнями бюджетної системи та визначення обсягів міжбюджетних трансфертів [2, с. 88 – 90]. Дослідженню впливу регіональних факторів економічного розвитку регіонів на становлення та розвиток міжбюджетних відносин в Україні присвячена робота В. Пилипіва [3, с. 40].

З аналізу наукових джерел відомо, що забезпечення територій необхідним обсягом фінансових ресурсів сприятиме створенню реальної мотиваційної основи щодо економічного зростання в регіонах та забезпечить ефективність управління місцевими бюджетними ресурсами [1, с. 222]. Також аналіз проекту Держбюджету на 2005 р., в якому доходи становлять 110 млрд грн, а видатки – 115 млрд грн, дає змогу в цих обсягах значно збільшити частку регіональних бюджетів.

Але не можна погодитися з реалізацію принципу рівності прав регіонів під час проведення бюджетно-податкової політики [2, с. 93], який згідно з основними напрямками бюджетної політики на 2005 р. планує скасування

вільних економічних зон, тому що саме вони є об'єктами інвестування, що впливають на інвестиційну привабливість країни в цілому.

Основою посилення позитивних тенденцій в економіці України служить ефективність використання бюджетних коштів, яка залежить від раціоналізації міжбюджетних відносин, удосконалення яких неможливе без передачі основних функцій бюджетно-фінансового управління на нижчі рівні, що дозволить формувати державний бюджет за принципом “знизу-вгору” [1, с. 224]. Також прийняття схваленого Верховною Радою 1 липня 2004 р. Закону України “Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетом територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань” дає змогу розв'язати проблеми щодо організації міжбюджетних відносин між цими бюджетами, зокрема розмежувати видатки, підвищити відповідальність органів влади кожного рівня, зміцнити власну дохідну базу місцевих бюджетів, запровадити стимулюючі фактори щодо збільшення надходжень до усіх рівнів бюджетів та економії у витрачанні бюджетних коштів.

Література:

1. *Гриньов В.М., Новікова М.М.* Державне регулювання економіки. – Х.: ІНЖЕК, 2004. – 753 с.
2. *Корчинський В.Є., Колодій С.Ю.* Реалізація принципів вирівнювання та економічної ефективності при організації між бюджетних відносин // *Фінанси України.* – 2004. – № 2. – С. 84 – 93.
3. *Пилипів В.В.* Регіональні особливості формування між бюджетних відносин в Україні // *Актуальні проблеми економіки.* – 2003. – № 3 (21). – С. 39 – 41.

УДК 330.322.2

Г.О. АНДРУСЕНКО, Р.Г. МАЙСТРО

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Аграрний сектор України, маючи чи не найбільші потенційні можливості серед інших галузей економіки України повинен стати лідером економічних реформ, потужним і конкурентоспроможним постачальником продукції на вітчизняному й світових ринках. За таких умов налагодження стабільного інвестиційного процесу набуває важливого значення, тому що нестача капіталу є головною проблемою реформування сільськогосподарської галузі.

На жаль, інвестиційний клімат в Україні, зокрема в агропромисловому комплексі, не можна назвати сприятливим. Він характеризується загальною економічною нестабільністю, нестабільністю законодавства, нерозвиненістю банківської системи та браком фінансових ресурсів. До цього часу не сформована стабільна практика кредитування сільськогосподарських підприємств.

Інвестиційний процес в агропромисловому комплексі характеризується негативними тенденціями. Так, упродовж 1991 – 2002 рр. інвестиції в основний капітал підприємств сільського господарства значно скоротилися, причому інвестори переважно вкладають кошти у розвиток галузі рослинництва, що обумовлено вищою прибутковістю цієї галузі порівняно з галуззю тваринництва (таблиця).

Так, на розвиток рослинництва у 2002 р. було спрямовано 75,1 % інвестицій в основний капітал, у той час як, у галузь тваринництва спрямовано в 5 разів менше – 15,4 %. Причому стала спостерігатися тенденція поступового скорочення питомої ваги капіталовкладень у галузь тваринництва в загальному обсязі інвестицій до сільського господарства.

За умов обмеженості внутрішніх фінансових ресурсів необхідними стають інвестиційні кошти іноземних інвесторів, об'єм яких на сьогодні знаходиться

на рівні 2 % від загального обсягу інвестицій в економіку України. Питання державної політики стосовно іноземних інвестицій доцільно розглядати в контексті проблеми створення відповідного інвестиційного клімату. Інвестиційний клімат характеризується наявною на певній території сукупністю умов, причин, факторів залучення капіталу.

Таблиця

Галузева структура інвестицій в основний капітал за основними галузям сільського господарства (у фактичних цінах) [1]

Показники \ Рік	1999		2000		2001		2002	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Сільське господарство, всього	814	100	871	100	1552	100	1854	100
У тому числі:	408	50,1	508	58,3	1104	71,1	1393	75,1
рослинництво								
тваринництво	118	14,5	142	16,3	305	19,7	286	15,4
інші виробництва	288	35,4	221	25,4	143	9,2	175	9,5

Ураховуючи той факт, що на сьогодні інвестиції в АПК України є ефективними в переробну та харчову промисловість (частка інвестицій у цій галузі економіки України одна з найвищих), можна стверджувати, що для їх розвитку необхідною стала сировинна база. Тому інвестори зацікавлені в тому, щоб розвиватися шляхом оздоровлення сільськогосподарських підприємств, насамперед великотоварних (якими є дослідні господарства Інституту тваринництва УААН), створюючи вертикально інтегровані структури (агрохолдинги, агрофірми та інші об'єднання). Природним є те, що існуючі в галузі тваринництва технології, напрями і методи виробництва значно обмежують можливості поліпшення фінансово-виробничих показників сільськогосподарських підприємств. Тому виникає необхідність залучення інвестицій, що дозволить зробити тваринницьку галузь і, зокрема галузь молочного скотарства, високоприбутковою.

Тому необхідно впроваджувати механізми, які підвищують інвестиційну привабливість аграрного сектора. Без різкого збільшення об'ємів інвестування важко розраховувати на швидкий та безболісний вихід сільського господарства із кризи. Вирішити питання матеріально-технічного переозброєння галузі без залучення інвестиційних ресурсів неможливо.

Література:

1. Інвестиції в галузі АПК / М.І. Кісіль, М.Ю. Кожемякіна, С.М. Ковальов

УДК 658:339.9

Л.В. БАЗАЛІЄВА

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток в економіці України ринкових відносин зумовив збільшення кількості підприємств, які здійснюють свою господарську діяльність на зарубіжних ринках. Розширення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) вітчизняних підприємств обґрунтовує необхідність досконального вивчення та аналізу нормативної бази й основних принципів регламентації в цій сфері. Особливої актуальності для суб'єктів ЗЕД України набувають питання, пов'язані зі специфікою валютного контролю та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Вивчення економічної літератури з питань фінансового регулювання ЗЕД [2; 3] показало, що увага приділяється визначенню його змісту, а узагальнення основних напрямів практично відсутнє. Разом з тим виявлення напрямів фінансового контролю ЗЕД, на думку автора, дасть можливість підприємствам підвищити ефективність організації й оперативність здійснення розрахунків по зобов'язанням з іноземними партнерами та державними органами.

Фінансовий контроль ЗЕД містить два основні напрями – нарахування та стягнення податків із суб'єктів ЗЕД та валютний контроль. Специфіка нарахування та стягнення податків при реалізації зовнішньоекономічних угод полягає в такому. При експорті за іноземну валюту акцизний збір не стягується, а ставка податку на додану вартість (ПДВ) дорівнює 0. Порядок виникнення валових доходів у суб'єктів ЗЕД, які є платниками податку на прибуток, аналогічний порядку виникнення валових доходів під час продажу товарів на митній території України. При імпорті акцизний збір сплачується під час увезення підакцизних товарів, ПДВ стягується по ставці 20 %. Порядок нарахування та сплати податку на прибуток при імпорті аналогічний порядку нарахування та сплати під час придбання товарів на митній території

України, за винятком імпорту з офшорних зон. Якщо товари купуються через офшорні зони, то до складу валових витрат включається тільки 85 % сплаченої вартості цих товарів.

Валютний контроль у сфері ЗЕД включає принципи організації розрахунків в іноземній валюті, порядок придбання валюти під зовнішньоекономічні контракти, регламентацію використання іноземної валюти суб'єктами ЗЕД, порядок і терміни розрахунків по зовнішньоекономічним контрактам.

Згідно із Законом України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" [1], розрахунки в іноземній валюті слід організовувати за такими принципами: обов'язковий 50 %-ий продаж валютної виручки експортерів; використання як засобів платежу в розрахунках між резидентами і нерезидентами іноземної валюти; обов'язкове декларування в НБУ валютних цінностей резидентів, що перебувають за межами України тощо. Покупка іноземної валюти для суб'єкта ЗЕД України здійснюється згідно із заявкою на купівлю валюти.

Використання валютних коштів, які було придбано на міжбанківському валютному ринку України, регулюється таким чином. Якщо на адресу резидента повернено кошти в іноземній валюті, які було куплено на міжбанківському валютному ринку України, вони не можуть бути використані з іншою метою і підлягають продажу з розподільного валютного рахунку підприємства [2].

Для експортних операцій виручка в іноземній валюті підлягає зарахуванню на валютний рахунок експортера в уповноважених банках в терміни, вказані в контрактах, але не пізніше 90 календарних днів з дати митного оформлення. Для імпортних операцій терміни ввезення товарів, робіт, послуг, складають 90 днів з моменту сплати. Порушення термінів приводить до нарахування та сплати пені в розмірі 0,3 % від суми неотриманої виручки, митної вартості недопоставлених товарів [3].

Узагальнення науково-теоретичних і методичних засад здійснення фінансового контролю у сфері ЗЕД спрямоване на підвищення результативності господарської діяльності підприємства на зовнішніх ринках.

Література:

1. Закон України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР, зі змінами та доповненнями // ВВР України. – 1994. – № 40. – Ст. 364.

2. Попов А.А. Правовые основы внешнеэкономической деятельности. –

Х.: Каравелла, 2001. – 358 с.

3. Солошенко Л. Внешнеэкономическая деятельность. – Х.: Фактор, 2001. – 176 с.

УДК 336.02:334

А.О. ДЕГТЯР, О.А. БУТЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Розвиток в Україні демократичної держави, його спрямованість на інтеграцію до Європейського Союзу потребують переосмислення сутності, місця й ролі державного управління суспільно-економічними процесами. Одним з головних завдань державного управління є регулювання економічними процесами.

Необхідність державного регулювання економіки зумовлена нездатністю ринкового механізму забезпечити оптимальні пропорції відтворювальних процесів у суспільному виробництві.

Міра втручання державних органів влади до економічного розвитку країни визначається досягнутим рівнем економіки, а також поточними й перспективними національними цілями. Доведено, що в тих країнах, де рівень основних соціально-економічних результатів досягнув високих показників, міра втручання держави в розвиток економіки стає меншою, а окремі напрями регулюються ринковими механізмами господарювання [1]. Природно, що в Україні державне втручання до економічного розвитку залишається актуальним. У сучасній економічній науці питанням державного податкового регулювання, яке суттєво впливає на розвиток малого бізнесу в регіонах нашої держави, присвячено чимало наукових розробок вітчизняних науковців, до яких слід віднести праці О. Василика, В. Вишневського, М. Войнаренка, В. Греся, М. Ігнатишина, А. Соколовської та ін.

Разом з тим слід зазначити, що більшість науковців акцентують увагу на суттєвих прогалинах у податковому законодавстві, необхідності його реформування, відсутності дієвої взаємодії між центром і регіонами. Залишаються дискусійними питання вдосконалення механізму оподаткування суб'єктів малого бізнесу. Ефективність роботи малих підприємств суттєво залежить від моделі оподаткування, яка б вагомо сприяла розвитку

інноваційної та виробничої діяльності [2].

З метою забезпечення стабільного й сприятливого для розвитку малого бізнесу в регіональному секторі економіки податкового середовища пропонується скасування єдиного податку.

Вважаємо, що перспективним напрямком удосконалення системи податкового регулювання малого бізнесу є перехід некорпоративного сектора економіки на сплату індивідуального прибуткового податку, що дозволить знизити трудомісткість податкової роботи, а також скоротити адміністративні витрати по стягуванню податку. Крім того, розширення сфери дії індивідуального прибуткового податку створить реальні передумови для підвищення питомої ваги платежів населення у структурі доходів бюджету і більш широкого застосування сучасних форм і методів податкового контролю, зокрема, непрямих.

Проведене дослідження тенденцій і перспектив державного податкового менеджменту дозволяє зробити висновок про необхідність у теперішній час, поряд із реалізацією комплексних програм підтримки малого бізнесу, зміцнення акцентів податкової політики у бік створення передумов для активізації діяльності малих підприємств.

Література:

1. *Гриньова В.М., Новікова М.М.* Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – Х.: Вид. дім “ІНЖЕК”, 2004. – 756 с.
2. *Ігнатишин М.В.* Організаційні аспекти податкового менеджменту на державному та регіональному рівні // *Економіст.* – 2003. – № 8. – С. 35 – 37.

УДК 351.71

Т.О. КОВАЛЬ, О.О. ПОНОМАРЕНКО

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Основними законодавчими актами, що регулюють податкову систему України, є: Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про систему оподаткування” від 18 лютого 1997 р. № 77/97-ВР, Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР, Закон України “Про податок на додану

вартість” від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР та ін.

У Законі України “Про систему оподаткування” названо декілька принципів її побудови [1, с. 12-13]: стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції; мотивації підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності; обов’язковість; рівнозначність та пропорційність; стабільність; єдиний підхід та інші.

Визначення принципів побудови системи оподаткування має важливе значення для створення ефективної, дієздатної податкової системи. Принципи побудови системи оподаткування значною мірою визначають податкову концепцію держави, її податкову політику.

Удосконалення податкової системи не можна розглядати спрощено, наприклад шляхом зниження ставок оподаткування і таким чином зменшення податкового навантаження на платників. Удосконалення системи оподаткування об’єктивно потребує активізації регулювальної функції податків.

Зниження податкового тиску – ідея дуже приваблива і має багато прихильників. Зменшити податки – це залишити у розпорядженні суб’єктів господарювання кошти, які можуть бути спрямовані на розвиток виробництва. Однак при цьому важливо, щоб не зменшилися доходи бюджету, бо в такому разі або доведеться скорочувати державні видатки, що не завжди є можливим, або виникне небезпека інфляції. Така подвійна мета – зниження податків при збереженні доходів бюджету може бути досягнута за умов розширення бази оподаткування, тобто збільшенні кількості платників податків.

Закономірно, що вдосконалення системи оподаткування суб’єктів господарювання в цілому пов’язано зі змінами стосовно основних податків (податку на прибуток, податку на додану вартість), сфер та напрямів підприємницької діяльності (виробничої сфери, банківської та страхової діяльності та ін.).

Оподаткування прибутку є досить активним важелем, з допомогою якого держава суттєво може впливати на фінансово-господарську діяльність підприємств. Це значною мірою пов’язано з визначенням об’єкту оподаткування, методикою його розрахунку. На нашу думку, вдосконалення оподаткування прибутку не повинно здійснюватися шляхом зниження ставки оподаткування для всіх платників. Зменшення податкового навантаження під час оподаткування прибутку повинно здійснюватися відносно суб’єктів господарювання, які проводять активну інвестиційну політику, працюють у

сфері малого бізнесу.

Удосконалення податкової системи забезпечить збільшення доходів бюджету та буде сприяти розвитку держави у виробничій та невиробничій сферах.

Література:

1. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про систему оподаткування" від 18 лютого 1997 р. № 77/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 16. – Ст. 119.

УДК 336.226. 332

Г.П. ЛАКТИОНОВА, І.В. КАРАЙОН

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Сучасна практика оподаткування будується на сукупності принципів: соціальної справедливості, рівнонапруженості, стабільності, обов'язковості.

Обов'язковість сплати податків поступово змушує кожного підприємця, власника чи керівника підприємства добре орієнтуватися в системі оподаткування країни з тим, щоб знайти можливість уникнути надмірного податкового і водночас не потрапити під дію карних санкцій. Разом з цим податкова система не повинна залишати сумнівів у платників податку в невідворотності платежу. Сукупність штрафів і інших санкцій, громадська думка в країні повинні бути такими, щоб несплата податку була менш вигідною, ніж виконання податкових зобов'язань перед відповідними державними органами. Принцип обов'язковості в більшості країн є настільки очевидним, що ще Бенджамін Франклін писав: "У цьому ні в чому не можна бути твердо впевненим за винятком смерті й податків" [1, с. 517].

Більшість громадян вважають, що вони платять надто великі податки, а перерозподіл бюджету, який формується переважно за рахунок податкових надходжень, здійснюється неправильно. У зв'язку з цим в процесі господарської діяльності підприємства намагаються приховати або занижити суму доходу, навмисне ухилитися від сплати податку, оплачувати його несвоєчасно. Законодавством України передбачено у разі порушення принципу обов'язковості сплати податку стягнення усієї суми боргу з

платника податку й нарахування штрафу у розмірі цієї суми.

За повторне порушення штраф нараховується у подвійному розмірі. Система штрафних санкцій включає й інші види штрафів, а також передбачає стягнення пені у розмірі 0,2 % несплаченої суми за кожний день простроченого платежу. Одна з останніх процедур погашення податкового боргу – продаж активів платників податків, що перебувають у податковій заставі.

Визначені для продажу активи (платником податків чи податковим керуючим) описуються в акті, після чого проводиться їх незалежна оцінка, результати якої теж вносяться до акту [2].

Найпроблемніші питання в даний час постають з приводу незгоди платників податків з результатами проведеної суб'єктами оціночної діяльності оцінки описаного майна. Тому працівники державної податкової інспекції з метою уникнення помилок повинні вести роз'яснювальну роботу стосовно особливостей здійснення оціночної діяльності. Зокрема, суб'єкти оподаткування повинні знати, що проведення оцінки майна може здійснюватися тільки юридичною або фізичною особою, яка має кваліфікаційне свідоцтво, видане Фондом держмайна України. Оцінка майна, підписана особою, яка не має такого свідоцтва, вважається недійсною.

Посадові особи податкових органів мають право вимагати у платників документи про приховування або зниження доходу платника, а також порушувати клопотання про заборону займатися підприємницькою діяльністю, передавати позов до суду.

Ухилення від дотримання принципу обов'язковості сплати податків пов'язане, на нашу думку, із зростанням бюджетного фінансування та високим рівнем оподаткування.

На сучасному етапі податкова політика України вже не може обмежитися зміною форм податків, потрібно змінювати саму основу податкової системи. Найбільш ефективною в умовах України може бути податкова система, яка відповідає соціально орієнтованій моделі ринкової економіки.

Література:

1. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки і підприємництва: Підруч. – К.: Вища шк., 2003. – 719 с.
2. Чернишова Г. Продаж активів боржників: проведення незалежної оцінки // Вісник податкової служби України. – 2004. – № 38-39. – С. 94 – 98.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 – 2004 років” від 18 січня 2001 р. пріоритетність розвитку сільського господарства забезпечується разом з іншими заходами формуванням податкового механізму з урахуванням специфіки сільського господарства як галузі з сезонним виробництвом, уповільненим оборотом капіталу і низькою нормою прибутку [1, ст. 2]. Мова йде про розробку механізму, який би сприяв зменшенню податкового тиску на сільськогосподарські підприємства і тим самим стимулював діяльність аграрних підприємств. Преференції у сфері оподаткування підприємств галузі отримували різними шляхами: за рахунок списання заборгованості перед держбюджетом; за рахунок реструктуризації податкового боргу через формажорні обставини; шляхом введення в дію фіксованого сільськогосподарського податку (1998 р.); за рахунок надання податкових пільг. Пільги по оподаткуванню в першу чергу стосуються податку на додану вартість (ПДВ).

Зараз повернення ПДВ здійснюється сільськогосподарським підприємствам, які реалізують молоко і м'ясо на переробку та займаються експортом сільгоспсировини і продуктів її переробки. Повернені кошти підприємства можуть використати для закупівлі матеріально-технічних ресурсів і розширення виробництва. Крім того ПДВ, який сплачується переробними підприємствами, акумулюється на спеціальних рахунках для подальшого кредитування сільгоспвиробників на пільгових умовах.

Наразі виникає низка проблем.

1. Оскільки ПДВ включається в ціну продукції, то його фактично сплачує кінцевий споживач. Підвищення ціни за рахунок включення до неї ПДВ в умовах достатньо високої еластичності попиту може привести до його падіння і скорочення податкових надходжень до бюджету.

2. Нарахування ПДВ для сільськогосподарських підприємств є досить громіздкою процедурою, оскільки кожна господарська операція повинна за законом супроводжуватися не тільки оформленням первинних бухгалтерських документів, але і податковою накладною.

3. Переробні підприємства перераховують ПДВ на спеціальні рахунки після реалізації ними готової молочної і м'ясної продукції, тому компенсація аграрним підприємствам за здане молоко та м'ясо здійснюється тільки після надходження коштів від реалізації готової продукції. Такий порядок занадто сповільнює оборот грошових коштів в аграрній сфері.

4. Повернення ПДВ експортерам сільськогосподарської сировини і продуктів переробки не сприяє насиченню внутрішнього ринку продовольчими товарами. Однак відміна практики повернення ПДВ експортерам сільськогосподарської сировини і продуктів харчування з 1 січня 2004 р. привела до скорочення в січні 2004 р. експорту м'яса в три рази порівняно з аналогічним періодом 2003 р., продукції рослинництва в два рази, жирів і олій – на 12 % [2].

Це також привело до зростання пропозиції на внутрішньому ринку і падіння цін на сільськогосподарську продукцію, від якого знову постраждали тільки аграрні підприємства, оскільки роздрібні ціни на продукти харчування не знизилися. У результаті повернення ПДВ “заднім числом” було відновлено. Безсистемність застосування пільг відносно ПДВ наносить шкоду аграрній сфері.

Отже, наявність невирішених проблем в галузі застосування ПДВ свідчить про необхідність подальшого вдосконалення податкового законодавства.

Література:

1. Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 – 2004 років” від 18 січня 2001 р. № 2238-ІІІ // ВВР України. – 2001. – № 11. – Ст. 52.

2. Парламент встановив возврат НДС при экспорте продуктов питания // Бізнес. – 2004. – № 20. – (17 мая).

УДК 336.221.26

С.В. МАЙСТРО

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПК УКРАЇНИ

Провідна роль у забезпеченні виконання державних функцій з регулювання економічних процесів належить податкам. Саме податкова

політика є ефективним методом державного регулювання ринкової економіки. Сучасний економічний розвиток України і його регіонів значною мірою визначається станом податкової політики, що повинна забезпечити необхідне фінансування витрат держави – з одного боку, і стимулювати економічний розвиток країни шляхом створення необхідних сприятливих умов для суб'єктів господарювання – з іншого.

До основних цілей і завдань аграрної податкової політики необхідно віднести такі:

- підтримку вітчизняного сільгоспвиробника, зміцнення його позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- податкове стимулювання не тільки експортоорієнтованих, а й імпортозамінних виробництв;
- сприяння активізації інвестиційних процесів в АПК України;
- податкове стимулювання в галузі соціальної сфери, що покликано забезпечити поліпшення якості життя сільського населення;

Значну роль податкова політика відіграє в забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату аграрного сектора для досягнення важливих зрушень в економічному розвитку АПК, зростання його податкоспроможності й активізації інвестиційних процесів.

Аграрна податкова політика є важливим інструментом впливу на фінансове забезпечення галузі, нарощування інноваційного й інтелектуального потенціалу, економічний розвиток депресивних сільськогосподарських регіонів та ін. Вона може проводитися з урахуванням загальнодержавних принципів і підходів до реалізації оподатковування, а також враховувати особливості розвитку сільського господарства України, природно-кліматичних і соціально-економічних умов, виробничої і соціальної інфраструктури, а також історично сформовану специфіку сільськогосподарського виробництва.

У 2003 р. передбачалося закінчення дії підтримуючих сільське господарство законів: скасування фіксованого сільськогосподарського податку, скасування особливого пільгового режиму сплати ПДВ, дотації у тваринництві, нові значні податкові платежі у зв'язку з пенсійною реформою. На наш погляд, залишати сільське господарство в такому кризовому стані, в якому воно знаходиться, в плані оподатковування не можна. Позитивна тенденція, що намітилася в АПК останнім часом, може розвиватися у протилежному напрямку.

У цьому зв'язку, на нашу думку, необхідно:

- забезпечити стабільність податкового законодавства;

– удосконалити механізм відшкодування ПДВ для сільськогосподарських підприємств;

– підсилити роль земельного оподаткування як одного з основних видів прямого оподаткування сільськогосподарських підприємств з метою раціонального використання земельних ресурсів і підвищення з родючості;

– зберегти діючий пільговий режим оподаткування сільського господарства до 31 грудня 2009 р., при цьому можливо продовження його дії (ставку фіксованого сільськогосподарського податку можна буде переглянути у бік збільшення за умови подолання кризових явищ у галузі);

– удосконалити санкції за податкові порушення, причому відповідальність повинні нести як недбайливі платники податків, так і податкові служби за необґрунтовані дії, які призвели до збитків платника податкових платежів;

– можливий і більш радикальний шлях підтримки галузі – надати сільському господарству “податкові канікули” на визначений період (наприклад 3 – 5 років) з можливим відшкодуванням податкових сум цього періоду протягом 5 років після закінчення цих “податкових канікул”.

У цілому можна зробити висновок, що фіскальна функція податків у сільському господарстві України, особливо після уведення фіксованого сільськогосподарського податку, зведена до мінімуму. Зниження податкового “тягара” з 1999 р. дало можливість на макроекономічному рівні підвищити стабільність функціонування сільськогосподарських підприємств, збільшити його грошові нагромадження і підвищити рівень самофінансування.

УДК 336.01

Т.В. МЕРКУЛОВА

ОПТИМАЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Питання про співвідношення оподаткування й економічного зростання не утрачає своєї актуальності: змінюючи економічні доктрини управління державою, підходи до його рішення звичайно є найважливішими пунктами, по яких проходить границя між старою програмою розвитку і новою. Представники різних економічних шкіл підходять до аналізу взаємозв’язку між податками і зростанням, ґрунтуючись на своїй системі базових теоретичних положень [1].

У рамках кейнсіанської доктрини податки розглядаються як інструмент

антициклічної політики держави, за допомогою якого послабляються спади і стримуються підйоми з метою додання економічній динаміці більш збалансованого характеру.

Представники неокласичної економічної школи висунули гіпотезу про вплив ставки податку на базу оподаткування й припустили, що остання зменшується при збільшенні ставки. Це допущення дозволяє підійти до фіскальної функції податків з оптимізаційних позицій. Якщо представити базу оподаткування як функцію від ставки податку $y = f(x)$, то дохід держави буде $D = xf(x)$. Максимальне значення доходу забезпечується ставкою, що знаходиться з необхідної умови екстремуму $dD/dx = 0$, тобто $f(x) + xdf/dx = 0$. Достатня умова максимуму функції $D(x)$ виконується для всіх x , якщо $df/dx < 0$ й $d^2f/dx^2 < 0$. Перша умова виконується відповідно до початкового допущення. Друга умова змістовно означає, що при невеликих значеннях ставки її збільшення несуттєво впливає на базу оподаткування, але чим вище ставка, тим більш реагує на її зміни база. Таким чином, головний висновок неокласичного аналізу оподатковування полягає в тому, що існує оптимальна ставка податку, при якій дохід бюджету максимальний. Графічна інтерпретація цього висновку широко відома як крива Лаффера [2].

Зробимо два зауваження щодо цього результату. По-перше, чисельне значення оптимальної ставки залежить, як це видно з приведених вище виразів, від виду і параметрів функції $f(x)$, що є різними для різних соціально-економічних систем. Тому формальний імпорт значень оптимальної ставки, розрахованих для умов інших країн, представляється некоректним. Відомі спроби розрахунків такої ставки стосовно економіки України [3]. По-друге, критерієм оптимальності під час вибору ставки податку виступає максимум податкових надходжень до бюджету. Правомірність такого критерію представляється спірною, виходячи з таких міркувань. Даний підхід не враховує компромісу інтересів сторін під час формування податкової політики: він забезпечує максимум доходу держави, при цьому задоволеність платників і можливості їх розвитку у задачі не розглядаються. Немає основ вважати, що така оптимальна ставка буде в той же час і компромісною, тобто такою, по якій економічні суб'єкти згодні платити податки і не приховувати свій дохід у тіньовому секторі. Компромісна ставка є важливим параметром економічного зростання, тому що при такій ставці рівень тінізації економіки та відхилення фактичного випуску від потенційно можливого будуть мінімальними.

Варто визнати, що пошук оптимальної податкової ставки згідно з критерієм максимуму податкових надходжень і пошук компромісної ставки

суперечать. У рішенні проблеми детінізації економіки та підвищенні темпів зростання представляється доцільним опиратися на інший шлях, тобто застосовувати не оптимальну стосовно доходу бюджету ставку, а компромісну, котра дозволяє розраховувати на максимальне зменшення тіньового сектора.

Література:

1. Лисовицкий В.Н. История экономических учений. – Х.: ООО “Р.И.Ф.”, 2002. – 320 с.
2. Меньшиков С.М. Новая экономика. Основы

УДК 336.2

В.В. ЧЕРНОВ

МОМЕНТ ВИЗНАЧЕННЯ ОБОВ’ЯЗКУ ПІД ЧАС СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Ст. 67 Конституції України закріплений обов’язок кожного платити законно встановлені податки і збори.

Податкове законодавство України однозначно трактує визначення моменту виконання платником податків обов’язку по сплаті податкових платежів як дату подання до банку платіжного доручення на сплату податків: пп. 8.7.1 ст. 8, пп. 10.1.1 ст. 10, пп. 16.3.1 ст. 16, пп. 16.5.1 ст. 16 Закону України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами” від 21 грудня 2000 р. № 2181-III; п. 16.5 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР; п. 11 ст. 11 Закону України “Про Державну податкову службу України” від 5 лютого 1998 р. № 83/98-ВР; п. 9 ст. 20 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 р. № 1058.

Поява такої законодавчої установки в період економічної нестабільності української банківської системи дозволила багатьом несумлінним платникам податків тут же скористатися запропонованою їм гарантією в корисливих цілях. Досить швидко виникла велика кількість всіляких схем, спрямованих на виконання обов’язку по сплаті податків без реальної сплати коштів до бюджету. Одним з таких методів стало перерахування податкових платежів через “проблемні банки”, давно перетворившись на досить прибутковий бізнес.

Суть вказаного способу досить проста. Достатньо відкрити в “проблемному банку” рахунок, на який за допомогою нескладних схем фіктивно зараховуються гроші, які і списуються до бюджету. У результаті скарбниця не одержує нічого, фірми не платять податки, а кредитні організації, яким, окрім ліцензії, немає чого втрачати, мають добрі комісійні.

Ця проблема була актуальною, коли закривалися “Градобанк”, “Денді”, “Інкомбанк”. За інформацією Виконавчої дирекції Агенції з питань банкрутства (ліквідатора банку “Україна”), сума податкових платежів, які “застрягли” в банку на момент припинення операцій за рахунками, склала 99,7 млн грн [1, с. 40]. У цілому ж, за статистикою Національного банку України, лише з 1996 по 2003 рр. із Державного реєстру було виключено 85 комерційних банків [2].

У податковій практиці пропонувалося безліч підходів для вирішення вказаної проблеми: проведення розслідування стану розрахункового рахунку клієнта банку або кореспондентського рахунку самого комерційного банку; у Росії пішли шляхом розподілу платників податків на сумлінних і несумлінних та ін.

На наш погляд, ця проблема вирішується набагато простіше. Причому рішення її вже існує в цивільному і господарському праві України. Так, згідно зі ст. 30 Закону України “Про платіжні системи і переказ грошей в Україні” від 5 квітня 2001 р. № 2346-III, переказ вважається завершеним з моменту зарахування суми переказу на рахунок одержувача або її видачі в готівковій формі. У тому випадку, якщо банківський переказ не був здійснений своєчасно, згідно зі ст. 625 Цивільного кодексу України і п. 1. ст. 229 Господарського кодексу України боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов’язання (адже гроші не поступили кредитуру). Виходячи з цього, при банкрутстві банку відправника, коли сума не була їм переказана, нести відповідальність перед одержувачем буде безпосередньо відправник.

Враховуючи все вищевикладене, конкретний момент обчислення зобов’язку по сплаті податкових платежів, на наш погляд, доцільно уніфікувати з моментом виконання грошових зобов’язань, що виникають в цивільних правовідносинах, здійснюючи безготівкові розрахунки.

Література:

1. Лукашкова Г. Священный долг у Родины // Бизнес. – 2002. – № 21. – С. 40.
2. Окремі дані про банки України // Офіц. сайт Національного банку України – <http://www.bank.gov.ua>

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) України – це одна з головних галузей економіки, яка забезпечує життєдіяльність держави, тому проблеми, що виникають у ПЕК, потребують негайного вирішення. Основною з них є проблема податкової заборгованості енергетичних підприємств перед бюджетом [2]. Як визначає С. Кисельов у своїй статті, “исток проблемы налоговой задолженности могут крыться не только в финансовых трудностях энергетических предприятий, но и в самой налоговой системе Украины” [2]. Насамперед це стосується податку на додану вартість, який є непрямим податком та основним джерелом формування дохідної частини Державного бюджету України.

Визначимо основні питання, що існують для підприємств ПЕК у теперішній час відносно цього податку. По-перше, це зниження ставки ПДВ до рівня 17 %. По-друге, скасування пільг по ПДВ вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, а також таких окремих галузей, як космічна, виробництво бронетехніки, сільськогосподарська та ін. По-третє, упорядкування процесу відшкодування ПДВ, який, згідно із заявою депутата С. Терехіна, потрібно перевести до витратної частини Держбюджету. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів “Про проведення підприємствами паливно-енергетичного комплексу розрахунків з бюджетом та відшкодування податку на додану вартість підприємствам-експортерам електричної енергії” від 15 травня 2003 р. № 709, підприємства ПЕК здійснюється за рахунок погашення їхньої заборгованості по платежам перед бюджетом. Але в цьому випадку підприємства ПЕК розраховуються з країною-імпортером живими коштами, а отримують залік заборгованості перед бюджетом, що фактично встановлює появи розривів у грошових потоках цих суб’єктів господарювання.

Безумовно, позитивним моментом є пропозиція народних депутатів В. Литвина, І. Франчука та В. Макєсню про використання касового методу нарахування податкового зобов’язання по ПДВ по факту отримання грошових коштів на рахунки енергетичних підприємств за відвантаженою споживачам енергією. Але на цей час зміни до Закону України про ПДВ не прийняті і

енергетичні підприємства у скрутному становищі за цим податком [1].

Таким чином, оптимізація податкової політики держави стосовно паливо-енергетичного комплексу це проблема, рішення якої потребує удосконалення механізму взаємодії енергетичних підприємств з бюджетом, особливо у разі непрямих податків. Цей механізм повинен включати правові, економічні, адміністративні та інші методи державного управління у сукупності. Але, на наш погляд, податкова політика держави у цьому напрямку є стимулюючим елементом механізму державного управління з енергозбереження. Тому подальший розвиток проблеми оптимізації податкової політики держави стосовно ПЕК є розробка цілісної системи управління енергозбереженням на всіх рівнях державного управління.

Література:

1. Закон України “Про податок на додану вартість” від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР. – Х.: Біб-ка “Фактора”, 2001. – № 3 (57). – 180 с.
2. Киселев С. Страсти по НДС // Энергетическая политика Украины. – 2003. – № 7-8. – С. 20 – 23.

УДК 336.22:631.16

Т.С. МІЛЕВА

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Однією з умовою стабільного нарощування фінансового капіталу підприємств є ефективна система оподаткування. Для України важливо сформувати таку податкову систему, яка б, з одного боку, оптимізувала рівень оподаткування з метою стимулювання розвитку підприємств формування у суб'єктів підприємництва необхідного обсягу власного капіталу, з іншого – забезпечила надходження до бюджетів коштів, достатніх для виконання державою своїх функцій.

В аграрному секторі економіки функціонує спеціальний режим оподаткування, який передбачає сплату фіксованого сільськогосподарського податку, а також специфічний механізм.

Відповідно до Закону України “Про фіксований сільськогосподарський податок”, платниками податку є сільськогосподарські підприємства. При

цьому загальна вартість продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва має становити не менш 75 % від загальної вартості продажу усіх товарів.

Об'єктом оподаткування для платників фіксованого сільськогосподарського податку є площа сільськогосподарських угідь, переданих сільськогосподарському товаровиробнику у власність або наданих йому у користування, в тому числі на умовах оренди.

Ставка фіксованого сільськогосподарського податку встановлена в таких відсотках до вартості сільськогосподарських угідь:

- для ріллі, сіножаті, пасовиськ – 0,5;
- для багаторічних насаджень – 0,3;
- для земель водного фонду – 1,5 (грошові оцінки 1 га ріллі). Для платників податку, які здійснюють діяльність у гірських зонах та на поліських територіях, встановлено знижені ставки:
- для ріллі, сіножаті, пасовиськ – 0,3 %;
- для багаторічних насаджень – 0,1 % від вартості сільськогосподарських угідь [1].

Вартість сільськогосподарських угідь визначається за методикою грошової оцінки земель, затвердженої Кабінетом Міністрів України. Для визначення суми фіксованого сільськогосподарського податку використовуються результати оцінки сільськогосподарських угідь, проведеної станом на 1 липня 1995 р.

Механізм сплати фіксованого сільськогосподарського податку враховує сезонний характер сільськогосподарського виробництва: у I і II кварталах – по 10 % від річної суми податку, у III – 50 %, у IV кварталі – 30 %.

Враховуючи високий рівень виробничого ризику, характерного для сільського господарства, передбачено можливість одержання відстрочки плати податку у разі виникнення форс-мажорних обставин (стихійне лихо та ін.).

Уведення фіксованого сільськогосподарського податку створило сприятливі умови для сільськогосподарських підприємств, оскільки не оподатковується:

- збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва;
- приріст обсягів переробки сільгосппродукції на сільськогосподарських підприємствах;
- приріст витрат на оплату праці, що дає можливість для підвищення рівня оплати праці в сільському господарстві і посилює її мотиваційний вплив на зростання обсягів виробництва.

Запровадження фіксованого сільськогосподарського податку відкрило

можливості для високої концентрації інвестицій до агропромислового виробництва, оскільки чим більше продукції виробляє сільгосппідприємство, тим нижчим є його відносне податкове навантаження.

Разом з тим слід зазначити, що фіксований сільськогосподарський податок по-різному впливає на виробників у різних регіонах. Виявляються факти, коли податкове навантаження є вищим там, де земля менш продуктивна і навпаки – нижчим там, де вона продуктивніша. Тому доцільно переглянути грошову оцінку землі для нарахування фіксованого сільськогосподарського податку.

Деякі автори вважають, що, запроваджуючи фіксований сільськогосподарський податок, до його платників віднесено господарства, які значно зменшили платежі до бюджету порівняно з іншими сільгоспвиробниками. З огляду на це пропонується передбачити мінімальний розмір сільськогосподарських угідь, за наявності яких суб'єкт господарювання зможе бути віднесеним до платників цього податку [2, с. 40]. На нашу думку, вводити такі обмеження сьогодні недоцільно.

Ефективна податкова політика в аграрному секторі економіки дасть можливість сформувати ефективне конкурентоспроможне виробництво, здатне забезпечити продовольчу безпеку країни і зростаючий експорт окремих видів його продукції.

Література:

1. Закон України “Про фіксований сільськогосподарський податок” від 17 грудня 1998 р. № 320-XIV // ВВР України. – 1999. – № 5-6. – С. 39 – 45.
2. Синчак В.П. Критерії визначення платників фіксованого сільськогосподарського податку // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 33 – 40.

УДК 347.73

О.О. ГОЛОВАШЕВИЧ

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Питання оподаткування доходів фізичних осіб стосується усіх громадян України. Податкове законодавство нашої держави безперервно розвивається, наслідком чого стало прийняття 22 травня 2001 р. Закону України “Про

податок з доходів фізичних осіб". Цей закон прийшов на зміну Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян", який регулював це питання протягом останніх 10 років.

Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" набув чинності з 1 січня 2004 р. та кардинально змінив принципи оподаткування доходів фізичних осіб, запровадивши замість прогресивної системи оподаткування фіксовану ставку податку (базова 15 % – з 1 січня 2007 р, до цього була 13 %; 5 %, 30 %) [2].

Слід зазначити, що цей закон має достатньо чітку структуру. Так, ст. 1 вміщує визначення термінів, що полегшує сприйняття його положень. Однак деякі терміни або дублюють цивільне законодавство (визначення рухомого майна – п. 1.10; нерухомого майна – п. 1.18), або прямо перенесені з трудового законодавства без урахування специфіки податкового права [3].

У ст. 2 Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" від 22 травня 2001 р. законодавець визначає коло платників податку з доходів фізичних осіб. При цьому необхідно зазначити, що платники податку класифіковані за ознакою резидентства. Разом з тим, об'єкт оподаткування визначений у ст. 3 відповідно до виду платника податку.

Далі, в ст. 4 вищезазначеного закону деталізовано закріплено загальний оподатковуваний дохід. Однак ця стаття містить низку спірних норм, що регламентовані п.п. 4.2.10, 4.2.16.

Зокрема, п 4.2.10 відносить до загального місячного оподатковуваного доходу штрафи, неустойки, пені, фактично одержані платником податку як відшкодування матеріальної або немайнової (нематеріальної) шкоди.

П 4.2.16 включає до загального місячного оподатковуваного доходу кошти або майно, отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, підтверджених обвинувальним вироком суду, незалежно від призначеної ним міри покарання [1].

Таким чином, вищезазначені положення навряд чи можна віднести до оподатковуваних цим податком доходів.

Нарешті, необхідно зазначити, що закон, на відміну від декрету, не має чітко закріпленого механізму усунення подвійного оподаткування.

Література:

1. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" від 22 травня 2001 р. № 889-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 28.

2. Кохан Г. Переваги та недоліки нових правил оподаткування доходів фізичних осіб згідно з Законом України "Про податок з доходів фізичних

осіб" // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2004. – № 1. – С. 59.

3. Кучерявенко М.П. Тенденции и изменения в налогообложении физических лиц в связи с принятием Закона Украины "О налоге с доходов физических лиц" // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2004. – № 1. – С. 103 – 106.

УДК 351.824.11

Г.І. ГРУБА

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕНЕРГОПОСТАЧАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основною причиною виникнення дебіторської заборгованості обленерго є несплата або несвоєчасна оплата споживачами за отриману електроенергію. Згідно з офіційними даними [2], дебіторська заборгованість підприємств електроенергетики за відпущену споживачам теплову та електричну енергію протягом 2003 р. збільшилася на 1020,0 млн грн і складала на кінець періоду 11498,0 млн грн. Основними боржниками по оплаті спожитої теплової й електричної енергії залишаються комунальні підприємства (32,7 % загального обсягу боргу). Автори статі [3] визначають, що подальший розвиток відносин у ПЕК потребує економічних заходів по ліквідації дебіторської заборгованості, але, на наш погляд, для цього доцільно розроблення механізму державного управління, до складу якого увійдуть рішення по зміні податкового законодавства, адміністративні рішення, а також пропозиції зі стимулювання як споживачів енергії, так і обленерго. У першу чергу слід зробити уточнення у законі, що регламентує нарахування податкового зобов'язання ПДВ. Згідно з п. 7.3.1 цього закону датою виникнення податкового зобов'язання під час продажу послуг є дата здійснення якоїсь події, що відбулася раніше: або дата зарахування коштів від покупця на банківський рахунок як оплати за товари, роботи, послуги, або дата відвантаження товарів, робіт, послуг [1]. Оскільки енергопостачальні підприємства не отримують передплату за відвантажену електроенергію, у них виникає податкове зобов'язання при відвантаженні товарної продукції. Більшість споживачів електроенергії затримують оплату за ці послуги, тому в обленерго виникає проблема розрахунку з бюджетом по ПДВ, що

призведе до зростання кредиторської заборгованості. За 2003 р. цим підприємствам було нараховано платежів у консолідований бюджет загальною сумою 10610,8 млн грн, що порівняно з 2002 р. на 19,4 % менше. При цьому було оплачено в бюджеті всіх рівнів 95,4 % від суми нарахувань. Позитивним є те, що порівняно з попереднім роком за 2003 р. сплата бюджетних відрахувань підприємств ПЕК збільшилася на 3,8 %. Це пояснюється тим, що у 2003 р. платіжна дисципліна споживачів стала кращою ніж у 2002 р. Зокрема, за підсумками 2003 р. підприємствами енергетики оплачено 100,1 % від суми нарахованих бюджетних платежів, що перевищує відповідний рівень оплати в 2002 р. на 21,4 %. Позитивна тенденція була визнана і в цілому з кредиторською заборгованістю підприємств галузі. Вона (з урахуванням заборгованості за кредитними позиками) протягом 2003 р. зменшилася на 1876,0 млн грн. [2]. Ця заборгованість включає також і суми боргів перед об'єднаним енергорином (ОРЕ) за отриману електроенергію. Незважаючи на позитивну динаміку з кредиторської заборгованості, на наш погляд, необхідно прийняти рішення про використання методу безготівкових розрахунків – заліку взаємних вимог – між енергопостачальними підприємствами та підприємствами, що генерують енергію. Він дозволить скоротити обсяги кредиторської заборгованості як за енергію, так і перед бюджетом по ПДВ.

Таким чином, у теперішній час перед ПЕК стоять важливі питання про зміни у податковому законодавстві стосовно взаємовідносин між підприємствами галузі, бюджетом та споживачами електроенергії. У подальшому потребує негайного вирішення проблема взаємовідносин обленерго з бюджетом по пільгам, які отримують фізичні та юридичні особи під час покупки електроенергії [6], що повинні покриватися за рахунок бюджетних коштів.

Література:

1. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР. – Х.: Біб-ка "Фактора". – 2001. – № 3 (57). – 180 с.
2. Информационная справка об основных показателях развития топливно-энергетического комплекса Украины в декабре и в течение 2003 года (по оперативным данным) // Ведомости Министерства топлива и энергетики Украины. – 2004. – № 1 (25). – С. 66 – 71.
3. Киселев С. Украинский ТЭК: причины налоговой задолженности // Энергетическая политика Украины. – 2003. – № 7-8. – С. 24 – 29.

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У теперішній час система державного регулювання підприємницькою діяльністю найбільшою мірою торкнулася законодавства, що встановлює правила ведення обліку та звітності суб'єктів малого бізнесу.

Проведений аналіз нормативно-законодавчої бази стосовно ведення обліку та звітності суб'єктів малого бізнесу дозволив згрупувати їх за таким ознаками: 1) суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи (загальна система оподаткування; ставка єдиного податку – 6 %; ставка єдиного податку – 10 %); 2) суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, що сплачують податки на загальних умовах; 3) суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, що мають ставку єдиного податку у межах від 20 – 200 грн на місяць; 4) суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, що мають фіксований податок. Система оподаткування в Україні регламентована Законом України “Про систему оподаткування” [1], згідно з яким в Україні діє 24 загальнодержавних та 15 місцевих податків. Указом Президента України малим підприємствам та підприємцям дозволили сплачувати єдиний податок замість дванадцяти платежів. Крім того, платники єдиного податку з 1 січня 2004 р. платять збір в обсязі 32 % з фонду оплати праці працівників, а підприємці 32 % від мінімальної заробітної плати за себе згідно з Інструкцією про порядок обчислення і сплати страхувальниками і застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове пенсійне страхування до Пенсійного фонду України від 19 грудня 2003 р. № 21-1. Єдиною поступкою пенсійного фонду став дозвіл про залік у рахунок сплати податку сум, що сплачуються в складі єдиного податку (42 % від суми податку). Юридичні особи сплачують єдиний податок за ставками 6 % та 10 % від виручки за вирахуванням акцизного збору. При цьому перші сплачують ПДВ, а другі – звільнені від обов'язку сплати ПДВ.

Суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, які сплачують податки на загальних умовах, сплачують з чистого доходу збір до Пенсійного фонду та податок на доходи фізичних осіб та ПДВ. Збір до Пенсійного фонду сплачується в обсязі 32 % від чистого доходу. Податок

на доходи фізичних осіб стягується в обсязі 13 % від чистого доходу з урахуванням збору до Пенсійного фонду. Таким чином, з чистого доходу підприємця стягується 40,84 %, що створює нерівні умови для підприємців та юридичних осіб, оскільки податок на прибуток юридичних осіб складає 25 %. ПДВ підприємці можуть не сплачувати доки не досягнуть об'єму продажу в обсязі 3600 неоподаткованих мінімумів доходів громадян згідно з п. 2:1 ст. 2 Закону України [3]. Підприємці, що обрали спрощену систему оподаткування, сплачують єдиний податок за ставкою від 20 до 200 грн за календарний місяць. На найманих працівників податок сплачується у розмірі 50 % від ставки єдиного податку підприємця [2].

Суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, які торгують на ринках, можуть обрати фіксований спосіб сплати податку на доходи фізичних осіб (фіксований податок) згідно зі ст. 13 та 14 Декрету Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” від 26 грудня 1992 р. № 13-92 [4]. Фіксований податок сплачується в обсязі, який встановлено місцевою Радою народних депутатів і не може бути менш 20 грн та більш 100 грн за календарний місяць. На найманого працівника податок сплачується в обсязі 50 % від ставки підприємця. Патент видається безпосередньо підприємцю і завірені копії патенту податковою інспекцією найманим працівникам.

Таким чином, платник єдиного податку не сплачує податки тільки з чистого доходу, а податки з фонду оплати праці сплачуються у тому ж розмірі, що і платниками-підприємцями, які сплачують податки на загальних умовах.

Література:

1. Закон України “Про систему оподаткування” від 18 лютого 1997 р. № 77/97-ВР. – Х.: НПП “Фактор”, 2000. – С. 99 – 110.

2. Указ Президента України “Про внесення змін до Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” від 28 червня 1999 р. № 746/99 // CD НАУ 8.3.0.0.

3. Закон України “Про податок на додану вартість” від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР. – Х.: Біб-ка “Фактора”. – 2001. – № 3 (57). – 180 с.

4. Декрет Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” від 26 грудня 1992 р. № 13-92 // ВВР України. – 1993. – № 10. – Ст. 77.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Податкові реформи, проведені останніми роками, показали значення і вплив податків на розвиток соціально-економічних процесів в Україні. Державне регулювання економіки шляхом використання податкових важелів у наших умовах повинне бути спрямоване на забезпечення і підтримку збалансованого економічного зростання, ефективне використання ресурсів, стимулювання інвестиційної і підприємницької активності [1].

Головна мета податкової системи полягає в забезпеченні надходжень податків у бюджет. Податкова система може мати значний вплив на діяльність і поведінку платників податків. Чому податкова система повинна бути прогресивною? Було висловлено багато аргументів на користь і проти цього положення. Зрозуміло, що та сама сума або навіть ставка податку з погляду економічних наслідків залежить від рівня доходу або забезпеченості платника податків. Чим менше рівень доходу, тим менше залишається коштів після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Людей не можна ставити перед вибором: сплатити податок або купити продукти харчування. Податкова система повинна сприяти інвестиціям, економічному розвитку, конкурентноздатності і зайнятості [2].

Податкова система в Україні повинна бути стабільною і прогнозованою. Щодо цього питання тут немає необхідності в тривалому обговоренні. Якщо й існує або чого платники податків не люблять ще більше, ніж сплачувати податки, то це раптове введення ще одного або декількох нових податків чи істотна зміна в системі оподаткування десь усередині податкового періоду. Занадто високі податки вже самі по собі є проблемою, але якщо до цього ще і додати відсутність можливості у підприємців планувати свою діяльність, то ми створимо умови для потенційної катастрофи.

Вимоги, яким повинна відповідати ефективна податкова система, можна поділити на дві групи. Перша – це необхідність забезпечення балансу між правами й обов'язками податкової адміністрації, а також правами й обов'язками платників податків. Податковій адміністрації варто надати всі необхідні повноваження для ефективного адміністрування податкової системи. При цьому платники податків повинні бути надійно захищені від

зловживань з боку працівників податкової адміністрації. Друга – податкова адміністрація повинна забезпечити чесне і справедливе адміністрування податкової системи і діяти як адміністратор. Податкова адміністрація повинна відноситися до платників податків з повагою і розраховувати на таке ж відношення до себе.

Література:

1. *Василик О.Д.* Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – С. 64-65.
2. *Деева Н.М.* Реформування фінансової системи – головна запорука зміцнення державності // *Фінанси України.* – 2000. – № 9. – С. 134 – 141.

УДК 336.564.2

О.С. ЛЕСНАЯ

ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Значення ролі підприємництва для економіки країни важко переоцінити. Найбільш динамічним елементом економічної системи, здатним швидко реагувати на запити економіки, є мале підприємництво, його вважають двигуном ринкової економіки через свою гнучкість, швидкість реакції, відсутність жорстокої регламентації, широкі можливості для ініціативи та розрахованого ризику. Але разом із тим мале підприємництво є дуже чутливим до змін кон'юнктури ринку та до економічної політики держави. Цей елемент економічної системи як ніякий інший вимагає всебічної державної підтримки.

На жаль, українські підприємці в своїй діяльності стикаються з великою кількістю перешкод та стримуючих факторів. І одним з найвагоміших є податки та податкова політика. Певні позитивні зрушення в цьому напрямку вже зроблені: прийнятий Закон України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" [3, с. 257]. Згідно з цим законом суб'єктами, для яких запроваджується спрощена система оподаткування, обліку та звітності є:

– фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебувало не більше 10 осіб та обсяг виручки яких від

реалізації продукції (товарів, робіт послуг) за рік не перевищує 500 тис грн;
– юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова кількість працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн грн [3, с. 258].

Ці критерії суб'єктів малого підприємництва співпадають із Законом України “Про державну підтримку малого підприємництва” [1, с. 5], але якщо ми звернемося до Закону України “Про підприємства в Україні”, то критерії визначення суб'єктів малого підприємництва мають певні розбіжності. Так, відповідно до Закону України “Про підприємства в Україні” до малих підприємств відносять знов створені і вже діючі підприємства з кількістю робітників: у промисловості і будівництві – до 200 чоловік, в інших галузях виробничої сфери – до 50 чоловік, у науці і науковому обслуговуванні – до 100 чоловік, у галузях невиробничої сфери до 25 чоловік, у роздрібній торгівлі – до 15 чоловік. Таким чином, критерієм віднесення підприємництва до малого є кількість працюючих за галузями [2, с. 33]. Виходить, що в будівництві та науці малі підприємства за визначенням одного закону не підлягають спрощеному оподаткуванню за визначенням іншого закону.

Для подальшого більш детального аналізу пропонуємо звернутися до міжнародної практики визначення критеріїв віднесення до малого підприємства.

Визначаючи заходи підтримки до суб'єктів підприємництва на рівні ЕС застосовуються показники, запропоновані Комісією ЕС (КЕС). Критерії віднесення підприємництва до малого такі: кількість зайнятих робітників не повинна перевищувати 100 осіб, обсяг власного основного капіталу повинен бути не менш 75 євро за умови, що частка більш крупних компаній у статутному капіталі фірми не перевищує одну третину. КЕС виділяє мікрофірми з чисельністю зайнятих до 10 чоловік (у переважній більшості це індивідуальні і сімейні підприємства, фермерські господарства) і дрібні фірми, чисельність робітників коливається від 10 до 99 чоловік [6, с. 130].

Міжнародна організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), до якої входять економічно високорозвинені країни, визначає підприємства з кількістю зайнятих до 19 чоловік як “досить малі”, до 99 чоловік – як “малі” від 100 до 499 чоловік – як “середні” і понад 500 – як “великі” [Там же].

Так, наприклад, у США до підприємств малого бізнесу відносять фірми з кількістю робітників до 500 осіб, в Англії – до 200 осіб. Інший критерій віднесення до дрібних підприємств, використовуваний у США, – обсяг річних

продажів вважаються малими до 10 млн дол., середніми – від 10 до 100 млн дол., крупними – понад 100 млн дол. [5, с. 29]. В Японії згідно з чинним законодавством до малих та середніх відносять юридично самостійні підприємства, що мають 50 працівників у роздрібній торгівлі та сфері послуг, 100 працівників – в оптовій торгівлі та до 300 – у галузях промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку, кредиту, комунального господарства. У Великобританії у виробничій сфері фірма офіційно вважається малою, якщо в ній зайнято до 200 осіб [4, с. 25].

Виходячи з вищевикладеного, в Україні до малого бізнесу за мірками США і низкою Європейських країн повинні бути віднесені і багато середніх підприємств.

Тому автор пропонує розширити межі дії Закону України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” до 100 – 200 чоловік та обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищував 1 млн єкю.

Крім того, пропонуємо ввести поняття “мікропідприємство”, до складу якого входить до 10 чоловік, і скасувати для цих мікропідприємств податкові платежі протягом перших шести місяців існування, а потім автоматично переводити на ставку єдиного податку.

Література:

1. Закон України “Про державну підтримку малого підприємництва” від 19 жовтня 2000 р. № 2063-III // *Голос України*. – 2000. – № 245-246. – (26 грудня).

2. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991 р. № 888-12 // *Галицькі контракти*. – 1996. – № 42.

3. Указ Президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” від 3 липня 1998 р. № 727 // *Законодавство України про підприємництво*. – Х.: ООО “Одісей”, 2000 – 416 с.

4. Варналій З.С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики*. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 277 с.

5. Предпринимательская деятельность: проблемы, пути решения / В.Н. Гринева, В.В. Пармонов, Л.В. Соколова и др.; Под ред. В.Н. Гриневой. – Симферополь: Анаюрт, 1995. – 302 с.

6. Предпринимательство: Учебник для студентов экон. вузов / М.Г. Лапуста, А.Г. Поршнев, Ю.Л. Старовтин, Л.Г. Скамай; Гос. институт упр. – М.: ИНФРА, 2000. – 448 с.: ил.

Н.В. ЛУГОВЕНКО

ПОДАТКИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХ ВІД КАРНОЇ ДО СТИМУЛЮЮЧОЇ ФУНКЦІЇ

У 90-ті рр. ХХ ст. Україна була вимушена практично з нуля будувати власну систему оподаткування. Така система мала одночасно як відповідати вимогам ринкової системи економічного регулювання, так і виходити зі специфічних рис трансформаційних процесів, які здійснювалися в українській економіці.

Унаслідок цього ідея проведення суттєвої (чи навіть радикальної) податкової реформи вже досить давно опанувала думками політиків, економістів, бізнесменів та науковців. Необхідність суттєвих змін у податковій системі очевидна. Проте відсутність реальних зрушень у цій сфері засвідчує надзвичайну складність та комплексність цієї проблеми, труднощі узгодження податкової реформи з поточними завданнями економічної політики, які потребують щоденного вирішення [1].

Значний податковий тягар гальмує економічне зростання в Україні, перешкоджає розвитку інвестиційних процесів, послаблює конкурентоспроможність українських підприємств. Податкова система "карає" суб'єктів, які здійснюють вкладення в економічний розвиток. Між тим зниження податкових ставок містить у собі загрозу скорочення бюджетних надходжень, що може призвести до порушення виконання державою покладених на неї функцій, зокрема – у соціальній сфері. Податкова реформа має вирішувати зазначену суперечність, забезпечити раціональний баланс між фіскальною та регуляторною функціями податків в Україні, підпорядкованість податкової політики стратегічним завданням довгострокового економічного зростання та якісної структурної перебудови національної економіки [3].

Досвід США, Японії, Німеччини та інших країн свідчить про те, що податкова система – найбільш активний важіль державного регулювання соціально-економічного розвитку, інвестиційної активності, зовнішньоекономічної діяльності, структурних змін у виробництві, забезпечення прискореного розвитку пріоритетних галузей.

Взагалі податкова та бюджетна політика – головні системоутворюючі складові процесу соціально-економічного розвитку країни. Спроби

реформування податкової системи України здійснювались постійно, але суттєвих зрушень, на жаль, вдалося досягнути лише на окремих напрямках.

Стимулююча роль податкової системи може полягати лише у мінімізації негативного впливу податкової системи на діяльність господарюючих суб'єктів. Мінімізація такого впливу може певною мірою служити стимулом зростання підприємницької активності. Проте такий підхід не варто абсолютизувати. Не потрібно забувати про необхідність наповнення бюджету держави, забезпечення виконання державою її функцій, фінансування соціальних програм тощо.

Система податкових пільг є недосконалою, вони далеко не завжди досягають інноваційно-інвестиційних цілей, заради яких, власне, і запроваджувались. Однією з проблем є наявність великої кількості податків та пов'язана з цим необхідність ведення значних обсягів обліку та звітності, витрат на адміністрування тощо [2].

Одним із напрямів удосконалення податкової системи є встановлення законодавчо визначеного переліку податків і зборів та спрощення процедур адміністрування.

Література:

1. Амоша О., Вишневецький В. До питання про оцінку рівня податків в Україні // Економіка України. – 2004. – № 8. – С. 13.
2. Громадська думка про податкове законодавство // Від і До. – 2004. – № 45. – (7 листопада).
3. Національні рахунки України за 2003 рік // Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 11.

УКД 35.08

О.В. ЧЕРВ'ЯКОВА

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Технології, які розробляються у ході реалізації державних програм НДДКР, є, по суті, національним надбанням і можуть покращити не тільки науково-технічний та конкурентні рівні продукції громадянського призначення, а й загальне положення на споживчому ринку [1; 2].

Такі українські та закордонні вчені, як Ю. Бажал, Б. Догиня, С. Валдайцев, В. Василенко, А. Гальчинський, В. Семиноженко та ін. вважають, що для інноваційної діяльності недостатньо лише ринкового стимулювання, необхідне до того ж ще регулювання, координація та стимулювання з боку держави. Аналіз наукових джерел дає можливість визначити основні кроки на шляху створення вказаних умов.

Підтримка підприємств може здійснюватися різними засобами, що спрямовані на посилення стимулювання їх інноваційної діяльності. Такими засобами є:

1) бюджетне фінансування (представлення цільових дотації з бюджету підприємствам, що здійснюють перспективні розробки і виробництво наукової продукції для державних потреб;

2) митне регулювання (вітчизняні товаровиробники, які займають внутрішній ринок якісно новою продукцією, повинні мати митний захист);

3) пільгове оподатковування та кредитування:

– повне або часткове виключення з оподаткованої бази частини прибутку, яка йде на інновації у власний технологічний розвиток, тобто на нові розробки і технічне переозброювання (Закон України “Про інноваційну діяльність” ч. 5, ст. 21);

– представлення інвесторам (в першу чергу покупцям, споживачам або невиробникам, що не виправдало себе на практиці) науково місткої продукції та послуг цільових інвестиційних податкових кредитів, в тому числі і синдигованих, на умовах їх повертання з прибутків, які одержані від використання вказаної продукції та послуг;

– перерахування частини прибутків, отриманих від використаної продукції високотехнологічних виробництв, не в прибуток державного бюджету, а на спеціалізовані рахунки розвитку цих виробництв.

Для створення такої високотехнологічної галузі, як засади техніко-економічного розвитку, необхідна науково-промислова політика з чітко окресленими цілями і завданнями, соціально-економічний механізм адаптації виробництв до постійно зростаючого попиту ринку, підтримки вітчизняного товаровиробника та розвитку системи фінансування.

Література:

1. Инновационный менеджмент: Учебн. пособие / Под ред. В.А. Аньшина, А.А. Дагаева. – М.: Дело, 2003. – 528 с.

2. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах та ін. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Державний фінансовий контроль – це одна з найважливіших функцій державного управління, спрямована на виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності й ефективності управління фінансовими ресурсами та іншою державною власністю, а за наявності таких відхилень – на своєчасне вжиття відповідних коригувальних і запобіжних заходів.

У Законі України “Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” [1] фінансовий контроль визначається як найважливіша функція державного управління, особливо в умовах бюджетного дефіциту, нестачі коштів і взагалі складної економічної ситуації.

На жаль, у вітчизняній науковій літературі мало приділяється уваги дослідженню організації державного фінансового контролю, але слід пам’ятати, що від ефективності державного фінансового контролю залежить економічне і не меншою мірою політичне благополуччя всього народу країни. Тому в даній роботі наведена спроба вивчення зарубіжного досвіду організації державного фінансового контролю, який може стати корисним для вдосконалення вітчизняної системи контролю.

Якщо узагальнити досвід різних країн, то можна дійти висновку, що науковці та фахівці застосовують різні підходи до визначення типів, видів державних органів фінансового контролю і схем контролю в системі органів державного управління.

Так, наприклад, В. Мельничук звертає увагу на те, що в країнах Європейського Союзу існує чотири типи державних органів фінансового контролю: 1) аудиторські суди (Франція, Бельгія, Люксембург, Португалія, Іспанія, Італія) або судові органи, що є складними судовими системами країни (Греція, Португалія); 2) колегіальні органи, що не мають судових функцій (Нідерланди, Німеччина); 3) незалежні контрольні управління на чолі з Генеральним контролером (Великобританія, Ірландія, Данія); контрольні управління у структурі уряду (Швеція, Фінляндія) [3].

Н. Дорош привертає увагу до такої організаційної схеми контролю в зарубіжних країнах: перша категорія – вищий орган державного фінансового контролю підпорядковується парламенту або президенту і на нього покладено

контроль за витрачанням коштів державного бюджету; друга категорія – державні контрольно-ревізійні підрозділи міністерств і відомств, що підпорядковуються як вищому органу фінансового контролю, так і відповідному міністерству або відомству. Вони здійснюють повний контроль за правильністю витрачання державних коштів [2].

У Румунії парламентський фінансовий контроль здійснюється Рахунковою палатою, яка має свої дирекції в усіх регіонах. Урядовий фінансовий контроль здійснюється Міністерством фінансів, яке у своїй структурі має Генеральну дирекцію фіскального контролю та генеральні управління державних фінансів у кожному повіті, які також мають дирекції фіскального контролю. Відомчий фінансовий контроль здійснюється Управлінням контролю і внутрішнього аудиту, які працюють у складі галузевих міністерств [5].

У Болгарії державний фінансовий контроль здійснюється Міністерством фінансів через головне управління фінансового контролю і територіальні управління. Штат визначається Радою Міністрів. Головне управління проводить єдину ревізійну політику, створює методичну базу, здійснює нагляд за відомчим контролем.

Організаційна схема державного фінансового контролю зарубіжних країн передбачає існування в галузевих міністерствах власних ревізійних органів, які забезпечують внутрішній контроль за правильністю витрачання державних коштів у системі певного відомства. Зокрема, в Німеччині контрольно-ревізійні підрозділи відповідних федеральних структур виконують внутрішні ревізії за погодженням із Федеральною рахунковою палатою [4].

Відповідно до покладених на них завдань органи державного фінансового контролю в зарубіжних країнах здійснюють контроль за виконанням бюджетів, витрачанням державних коштів і використанням державного майна. Контролю підлягають витрати на утримання органів державного управління та реалізацію державних програм розвитку.

Загальноприйнятою практикою для зарубіжних країн є те, що рахункові відомства поряд із перевітками державних витрат проводять аудит дохідної частини бюджету. При цьому верховні органи державного фінансового контролю не здійснюють фіскального контролю дотримання суб'єктами господарювання податкового законодавства і в жодному разі не підміняють тут податкових служб. Аудит доходів проводиться в ході фінансово-економічного аналізу виконання консолідованого й муніципального бюджетів, формування державного і федеральних фондів, прибутків державних підприємств тощо. Подібна схема виконання аудиту доходів застосовується

в Нідерландах, Великобританії, Німеччині, Швейцарії, Терції, Кореї тощо [6].

Таким чином, здійснюючи попередню оцінку й експертизу, органи державного фінансового контролю та рахункові відомства захищають інтереси громадян і платників податків, пропонують підвищення економічності й ефективності державного управління, що і потрібно впроваджувати в українській фінансовій системі.

Література:

1. Закон України “Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” // ВВР України. – 1993. – № 13. – Ст. 113.

2. Дорош Н.І. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і шляхи вдосконалення // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 48.

3. Мельничук В.Г. Незалежний державний фінансовий контроль в Україні та досвід зарубіжних країн // Фінансовий контроль. – 2002. – № 2. – С. 36.

4. Малишев А.В. Характерні аспекти організації державного фінансового контролю за рубежом // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 129.

5. Стойка І.Ф. З зарубіжного досвіду організації органів фінансового контролю // Фінанси України. – 2002. – № 2. – С. 48-49.

6. Юргелевич С.В. Система державного фінансового контролю // Фінанси України. – 2002. – № 4. – С. 138.

УДК 351.71

Т.О. КУПІНА

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Науковцями визнана необхідність адаптувати понятійний апарат дефініції “податок” до умов економічних реалій [2]. Крім того, вимагає більш глибокого дослідження податкове регулювання у вигляді застосування диференційованих податкових стимулів як таких, що спонукають об’єкт інноваційно-інвестиційного розвитку до активного пошуку інноваційного рішення та розглядаються нами як один із дієвих державних інструментів детінізації економіки.

Низка питань, що розглядаються, висвітлено, зокрема, в працях О.М. Ковалюка, Г.В. Василевської, О.М. Онишко, Є.О. Литвиненко,

І.І. Циглик, С.О. Крпельницької, М.М. Білого, А.П. Косолапова. Українські вчені розглядають податки як систему суспільних відносин перерозподілу створеного продукту, у ході якого проводиться вилучення частини доходів юридичних і фізичних осіб на користь держави для її забезпечення і вторинного перерозподілу на користь інших юридичних і фізичних осіб та на громадські потреби [2].

У ході розподілу вартість, що створена, вирізняє відновлену частину спожитих засобів виробництва та додану частину. Розподіл носить абстрактний характер, бо на даному етапі не сформовано доходи окремих суб'єктів господарювання як джерел сплати податків. У ході перерозподілу додана вартість розпадається на доходи суб'єктів економічної діяльності, формуються джерела сплати податків. Саме тут виникають відносини з оподаткування. Отже, по-перше, податки – елемент системи перерозподілу.

По-друге, податки є вилученням частини доходів платників на користь держави для її забезпечення та вторинного перерозподілу на користь інших юридичних осіб та громадські потреби.

Ми вважаємо податки найбільш дієвим та ефективним засобом саме первинного перерозподілу, особливо стосовно інноваційного відтворення, бо вони є інструментом публічної влади та публічної політики, який виключає або суттєво обмежує суб'єктивний підхід під час вторинного перерозподілу бюджетних коштів, коли відбувається фінансування окремих проєктів прямими інвестиційними потоками.

За офіційними статистичними даними, частка інноваційно-активних підприємств в Україні постійно зменшується. Так, в 1997 р. питома вага підприємств, які впроваджували інновації до загальної кількості промислових підприємств, становила 19 %, у 1998 р. – 15,1 %, у 2001 р. – 14,3 %. На початок 2003 р., за даними Держкомстату, інноваційну діяльність у промисловості України проводили 1,5 тис. підприємств, при цьому частка інноваційно-активних підприємств низька і складає 9 % у той час, як у країнах ЄС частка інноваційно активних підприємств більше 50 %.

Рентабельність промислового виробництва на початок 2003 р. – лише 2,6 % (зниження триває з 1999 р.) і 41,8 % були збитковими.

Перегляд чинних податкових пільг свідчить, що пільги сьогодні надають тим, у кого гірші показники діяльності, що неефективно з макроекономічної точки зору [1].

Практика показує: там, де протягом кількох років має місце збитковість, при інших рівних умовах можливий значний тіньовий сектор, отже, пільги тут найменш виправдані. Ми вважаємо, що, за умов наявності значних

інноваційно-інвестиційних пільг для підприємств із певним нормативним рівнем рентабельності, який потребує наукового визначення, більшість підприємств, що є збитковими, отримають значний стимул до детінізації через інвестування капіталів в інноваційний розвиток.

Отже, визначення категорії “податок”, на наш погляд, потребує уточнення в частині визначення цільової функції – інноваційного-інвестиційного відтворення.

Література:

1. Литвиненко Є.О. Податкове стимулювання розвитку промислового виробництва // Фінанси України. – 2004. – № 4. – С. 69 – 75.
2. Мельник В.М. Сутність податків як проблема категорійно-понятійного апарату податкових фінансів // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 5. – С. 22 – 24.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Андрусенко Г.О. канд. екон. наук, проф., завідувач кафедри економічної політики, м. Харків

Базалієва Л.В. канд. екон. наук, викладач кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності ХНЕУ, м. Харків

Балдич Н.І. аспірант НАДУ, м. Київ

Бовсуновська Г.Я. канд. техн. наук, доцент ДонІТБ, м. Донецьк

Боковикова Ю.В. аспірант кафедри державного будівництва ХарПІ НАДУ, м. Харків

Борисенко М.Б. заступник начальника Головного управління промисловості, транспорту та зв'язку Харківської обласної державної адміністрації, м. Харків

Бубнова Т.Я. слухач 1-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ, м. Харків

Будко О.О. слухач 1-го курсу магістерської підготовки денного факультету ХарПІ НАДУ, м. Харків

Бутенко О.А. аспірант ХНУ ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

Воротін В.Є. д-р держ. упр., проф. НАДУ, м. Київ

Головашевич О.О. аспірант кафедри фінансового права Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

Гончаренко М.В. аспірант кафедри економічної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків

Григоров С.С. аспірант НАДУ, м. Київ

Груба Г.І. голова правління ВАТ "Крименерго", здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Сімферополь

Гузій О.І. слухач 2-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ

Д'яченко В.В. здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Данильчук В.Ф. канд. техн. наук, ректор ДонІТБ, м. Донецьк

Дегтяр А.О. канд. екон. наук, доц., завідувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Євдокимов В.О. канд. екон. наук, доц. кафедри державного управління та менеджменту ХарПІ НАДУ, м. Харків

Єременко І.М. слухач 2-го курсу денного факультету магістерської підготовки

ХарПІ НАДУ, м. Харків

Жадан О.В. канд. екон. наук, доц. кафедри управління персоналом і економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків

Іващенко П.О. канд. екон. наук, професор кафедри статистики ХНУ ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

Казюк Я.М. головний економіст відділу зведеного бюджету Головного фінансового управління Херсонської ОДА, слухач 3-го курсу заочного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ, м. Херсон

Калашніков О.М. канд. екон. наук, доц. кафедри фінансів і кредиту ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

Калашнікова Т.В. канд. екон. наук, доц. кафедри фінансів і кредиту ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

Карайон І.В. начальник відділу галузових перевірок ДПІ Дзержинського району, м. Харків

Коваль Т.О. канд. екон. наук, викладач кафедри економічної статистики ХНЕУ, м. Харків

Копійченко Ю.В. канд. техн. наук, доц., заступник директора Інституту машин та систем, м. Харків

Корженко В.В. д-р філос. наук, проф., заступник директора з наукової роботи ХарПІ НАДУ, м. Харків

Кравцівна Г.О. доц. ДонІТБ, м. Донецьк

Кудіна В.О. слухач 1-го курсу денного факультету ХарПІ НАДУ, м. Харків

Кузнєцов А.О. аспірант кафедри державного управління та менеджменту ХарПІ НАДУ, м. Харків

Кузуб В.О. слухач 1-го курсу магістерської підготовки денного факультету ХарПІ НАДУ, м. Харків

Кулик С.М. здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Купіна Т.О. слухач 1-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ, м. Харків

Кураксіна Т.П. аспірант Донецького державного університету управління, м. Донецьк

Лазар В.Л. аспірант НАДУ, м. Київ

Лактіонова Г.П. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

Латинін М.А. канд. екон. наук, доц., докторант кафедри економічної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків

Лесная О.С. здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ,

м. Харків

Лозинська Т.М. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків

Луговенко Н.В. аспірант кафедри економічної теорії і фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Майстро Р.Г. молодший науковий співробітник відділу технології виробництва молока Інституту тваринництва УААН, м. Харків

Майстро С.В. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків

Манойленко О.В. канд. екон. наук, докторант НАДУ, м. Київ

Мартиненко В.М. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мартиненко В.О. аспірант кафедри економічної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мельниченко О.А. канд. екон. наук, доц., докторант кафедри державного управління та менеджменту ХарРІ НАДУ, м. Харків

Меркулова Т.В. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Минко Є.П. студентка 5-го курсу ХНУ ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

Минко П.Є. канд. фіз.-мат. наук, доц. кафедри інформаційних технологій, декан факультету соціально-економічного управління ХарРІ НАДУ, м. Харків

Михаліцька Н.Я. здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мілева Т.С. ст. викл. кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мінаков О.Ф. слухач 2-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мороз В.М. аспірант кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків

Мостовий Г.І. канд. екон. наук, проф., член-кор. АЕН України, директор ХарРІ НАДУ, м. Харків

Перчик С.В. аспірант кафедри регіонального управління і місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків

Платонова І.В. начальник відділу доходів Фінансового управління РВК Жовтневого району, м. Харків

Понамаренко О.О. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії ХНЕУ, м. Харків

Ратов С.А. слухач 1-го курсу денного факультету магістерської підготовки

ХарПІ НАДУ, м. Харків

Решевець О.В. аспірант кафедри регіонального управління і місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків

Сарбей Д.Ф. здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Феодосія

Соболь Р.Г. ст. викл. кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Солодовник І.О. канд. екон. наук, доц. кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Тернюк М.Е. д-р техн. наук, проф., директор Інституту машин та систем, м. Харків

Товкун Л.В. канд. екон. наук, доц. кафедри фінансового права НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

Фесенко Н.С. аспірант кафедри державного будівництва ХарПІ НАДУ, м. Харків

Черв'якова О.В. аспірант кафедри управління персоналом і економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків

Черепанова В.О. канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків

Чернов В.В. канд. екон. наук, доцент ХНУ ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

Чурсіна Н.В. слухач 1-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ, м. Харків

Щегорцова В.М. слухач 1-го курсу денного факультету магістерської підготовки ХарПІ НАДУ, м. Харків

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	3
<i>Мостовий Г.І.</i> Міжнародний досвід стандартизації державного фінансового контролю	3
<i>Корженко В.В., Кузнецов А.О.</i> Інноваційні технології в державному регулюванні соціально-економічного розвитку.....	7
<i>Воротін В.Є., Лазар В.Л., Григорук С.С.</i> Механізм формування державної політики розвитку корпоративних фінансів в Україні.....	10
<i>Данильчук В.Ф., Бовсуновська Г.Я., Кравцівна Г.О.</i> Модель прийняття регіональними органами державного управління рішень щодо розвитку рекреаційних зон Донецької області.....	12
<i>Жадан О.В.</i> Перспективи розвитку соціального партнерства в Україні.....	14
<i>Іващенко П.О., Минко Є.П., Минко П.Є.</i> Розв'язання проблеми короткотермінового прогнозування за допомогою статистичних моделей.....	16
<i>Мартиненко В.М.</i> Про необхідність структуризації суспільства для оцінювання ефективності діяльності органів місцевого самоврядування та державного управління... ..	19
<i>Мельниченко О.А.</i> Тіньова економіка: полеміка щодо визначення поняття.....	21
<i>Борисенко М.Б., Тернюк М.Є., Коніщенко Ю.В.</i> Упровадження комплексу інновацій як головна стратегія розвитку двигунобудування в Харківському регіоні.....	23
<i>Салодовник І.О.</i> Про податок на додану вартість.....	27
<i>Товкун Л.В.</i> Про необхідність реформування правової системи взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.....	30
<i>Собаль Р.Г.</i> Управління розвитком страхового ринку (регіональний аспект).....	32
<i>Д'яченко В.В.</i> Функції, роль та проблеми неприбуткових організацій в громадянському суспільстві.....	35
<i>Мартиненко В.О.</i> Підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в галузі охорони природного середовища.....	38
<i>Мороз В.М.</i> Рівень конкурентоспроможності національної економіки як критерій оцінки ефективності діяльності українського уряду.....	39
<i>Михаліцька Н.Я.</i> Державні механізми оздоровлення господарського середовища.....	42
<i>Решевець О.В.</i> Основні функції органів місцевого самоврядування.....	44
<i>Фесенко Н.С.</i> Особливості проведення нової кадрової політики щодо органів виконавчої влади в Україні.....	45
<i>Будко О.О.</i> Методика раціональних рішень "step by step".....	48
<i>Гузій О.І.</i> Оцінка ефективності діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері АПК.....	51
<i>Кузуб В.О.</i> Підвищення результативності державно-управлінських рішень та прогнозування наслідків їхньої реалізації.....	53
<i>Минаков О.Ф.</i> Взаємодія органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.....	54
<i>Ратов С.А.</i> Шляхи підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади.....	56
<i>Щегорцова В.М.</i> Мотивація праці державних службовців як фактор підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади.....	57

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	60
<i>Євдокимов В.О., Платонова І.В.</i> Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.....	60
<i>Калашнікова Т.В., Калашніков О.М.</i> Удосконалення міжбюджетних відносин в Україні.....	62
<i>Латинін М.А.</i> Ефективність фінансово-економічних важелів впливу держави на розвиток аграрних підприємств.....	64
<i>Балдич Н.І.</i> Визначення критеріїв вибору інструментів фінансового вирівнювання.....	66
<i>Боковикова Ю.В.</i> Питання контролю в галузі надрокористування.....	68
<i>Гончаренко М.В.</i> Програмно-цільовий метод формування бюджетів.....	70
<i>Манойленко О.В.</i> Удосконалення управління підприємствами державного сектора економіки як одне з джерел підвищення дохідної частини бюджету.....	72
<i>Перчик С.В.</i> Бюджетна осінь 2004 року: досягнення та недоліки.....	74
<i>Сарбей Д.Ф.</i> Основні проблеми розвитку рекреаційної галузі Криму та шляхи їх розв'язання.....	75
<i>Єременко І.М.</i> Проблеми вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні.....	78
<i>Казюк Я.М.</i> Шляхи вдосконалення формування та виконання місцевих бюджетів.....	79
<i>Кудіна В.О.</i> Розвиток людського капіталу як потенціалу економічного зростання.....	81
<i>Чурсіна Н.В.</i> Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин.....	83
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ	85
<i>Андрусенко Г.О., Майстро Р.Г.</i> Шляхи підвищення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу України.....	85
<i>Базалісва Л.В.</i> Фінансовий контроль зовнішньоекономічної діяльності.....	87
<i>Дегтяр А.О., Бутенко О.А.</i> Особливості державного податкового регулювання малого бізнесу.....	89
<i>Коваль Т.О., Понамаренко О.О.</i> Напрямки вдосконалення податкової системи України.....	90
<i>Лактіонова Г.П., Карайон І.В.</i> Дотримання принципу обов'язковості сплати податків.....	92
<i>Лозинська Т.М.</i> Проблеми застосування податку на додану вартість в аграрній сфері України.....	94
<i>Майстро С.В.</i> Вплив податкової системи на ефективність функціонування АПК України.....	95
<i>Меркулова Т.В.</i> Оптиміальне оподаткування та економічне зростання.....	97
<i>Чернов В.В.</i> Момент визначення обов'язку під час сплати податків.....	99
<i>Черепанова В.О.</i> Оптимізація податкової політики паливно-енергетичного комплексу України.....	101
<i>Милева Т.С.</i> Вплив податкової політики на фінансову діяльність сільськогосподарських підприємств.....	102
<i>Головашевич О.О.</i> Про деякі проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	104
<i>Груба Г.І.</i> Удосконалення механізму податкового регулювання діяльності енергопостачальних підприємств.....	106
<i>Кулик С.М.</i> Податкове регулювання діяльності підприємств малого бізнесу.....	108
<i>Кураксіна Т.П.</i> Фундаментальні аспекти ефективності податкової системи.....	110
<i>Лесная О.С.</i> Податковий механізм стимулювання розвитку підприємництва.....	111
<i>Луговенко Н.В.</i> Податки в Україні: шлях від карної до стимулюючої функції.....	114
<i>Черв'якова О.В.</i> Удосконалення податкової системи для стимулювання інноваційного зростання країни.....	115
<i>Бубнова Т.Я.</i> Особливості організації державного фінансового контролю в зарубіжних країнах.....	117
<i>Куїна Т.О.</i> Податкове стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку.....	119
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	122

Міжбюджетні відносини та податкова політика в Україні

**Матеріали науково-практичної конференції,
30 листопада 2004 р.**

Відповідальний за випуск канд. екон. наук, доц. *А. О. Дегтяр*

Редактор

Т. В. Кузнякова

Коректор

Т. В. Кузнякова

Технічна редакція і верстка

І. М. Меркушева

**Підписано до друку 10.03.2005. Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура
Таймс. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 8,54.
Тираж 300 прим.**

**Видавництво Харківського регіонального інституту Національної академії
державного управління при Президентіві України «Магістр».
Свідоцтво про Державну реєстрацію ДК № 1654 від 19.01.2004 р.
61050, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55,
електронна адреса: sciencedpt@kbuara.kharkov.ua
Віддруковано з оригінал-макета у поліграфічному центрі «Літографіка».**